

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ

ПРОГРАМИ

**для 2–4 класів загальноосвітніх
навчальних закладів для дітей сліпих
та зі зниженим зором**

Частина 1

Київ
Видавництво
«Неопалима купина»
2006

ББК 74.3

П78

П78 Програми для 2–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором. – К.: Видавництво «Неопалима купина», – 2006 – Ч. 1. – 268 с. – ISBN 966-8093-51-8.

ББК 74.3

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист Міністерства освіти і науки України №1/11-1986
від 16.05.2006 р.)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

© Міністерство освіти і науки України, 2006

© Інститут інноваційних технологій і
змісту освіти, 2006

© Видавництво «Неопалима купина», 2006

ISBN 966-8093-51-8

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Пояснювальна записка 4

Українська мова

2 клас 14

3 клас 39

4 клас 69

Читання

2 клас 105

3 клас 115

4 клас 131

МАТЕМАТИКА

Пояснювальна записка 143

Програма

2 клас 147

3 клас 157

4 клас 169

Я І УКРАЇНА

Пояснювальна записка 183

Програма

2 клас 193

3 клас 205

4 клас 211

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

Пояснювальна записка 218

Програма

2 клас 222

3 клас 235

4 клас 248

УКРАЇНЬСЬКА МОВА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з української мови для сліпих і учнів зі знизеним зором підготовчого, 1–4 класів охоплює ті ж розділи і теми, що й початкова масова школа.

Основний зміст цих розділів пронизує ідея розвитку мовлення учнів, яка надає процесу читання і письма чітку практичну спрямованість і націлює на те, щоб навчити дітей усвідомлено говорити, читати і писати, дати їм доступні початкові знання про літературу, мову і мовлення, збагатити і конкретизувати словниковий запас, розвинути увагу та інтерес до рідної мови, до самостійного читання.

Одночасно з розвитком основних видів мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання, письма) в підготовчому, 1–4 класах спеціальної школи для дітей з порушеннями зору передбачається вирішення таких важливих завдань, як:

- опанування нового виду діяльності – навчального;
- розвиток логічного і образного мислення;
- формування моральних та естетичних уявлень;
- розвиток інтересу до рідної мови, до книги.

Поряд з цим вирішуються й специфічні завдання, спрямовані на корекцію вторинних відхилень у розвитку дітей, зумовлених порушеннями зору:

– навчання правильних способів організації пізнавальної діяльності, а саме: активного сприймання предметів і явищ довкілля на полісенсорній основі (з використанням дотику, слуху, залишкового зору та інших збережених аналізаторів); формування під керівництвом учителя й за його допомогою розумових операцій порівняння, аналізу та узагальнення, розвиток образного і логічного мислення, зв'язного мовлення; подолання вербалізму в мовленні дітей, формалізму їх знань засобами збагачення конкретних уявлень про навколишній світ, про людину, природу і суспільство.

Інші негативні наслідки порушень зору проявляються

* Програми для середньої загальноосвітньої школи 1–2 класи. – Початкова школа, 2001. – С.с. 9–34, 50–64; 3–4 класи. – К.: Початкова школа, 2003. – С.с. 9–69

в недостатньому орієнтуванні в макро– і мікропросторі, неточній координації рухів, уповільненому виконанні дій, недорозвиненості дотику і дрібної моторики рук, у невмінні раціонально користуватися залишковим зором. Все це несприятливо відображається на опануванні навичок читання і письма (за системою Брайля – для сліпих, плоскодруківаним шрифтом – для слабозорих дітей), на роботі з дидактичним матеріалом.

На основі врахування цих особливостей дітей з порушеннями зору в програмі передбачено більш поглиблену і цілеспрямовану пропедевтичну підготовку до системного вивчення української мови, перерозподіл навчального матеріалу за часом. У ній повністю реалізується корекційно-розвивальна спрямованість спеціального навчання, конкретизовано шляхи і засоби корекції недоліків сенсорного, розумового, мовленнєвого й особистісного розвитку дітей з порушеннями зору.

За своєю структурою програма включає 3 основних компоненти змісту навчального матеріалу, який представлено в трьох колонках. В одній з них подано сам зміст навчального матеріалу з української мови, який охоплює підготовчий, основний і підсумковий періоди навчання грамоти (підготовчий і частково 1 клас), розділи: «Звуки і букви», «Слово», «Речення», «Текст» (1–4 класи). У колонці «Навчальні досягнення учнів» визначено той обсяг знань і умінь, уявлень і понять, який учням слід засвоїти з кожної теми.

В останній колонці окреслено основні напрямки корекційно-розвивальні роботи (з сенсомоторного розвитку учнів, розвитку пізнавальної та мовленнєвої діяльності, особистісного розвитку), яку можна здійснити на матеріалі вивчення конкретного розділу або теми програми. Очікувані результати цієї роботи впродовж усього навчального року наведені в кінці змісту третьої колонки. Ці дані сформульовано у відповідності до вимог Державного стандарту початкової освіти дітей з глибокими порушеннями зору.

Навчання грамоти

Найбільш відповідальним є період навчання грамоти сліпих і дітей зі зниженим зором. Цей період вміщує підготовчий (добукварний), основний (букварний) і підсумковий (післябукварний).

Основними завданнями навчання грамоти є наступні:

- навчити правильного читання і письма сліпих дітей рельєфним шрифтом Брайля, дітей зі зниженим зором – плоскодруктованим шрифтом;
- підготувати базу для успішного опанування ними правопису;
- сприяти нагромадженню вражень про навколишній світ, щоб поширити запас уявлень і конкретизувати мовлення.

У підготовчий (добукварний) період, як і на наступних етапах навчання, значна увага звертається на розвиток у дітей навичок мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння усного мовлення, говоріння), збагачення і конкретизацію словника, підготовку руки і очей до письма, розвиток фонематичного слуху, дотикового, слухового, зорового сприймання, орієнтування в найближчому просторі.

Для розвитку різних навичок мовленнєвої діяльності важливим є вміння *слухати* і *розуміти* усне мовлення. Введення до змісту програми з української мови завдань з розвитку в учнів цього виду мовленнєвої діяльності зумовлено тим, що в процесі навчання передбачено постійне збільшення їхнього словникового запасу, ускладнення граматичного ладу мовлення, розширення тематики і логіки міркувань у висловлюваннях. При цьому значно підвищуються вимоги до швидкості, точності сприйняття усного мовлення, розуміння прослуханого, зосередження довольної уваги протягом все більш тривалого часу. Це зумовлює необхідність удосконалювати навичку аудіювання (слухання-розуміння) не лише у початкових, а й у наступних класах спеціальної школи.

Сліпих і слабозорих учнів у зв'язку з цим навчають уважно слухати, розуміти прослухане, розпізнавати у мовному потоці ті чи інші його елементи (звуки, склади, слова, словосполучення, речення), а пізніше адекватно сприймати і розуміти будь-яку інформацію, стежити за розвитком думки, усвідомлювати значення загального тону, темпу, гучності голосу. Це слугуватиме не тільки формуванню знань про мову, мовних умінь, а й розвиткові в учнів довольної уваги, усвідомлення сутності завдань, зосередження на їх виконанні після одного-двох прослуховувань інструкції.

З формуванням навичок звукового аналізу та аудіювання дуже тісно пов'язаний розвиток у сліпих і слабозорих дітей навичок *говоріння*. З цією метою у підготовчий період використовують бесіди на близькі їхньому життєвому досвіду теми, вивчення з голосу вчителя доступних віршованих текстів та їх декламування, спеціальну наочність (рельєфні малюнки, муляжі), а також інші опори (опорні слова, початок або кінець розповіді, реальні предмети та їх зображення (рельєфні, графічні), малюнки, картини, серії картин та ін.), переказ прослуханого, висловлювання на основі прослуханого тощо.

Важливо, щоб в організації мовленнєвої діяльності учнів на уроках створювалися ситуації, які б спонукали їх висловлюватись, ставити запитання. У всіх видах роботи важливо привертати увагу дітей до правильного вимовляння звуків, слів, інтонування речень, змістового поділу речень за допомогою пауз, доречного користування мімікою, гучністю голосу, його темпом, тоном тощо.

Уся ця робота сприятиме подоланню в учнів з вадами зору вербалізму на основі конкретизації в слові уявлень про довкілля, збагачення словникового запасу, активізації діяльності органів чуття, а також уваги, мислення.

Важливою специфічною складовою змісту добуқварного періоду є *підготовка руки і очей* дітей до письма.

Основною дидактичною метою уроків письма в цей період є розвиток в учнів дрібної моторики пальців і кисті руки, ознайомлення сліпих дітей з шестикрапкою та приладом для письма рельєфно-крапковим шрифтом, вправлення учнів зі зниженим зором у написанні елементів букв.

У цей період *сліпі діти* навчаються орієнтуватися на письмовому приладі, обстежувати букви розкладної азбуки, знайомляться з місцем крапок у клітинці, лічбою крапок в шестикрапці. Для цього використовується колодка з висувними штифтами, розкладна азбука, виготовлена рельєфно-крапковим шрифтом. Діти вивчають нумерацію крапок, їх місце, підбирають буквені знаки з однаковою кількістю та положенням крапок, навчаються правильно тримати грифель, розташовувати письмовий прилад і користуватися ним.

Учнів зі зниженим зором ознайомлюють з розташуван-

ням ліній у зошиті, навчають прийомів письма. На всіх уроках підготовчого періоду відводять час на малювання узорів з прямих і похилих ліній, овалів, півовалів і петель, зигзагів, малювання предметів, бордюрів з поєднань вертикальних, горизонтальних і похилих ліній. Для вироблення правильних і ритмічних рухів пальців і кисті руки використовують обведення трафаретів, заштриховування контурів предметів та ін.

Щоб запобігти змішуванню подібних за накресленням букв, з дітьми зі зниженим зором проводиться спеціальна пропедевтична робота, спрямована на їх тактильну диференціацію: викладання з паличок, ліплення з пластиліну з наступною трансформацією (перетворенням однієї букви в іншу), складання букв з мозаїки та кубиків, аналіз букв за елементами та ін.

На уроках письма в школі для дітей з порушеннями зору здійснюється також спеціальна корекційно-розвивальна робота з розвитку зорового аналізу, окоміру, просторових уявлень і орієнтування в малому просторі, кольоророзрізнення; в школі для сліпих дітей – з розвитку дотику і залишкового зору, просторового орієнтування, аналізуючого обстеження предметів. Систематично проводиться й розвиток слухового, зорового і дотикового сприймання, вміння організовувати робоче місце, формування гігієнічних навичок письма.

Основний зміст роботи з розвитку фонематичного слуху спрямований на формування вміння вслухатися в слово, яке звучить, впізнавати і виділяти з нього окремі звуки, правильно артикулювати всі звуки, розрізняти їх на слух.

Оскільки сліпі й діти з різко зниженим зором не бачать артикуляції губ під час вимови звуків, сприймаючи їх лише на слух, доцільно привертати їхню увагу до того, як цей звук вимовляє вчитель і контролювати самостійну вимову (участь голосу, положення губ, язика). Чітка вимова кожного звука активізує слухове сприймання, покращує його взаємодію з артикуляційно моторикою. Це сприятиме усвідомленому засвоєнню звукових і мовнорухових якостей кожного звука, розвиткові уваги до звукового ладу мовлення.

Упродовж основного (букварного) періоду сліпі й діти

зі зниженим зором ознайомлюються з усіма звуками і буквами, що їх позначають. Вони навчаються складати слова і речення із букв і складів розрізної (розкладної) азбуки, правильно їх писати відповідним шрифтом, списувати слова, а потім і цілі речення з книги.

Основним методом навчання грамоти залишається *аналітико-синтетичний*. Він передбачає реалізацію принципу „від звука до букви». Це означає, що учні повинні спочатку навчитися виконувати різні аналітико-синтетичні дії зі звуками мовлення, що є базовим умінням для формування навички читання і письма.

Процес рельєфного письма *сліпих дітей* ускладнюється труднощами безпосереднього контролю написаного, бо для цього потрібно витягти з приладу написаний текст. Тому з самого початку важливо привчати їх писати охайно, не поспішаючи, старанно обдумуючи букви і слова, не допускати переколів і недоколів. На перших порах під керівництвом учителя слово поділяють на склади і звуки, встановлюють їх послідовність у слові. Потім пригадують, як розташовані крапки у кожній букві, після чого записують.

Процес письма ускладнюється тим, що він є дзеркальним відносно читання. Через це для міцного засвоєння учнями кожної букви потрібна достатня кількість різноманітних прав з письма і читання.

Під кінець букварного періоду необхідно розпочати навчання сліпих учнів перечитування грифелем написаного, не відкриваючи письмового приладу.

У дітей зі зниженим зором мають місце труднощі фонетико-фонематичного та артикуляційного характеру, зумовлені недосконалістю зорового сприймання. Зокрема, учні неправильно вимовляють слова, гублять і повторюють склади, слова, рядки, не дочитують рядків, не помічають розділових знаків тощо. У зв'язку з неповнотою зорового сприймання у слабозорих дітей іноді виникають й лексико-граматичні та семантичні утруднення.

Щоб уникнути цих труднощів, необхідно в процесі навчання грамоти застосовувати спеціальні прийоми, наприклад, складання слів з букв розрізної азбуки після ретельного звуко-буквеного аналізу; утворення з даних слів но-

вих способами нарощування, відкидання або заміни приголосного (*віти – квіти, риби – гриби, грак – рак, зірка – сірка*) та ін.

Враховуючи вікові, психічні та фізичні особливості розвитку сліпих і слабозорих семирічних учнів, не рекомендується форсувати навчання їх письма. Зокрема, оволодіння письмом великих літер складної конфігурації в школі для дітей зі зниженим зором може відбуватись не одночасно з вивченням рядкових (малих) букв, а через певний час. У процесі навчання письма необхідно дбати й про засвоєння гігієнічних правил, зокрема навчити дітей правильно тримати ручку, грифель, правильно сидіти та ін.

У підсумковий (післябукварний) період передбачається закріплення набутих умінь і навичок письма та використання їх для різного роду письмових робіт. Відбувається подальше удосконалення читання вголос – виробляється навичка читання легких слів цілими словами.

У букварний і післябукварний періоди в учнів з порушеннями зору формуються вміння, які є основою правописної грамотності: уважно вслухатися і при можливості вдивлятися в написання слова; слідом за вчителем вимовляти слово орфоепічно правильно, а потім так, як потрібно його написати; записувати під диктовку слова, написання яких відповідає вимові або не у всьому відповідає вимові (легкі випадки).

У програмі з української мови реалізовано основні змістові лінії Державного стандарту початкової освіти дітей з глибокими порушеннями зору з цього предмету: комунікативну, лінгвістичну, лінгвоукраїнознавчу та корекційно-розвивальну. Ці змістові лінії відображено в програмі для кожного класу в таких підрозділах:

«Розвиток навичок мовленнєвої діяльності»;

«Знання про мову. Мовні вміння»;

«Правопис»;

«Техніка письма, культура оформлення письмових робіт»;

«Навчання плоского письма» (для сліпих дітей).

Основні завдання уроків української мови полягають в тому, щоб учні опанували навички усних та письмових видів мовлення, засвоїли відповідні мовні знання, розви-

нули інтерес до рідної мови, навчилися правильно говорити, грамотно писати. Разом з – тим привчилися усвідомлювати рідну мову як невичерпне джерело народної мудрості, шанувати звичаї, традиції, духовні прагнення свого народу.

У процесі *аудіювання* використовуються переважно фронтальні види роботи й такі завдання, виконання яких не вимагає від учнів усних чи письмових завдань. До них належать, наприклад, виконання описаної в тексті дії, тестових завдань типу вибору із запропонованих відповідей на запитання правильного варіанта, графічне або рельєфне ілюстрування тощо.

Розвиток *усного* (діалогічного, монологічного) *мовлення* (*говоріння*) відбувається в процесі переказу готових текстів і власних висловлювань учнів з приводу прочитаного або прослуханого, на основі розповідей товаришів, батьків, родичів чи знайомих тощо. Необхідно пропонувати учням складати монологічні висловлювання та діалоги на основі уявлених чи спеціально створених у класі, в позаурочний час ситуацій, які спонукали б їх висловлюватись, передавати в слові та мімікою, жестами свої почуття, думки, враження.

На цій же основі відбувається й розвиток зв'язного *письменного мовлення*. Але у зв'язку з його розвитком як видом мовленнєвої діяльності увага приділяється передусім удосконаленню змісту, а не огріхам у побудові речень, правописі слів.

Одним з найважливіших видів мовленнєвої діяльності є **читання**, формування навичок якого відбувається впродовж 1–4 класів і на уроках не лише мови і читання, а й усіх інших предметів. Адже навчання української мови, як й інших дисциплін, завжди розпочинається з читання (вголос, мовчки) завдань, текстів вправ, задач тощо, перевірки розуміння сприйнятого, більш-менш конкретного обговорення. У зв'язку з цією роботою увагу учнів слід звертати на правильне вимовляння звуків, наголошування слів, інтонавання речень різних за метою висловлювання, дотримання логічних пауз як в середині речень, так і між частинами тексту.

Розвиток **письма** як виду мовленнєвої діяльності має бути спрямований на те, щоб навчити сліпих і учнів зі зни-

женим зором користуватися писемним мовленням з різною метою для задоволення своїх потреб не лише на уроках української мови (різні види творчих робіт, ділових паперів, запис спостережень та ін.), а й під час вивчення інших предметів (читання, математики, природознавства, трудового навчання). Важливим фактором є така організація роботи, яка б заохочувала їх до різного змісту записів, писемних висловлювань, навчала удосконалювати, виправляти, редагувати складені тексти. Своєрідність мовлення сліпих і слабозорих дітей полягає саме в неточності його змісту, через що предметом особливої уваги має бути саме зміст писемного мовлення і головний його носій – словниковий запас. При цьому слід звертати увагу на правильне співвідношення вживаних учнями слів з конкретними предметами у зв'язку з притаманним їм вербалізмом знань.

Навчання мови у 1–4 класах спеціальних шкіл для сліпих і слабозорих дітей (розділ «Знання про мову, мовні вміння») передбачає пропедевтичне формування у них знань про текст, речення, слово в його лексичному і граматичному значеннях, звуки мовлення. Подана в програмі послідовність граматичних тем відображає не порядок вивчення їх у школі, а наукову систему мови, яка охоплює всі основні розділи граматики (фонетику, лексику, морфологію і синтаксис). У початкових класах доцільним є комплексне вивчення цих розділів, при якому всі вони переплітаються між собою. Це зумовлюється необхідністю вивчати і засвоювати мову як цілісне явище, окремі сторони якого взаємопов'язані і поступово вирізняються під час вивчення мови. При цьому головна увага приділяється практичному формуванню в учнів мовних умінь: будувати речення, різні за структурою, метою висловлювання, інтонацією; правильно утворювати форми слова і словосполучення, доречно вживати їх у власному мовленні; користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови (орфоепічних, лексичних, граматичних); конструювати усні й письмові висловлювання (тексти) на основі прочитаних творів (переказ) та інших опор (малюнків чи серій малюнків, картин, спостережень, власного досвіду, плану, ключових слів і словосполучень, практичної діяльності тощо).

На уроках української мови необхідно практично опрацювати і той лексичний матеріал, який використовується під час вивчення інших предметів (математики, природознавства, образотворчого мистецтва, трудового навчання та ін.), щоб забезпечити загальну мовленнєву культуру і грамотність учнів.

Для навчання слабозорих дітей застосовуються різні оптичні засоби корекції, які розширюють зорові можливості учнів: сферичні та циліндричні окуляри, мікроскопічні, телескопічні та контактні лінзи, рядкові накладні лупи різного ступеню збільшення. З технічних засобів у початкових класах можуть широко використовуватись кіно- та діапроектори, магнітоли, різного роду пристосування тощо. З інших засобів наочності доцільно скористатися різними схемами і таблицями, ілюстраціями, роздатковим і дидактичним матеріалом, сюжетними малюнками, листівками тощо. Із засобів наочності для сліпих дітей найбільш поширеними є роздаткові картки з рельєфно написаним завданням, текстом, сигнальні картки, рельєфні та рухомі схеми тощо. Їх вибір визначається конкретним змістом кожного уроку, зоровими, дотиковими та слуховими можливостями учнів.

**ПРОГРАМА
УКРАЇНСЬКА МОВА
2 клас**

(140 год; 4 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямування корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Повторення вивченого Речення. Слово як частина речення.</p> <p>Розділові знаки на початку і в кінці речення (крапка, знаки питання, оклику).</p> <p>Звук і буква. Звуки голосні і приголосні. Приголосні глухі і дзвінкі, тверді і м'які.</p> <p>Буквосполучення <i>йо, ьо, дж, дз</i>.</p>	<p><i>Учень:</i> – знає, про що або про кого говориться в реченні; – виділяє речення з усного мовлення, тексту; – знає склад речення; – правильно позначає на письмі початок і кінець речення; – розрізняє звук і букву; – розрізняє голосні і приголосні звуки; – диференціює приголосні за глухістю – дзвінкістю, твердістю – м'якістю;</p>	<p>Розвиток слухового і слухозорового сприймання. Розвиток слухового і звукового аналізу. Корекція дотикової чутливості та дрібної моторики (рухливості, гнучкості) пальців рук. Розвиток звуко-буквеного аналізу. Формування умінь застосовувати вивчені правила під час виконання письмових робіт. Корекція правильної звуковимови.</p>

		<p>Перенос слів з рядка в рядок по складах, з буквами <i>й, і</i>, м'яким знаком, буквосполученнями <i>дж, дз, йо, во</i>.</p>	<p>– правильно вимовляє слова з вивченими звукосполученнями;</p> <p>– правильно переносить слова з рядка в рядок.</p>	<p>Розвиток граматично та орфоепічно правильної організації усного мовлення.</p> <p>Збагачення і уточнення словникового запасу учнів.</p> <p>Стимулювання учнів до активного мовлення повними реченнями.</p>
2		<p>Розвиток навичок мовленнєвої діяльності <i>(впродовж року)</i></p> <p>Слухання – розуміння усного мовлення. Слухання мовлення і читання вчителя, інших осіб. Фактичний зміст прослуханого тексту (хто? що? де? коли? та ін.), послідовність подій. Аналіз елементів змісту прослуханого тексту. Розпізнавання на слух окремих елементів: нових і незрозумілих слів, слів близьких або протилежних за</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розуміє зміст прослуханого на основі усвідомлення його елементів;</p> <p>– змістовно, повним реченням, відповідає на запитання за змістом прослуханого;</p> <p>– визначає послідовність описуваних подій та їх причини зв'язки;</p> <p>– співвідносить зміст прослуханого з ілюстрацією, малюн-</p>	<p>Розвиток й удосконалення слухового сприймання.</p> <p>Формування усвідомленого розуміння фактичного змісту прослуханого.</p> <p>Виховання цілеспрямованої та довільної уваги.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Конкретизація уявлень про довкілля.</p> <p>Розвиток розумових операцій</p>

	<p>значенням; іншомовних слів; групування слів за вказаною вчителем або самостійно обраною ознакою.</p>	<p>ком (предметним, сюжетним, рельєфним);</p> <ul style="list-style-type: none"> – групує слова з прослуханого тексту за завданням учителя; – висловлює власну думку про почуті факти, події, вчинки персонажів; – запам'ятовує після 1–2 прослуховувань інструкції про виконання завдань. 	<p>налізу, порівняння, групування, синтезу.</p> <p>Розвиток оцінного ставлення до вчинків інших людей, фактичних подій.</p> <p>Формування навичок користування інструкціями вчителя, підручника для виконання різних завдань.</p>
	<p>Говоріння (впродовж року) Регулювання дихання і голосу в процесі усного мовлення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – регулює дихання, силу голосу, темп мовлення під час усного висловлювання, читання вголос віршованих і прозових текстів; – бере участь у відтворенні й розігруванні діалогів із прослуханих, прочитаних казок; – швидко включається в діалог з учнями, вчителем, виявляє ініціативу в спілкуванні (задає запитання, адекватно 	<p>Розвиток уміння володіти і доцільно користуватися артикуляційним та дихальним апаратом.</p> <p>Розвиток виразності мовлення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p> <p>Розвиток культури спілкування, мовленнєвого етикету.</p> <p>Формування уважного, доброзичливого ставлення до співрозмовників.</p>

	<p>Розвиток усного монологічного мовлення (переказ, самостійне висловлювання).</p>	<p>реагує репліками на запитання співрозмовника); – демонструє належну культуру спілкування; – переказує прослухану розповідь (з допомогою вчителя і самостійно); – переказує епізоди з переглянутої, прослуханої телепередачі, мультфільму; – самостійно або з незначною допомогою вчителя (планом, опорними словами, малюнками тощо) висловлюється на запропоновану вчителем або власну тему; – словесно описує спостережувані явища, сезонні зміни в природі, обстежувані предмети.</p>	<p>Виховання правильної звуковимови, інтонації мовлення. Розвиток невербальних засобів спілкування (міміка, жести). Розвиток зв'язного усного мовлення. Розвиток цілеспрямованої уваги та запам'ятовування. Формування оцінного ставлення до подій і персонажів. Розвиток збережених аналізаторів і умінь користуватися ними для отримання потрібної інформації. Розвиток цілеспрямованої уваги, аналізуючого спостереження та дотикового обстеження. Розвиток зорового, слухового, тактильного сприймання та інших збережених аналізаторів. Виховання рішучості, самостійності, наполегливості під час виконання завдань учителя.</p>
--	--	---	--

	<p>Читання (як вид мовленнєвої діяльності) Удосконалення навички правильного, плавного, усвідомленого читання текстів вправ і завдань. Вибіркове читання речень за завданням учителя. Розпізнавання речення в тексті за певними візуальними (або тактильними) характеристиками.</p>	<p>Учень: – правильно, плавно виразно читає тексти підручника, діалоги, віршовані твори; – швидко впізнає в тексті знайомі найуживаніші слова з двох–трьох букв і короткі словосполучення з двох слів; – знаходить за завданням учителя декілька речень, у яких йдеться про певний предмет; місце, де відбувається дія, про причину події й т. ін.; – розпізнає в тексті, не перечитуючи його, речення за певними характеристиками (велика буква на початку – крапка в кінці); – помічає зміну кількості або порядку слів у двох схожих реченнях; наявність слова з великою літерою в середині речення;</p>	<p>Розвиток навичок правильного, плавного читання цілими словами. Розвиток навичок миттєвого впізнавання найуживаніших слів. Вправлення учнів у доцільному використанні збережених аналізаторів, у вихованні потреби в цьому. Корекція просторового орієнтування. Розширення поля зору у слабозорих учнів, дотикового сприймання у сліпих.</p>
--	--	--	--

	<p>Інтонування речень під час їх читання.</p> <p>Розвиток усвідомленості читання текстів різного призначення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – правильно інтонує речення, що містять звертання, однорідні члени, мають питальну, окличну інтонацію; – розуміє значення 2–3 речень, які відрізняються одним словом (у тому числі з прийменником, сполучником); – розуміє речення, подібні за значенням (типу <i>зошит без підпису – непідписаний зошит</i>); – розуміє зміст матеріалів, які мають комунікативне навантаження: інструкції до вправ, завдань, записок учителя, учнів, творчих робіт учнів. 	<p>Розвиток виразності читання і усного мовлення.</p> <p>Розвиток в учнів пізнавальних інтересів, умінь задовольняти їх.</p> <p>Розвиток орієнтування у прочитаному тексті.</p> <p>Розвиток умінь вживати у власному мовленні слова і найуживаніші фрази з прочитаних текстів.</p> <p>Розвиток навичок слухання-розуміння і читання-розуміння текстів різного призначення.</p> <p>Розвиток логічного мислення і образного мовлення.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів, удосконалення граматичної організації мовлення.</p>
	<p>Письмо (як вид мовленнєвої діяльності)</p> <p>Грамматична будова речень.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – вибірково знаходить в тексті і списує окремі слова, словосполучення, речення, уривки 	<p>Формування правильної граматичної будови мовлення.</p> <p>Розвиток логічного зв'язного писемного мовлення.</p>

		<p>Речення з правильним і деформованим порядком слів.</p> <p>Зв'язне висловлювання (текст): переказ, деформований текст, твір (під керівництвом учителя).</p>	<p>текстів (за завданням учителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – будує і записує окремі прості речення про обстежуваний предмет, виконану дію, за малюнком та ін.; – упорядковує неправильний порядок слів і записує речення; – складає і записує під керівництвом учителя 2–3 речення, пов'язані змістом, про дитячі ігри, забави, прогулянку, працю та ін.; – упорядковує невеликі деформовані тексти за даним планом; – вилучає з поданого тексту зайве (не по темі) речення, списує текст; – виконує письмовий переказ невеликих текстів (в межах 20–25 слів) за колективно складеним під керівництвом учителя планом; 	<p>Конкретизація уявлень про предмет, слово і його значення.</p> <p>Формування умінь «читати» ілюстрації та рельєфні малюнки.</p> <p>Розвиток полісенсорного сприймання.</p> <p>Формування умінь переказувати, розповідати про щось за певним планом, послідовно передаючи основний зміст прослуханого або прочитаного.</p> <p>Формування навичок самостійного висловлювання.</p> <p>Формування умінь аналізувати та оцінювати власну роботу, роботи товаришів, давати поради щодо їх удосконалення.</p> <p>Розвиток акуратності, охайності всіх записів.</p> <p>Розвиток мовленнєвої і творчої активності.</p> <p>Розвиток умінь удосконалення і виправлення помилок власного і чужого мовлення.</p>
--	--	---	---	---

			<ul style="list-style-type: none"> – складає (колективно, самостійно) невеликі розповіді, описи на задану тему (з 3–4 речень) після колективного обговорення; – бере участь в обговоренні змісту переказів, творів, складанні плану, підборі лексики, побудові речень і текстів; – удосконалює власне висловлювання, помічає і виправляє помилки у висловлюваннях інших учнів; – застосовує під час письма вивчені правила правопису. 	Розвиток самоконтролю правильності і правопису власних письмових робіт.
3	<p>Знання про мову. Мовні вміння. <i>(протягом року)</i></p> <p>Звуки і букви Алфавіт Звуки слова, позначення їх буквами.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – правильно називає букви українського алфавіту, знає алфавіт; – розташовує групу слів за 	<p>Розвиток звуко-буквеного аналізу.</p> <p>Корекція звуковимови.</p> <p>Розвиток фонематичного сприймання.</p>	

	<p>Голосні звуки <i>a, o, y, u, i, e</i>; позначення їх буквами. Спостереження за роботою мовленевих органів під час вимови голосних звуків.</p> <p>Наголос. Наголошений звук. Чіткість вимови тих слів, в наголосі яких учні часто допус-</p>	<p>алфавітом, орієнтуючись на першу літеру; – знаходить потрібне слово в навчальному словнику, користуючись алфавітом; – розрізняє звук і букву; – визначає в слові кількість звуків і букв; – правильно вимовляє в слові всі звуки, наголошує слово; – змінює слово і його значення, користуючись способом додавання або вилучення одного із звуків (з допомогою вчителя); – правильно відтворює слідом за вчителем ланцюжок звуків у слові; – знає вивчені голосні звуки, правильно їх вимовляє; – чітко вимовляє слова, щоб чувся наголошений звук;</p>	<p>Конкретизація в слові уявлень про предмети і явища довкілля. Запобігання вербалізму знань.</p> <p>Розвиток слухового сприймання, збережених аналізаторів. Формування творчого ставлення до слова, до словотворення.</p> <p>Формування уявлення про роль голосних звуків в утворенні складу. Розвиток спостережливості. Удосконалення слухової уваги, фонематичного слуху.</p>
--	--	--	--

	<p>кають помилки (список слів визначає вчитель).</p> <p>Склад, поділ слів на склади.</p> <p>Склади наголошені й ненаголошені. Залежність кількості складів у слові від наявності голосних звуків. Вимова слів з ненаголошеними голосними <i>и, е</i> (типу <i>листи, земля</i>).</p> <p>Приголосні дзвінки–глухі, тверді–м’які.</p> <p>Робота мовленнєвих органів під час вимови приголосних звуків. Нормативна (неоглушена) вимова дзвінких приголосних у кінці слова і складу (<i>дуб, сад, віз, ложка, казка</i>).</p> <p>Вимова слів з апострофом перед <i>я, ю, є, ї</i> в усному мовленні та під час читання.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – визначає кількість і послідовність складів у слові; – розрізняє наголошений і ненаголошений склади; – правильно вимовляє слова з ненаголошеними голосними <i>и, е</i>; – розрізняє на слух дзвінки – глухі, тверді – м’які приголосні; – правильно вимовляє, наслідуючи вимову вчителя, дзвінки і глухі, тверді і пом’якшені приголосні; – чітко вимовляє (не оглушує) дзвінки приголосні у кінці слова та складу; – правильно пише і читає слова з апострофом; – твердо вимовляє приголосні звуки <i>б, п, в, м, ф, р</i> перед <i>я, ю, є, ї</i> в словах з апострофом. 	<p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності.</p> <p>Розвиток диференційованого розрізнення звуків мовлення, мовних одиниць (слово, склад, звук, буква).</p> <p>Розвиток аналізуючого спостереження вимовних явищ.</p> <p>Удосконалення правильної звуковимови.</p> <p>Розвиток мовленнєвої активності.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Виховання орфоепічно правильної вимови.</p>
--	---	--	---

	<p>Текст Поняття про текст як зв'язне висловлювання. Заголовок тексту. Будова тексту: речення – зачин, основна частина, заключне речення (на основі аналізу готових текстів). Роль абзаців у тексті (практичні спостереження). Відповідність між частинами тексту і абзацами в ньому. Використання слів <i>він, вона, вони, цей, це, ці, тоді</i>, після того, близьких за значенням для зв'язку речень у тексті (спостереження та практичні справи).</p>	<p>Учень: – добирає до змісту тексту відповідний заголовок; – знає назви основних частин тексту; – виділяє в тексті основні частини, придумує заголовки до них; – пояснює змістову роль кожної структурної частини; – пояснює, чому текст поділений на абзаци саме так (у простих випадках, з допомогою вчителя); – дотримує під час запису тексту абзаців, які відповідають трьом основним частинам висловлювання (зачин, основна частина, заключна); – упорядковує деформований текст з 3–4 речень, 2–3 частин; – складає зв'язне висловлювання за колективно складе-</p>	<p>Розвиток змістовного зв'язного усного і писемного мовлення. Уточнення, конкретизація уявлень про предмети і явища довкілля. Збагачення словникового запасу учнів. Удосконалення слухового сприймання і розуміння змісту сприйнятого на слух та під час читання. Розвиток умінь аналізувати власне і чуже висловлювання з точки зору правильності його будови, логічності, стилістичного оформлення. Виховання художнього смаку, змістової здогадки, уваги до краси слова, рідної мови. Формування інтересу до словесної творчості. Встановлення логічних зв'язків між реченнями в тексті та</p>
--	--	--	---

			<p>ним планом з 3–4 пунктів на близькі теми, за серією малюнків (з допомогою вчителя і самостійно);</p> <ul style="list-style-type: none"> – використовує для зв'язку речень у тексті відповідні слова; – перечитує і виправляє в тексті допущені стилістичні помилки (під керівництвом учителя). 	<p>їх граматична організація. Розвиток самоконтролю написаного.</p>
		<p>Речення Поняття про речення як завершене висловлення думки. Речення завершене і незавершене. Зміст (повідомлення, запитання, прохання або наказ, спонукання до дії) та інтонаційне оформлення речення. Речення розповідні, питальні, спонукальні. Розділові знаки в кінці речень (. ! ?), велика літера в першому</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виділяє у тексті (на слух) окремі речення; – визначає за інтонацією завершеність і незавершеність речення; – визначає зміст кожного речення; – виділяє слова, які називають, про кого або про що йдеться у реченні, що саме говориться (з допомогою вчителя); 	<p>Удосконалення слухового сприймання, слухової уваги. Розвиток граматично правильного та інтонаційно виразного висловлення думки. Збагачення словникового запасу учнів. Стимулювання учнів до активного мовлення повними завершеними фразами (реченнями). Розвиток аналізуючого спостереження на матеріалі мовних одиниць.</p>

	<p>слові речення. Елементарне уявлення про способи утворення (безсполучниковий, з допомогою сполучників <i>a, i</i>) складного речення з двох простих (без використання термінів, за зразком, практично, з допомогою вчителя).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – правильно інтонує вимову різних за метою висловлювання речень під час їх читання; – доповнює (поширює) речення за поданими вчителем запитаннями; – вміє самостійно ставити запитання до окремих слів для поширення речення; – пише речення з великої літери, в кінці ставить крапку, знак питання; – об'єднує два простих речення (типу <i>Дме вітер. Іде доц.</i> Або: <i>Батько читає. Я готую уроки.</i>) безсполучниковим способом (<i>Дме вітер, іде доц.</i>), з використанням сполучників <i>a, i</i> (<i>Батько читає, а я готую уроки.</i>). 	<p>Удосконалення поля зору у слабозорих учнів, дотикового сприймання у сліпих. Розвиток орієнтувальної діяльності. Формування навичок змістовного, логічно послідовного, граматично правильного, виразного самостійного мовлення. Стимуляція до активного використання в мовленні складних речень.</p>
	<p>Слово Тематичні групи слів (назви рослин, тварин, посуду, ігра-</p>	<p>Учень: – розподіляє слова за тематичними групами;</p>	<p>Розвиток дії класифікації. Збагачення словникового запасу учнів словами різного</p>

	<p>шок, навчального приладдя та ін.). Їх групування за певними ознаками (видовими, родовими, за формою, кольором, матеріалом, призначенням тощо). Уявлення про слово як назву предмета, його ознаки, якості, дії.</p> <p>Слова-назви предметів (хто? що?). Їх розподіл на групи за певним лексичним значенням (слова, що позначають осіб, які працюють в школі; предмети класу, їдальні, спальні; почуття людини тощо).</p> <p>Зміна слів-назв предметів за числами (один – багато).</p> <p>Слова-назви ознак предметів (який? яка? яке? які?).</p>	<p>– добирає ряди слів за певними ознаками; – пояснює здійснений вибір;</p> <p>– розуміє, що словом позначають (називають) предмети, їх якості, ознаки, дії; – правильно ставить до вказаних слів питання; – групує слова-назви предметів за їх лексичним значенням; – називає словом групи рядових і видових понять; – утворює множину слів-назв предметів (без уживання терміна); – називає основні частини добре відомих предметів (напр., <i>спинка, сидіння, ніжки у стільця</i>); – правильно ставить питання до слів-ознак предметів;</p>	<p>лексичного значення (назвами предметів, їхніх ознак, дій). Розвиток узагальнюючої функції слова.</p> <p>Формування граматично правильного зв'язного мовлення. Розвиток логічного мислення. Використання чуттєвого досвіду, практичної діяльності, начного (рельєфного) матеріалу у з'ясуванні лексичного значення слова.</p> <p>Формування умінь використовувати вивчений матеріал в різних навчальних ситуаціях. Встановлення зв'язків між вивченими блоками (темами) навчального матеріалу. Систематизація і узагальнення вивченого. Конкретизація в слові уявлень про предмети та їх складові частини. Збагачення активного слов-</p>
--	---	--	---

	<p>Групування слів за певними ознаками (колір, форма, розмір, матеріал тощо). Узгодження слів-ознак предметів за числами слів-назв предметів. Визначення подібних і відмінних ознак предметів одного виду.</p> <p>Слова назви дій предметів (що робити? що зробити? що робив? що буде робити?). Групування слів цієї категорії за приналежністю до певних семантичних груп: навчальні дії, говоріння, пересування, виявлення почуттів, дії, пов'язані з вживанням їжі, самообслуговуванням та ін.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – групує слова-ознаки предметів за певними ознаками; – добирає до назв предметів реальні ознаки на основі їх безпосереднього сприймання (зором, дотиком, на слух, смак); – визначає за участю всіх збережених аналізаторів ті ознаки, за якими порівнювані предмети є подібними або відмінними; – правильно ставить питання до слів-назв дій предметів; – групує слова-назви дій предметів за їх семантичними групами; – правильно вживає (узгоджує) слова-назви дій з назвами предметів в реченні, усному мовленні; – впізнає предмети за їх діями; 	<p>ника словами-назвами ознак предметів. Розвиток аналітико-синтетичної діяльності. Формування алгоритму дій порівняння предметів за певними ознаками. Формування способів обстеження предметів за участю збережених аналізаторів. Конкретизація уявлень про предметний світ. Розвиток образного мислення і виразного усного мовлення. Уточнення правильного вживання назв дій предметів в усному мовленні. Формування граматично правильного зв'язного мовлення (усного, писемного). Розвиток смислової здогадки. Збагачення активного словникового запасу.</p>
--	--	--	---

	<p>Узгодження дій предметів з їх назвами в реченні. Розрізнення предметів за їх діями (<i>Птах літає, а риба ...</i>).</p> <p>Слова, необхідні для побудови речення: <i>на, в, до, із, у, над, під, а, але, і, тому що</i> (без уживання термінів, практично). Спільнокореневі слова. Корінь слова.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знаходить в реченні за питаннями і називає слова–назви предметів, їх ознак і дій; – добирає пропущені в реченні категорії слів; – правильно пов’язує в реченні слова з допомогою названих слів; – відділяє їх на письмі від інших слів; – виділяє в слові корінь; – визначає спільнокореневі слова на основі спостереження ряду слів; – добирає спільнокореневі слова з найуживанішими в мовленні коренями; – складає речення з різними спільнокореневими словами на основі розуміння їх лексичного значення. 	<p>Запобігання вербалізації знань і уявлень. Розвиток збережених аналізаторів, умінь вчасно їх використовувати в процесі виконання завдань учителя. Формування граматичної побудови речень, фраз в усному мовленні. Розвиток слухової уваги, мовного слуху. Розвиток уважності, спостережливості, наполегливості. Розвиток самостійності виконання усних і письмових завдань.</p>
	<p>Правопис Позначення звуків буквами.</p>	<p><i>Учень:</i> – правильно пише букви</p>	<p>Удосконалення звуковимови,</p>

	<p>М'який знак в кінці слова для позначення м'якого приголосного.</p> <p>Вимова і написання слів з наголошенимиголосними, апострофом перед <i>я, ю, є, ї</i>.</p> <p>Перенос слів з рядка в рядок.</p> <p>Прописна буква на початку речення, в іменах людей, кличках тварин, назвах міст і сіл.</p> <p>Кома перед <i>а, але</i>.</p> <p>Крапка і знак питання в кінці речення.</p>	<p>(плоским, рельєфно-крапковим шрифтом) в словах, написання яких співпадає з їх вимовою;</p> <p>– позначає м'якість приголосного в кінці слова (типу <i>день, сіль</i>);</p> <p>– правильно вимовляє і записує (списує) слова під орфографічне проговорювання по складах («так, як пишу»);</p> <p>– правильно переносить слова по складах з рядка в рядок;</p> <p>– застосовує під час письма прописну букву, кому перед <i>а, але</i>, крапку, знак питання в кінці речення.</p>	<p>правильного інтонування речень, зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності. Розвиток використання орфографічного проговорювання під час списування, самостійного письма.</p> <p>Корекція і удосконалення фонематичного сприймання.</p> <p>Розвиток мовленнєвої активності.</p> <p>Формування умінь застосовувати вивчені правила під час списування, письма на слух.</p> <p>Застосування (при потребі) допоміжних засобів (лінійки, трафаретів), оптичних і технічних засобів корекції під час списування речень, текстів.</p> <p>Удосконалення рухових дій пальців, кисті руки під час письма плоским і рельєфно-крапковим шрифтом.</p>
--	--	--	--

4	<p>Графічні навички письма, техніка письма, культура оформлення письмових робіт</p> <p><i>Для учнів зі зниженим зором:</i> Гігієнічні правила письма: посадка за столом (партою), розташування зошита, обох рук, тривалість письма.</p> <p>Формування усвідомленої графічної навички письма. Упередження оптичної дисграфії, аграматизмів.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – сидить прямо за столом, не спираючись на нього грудьми, дотримуючись відстані 3–4 см від краю столу до грудей; – дотримує відстані 25–30 см між очима і зошитом; – розташовує зошит на парті прямо, утримуючи його лівою рукою і пересуваючи догори в міру заповнення сторінки; – пише букви без нахилу, правильно поєднуючи їх між собою; – знає, де розпочинати писати кожну букву, куди вести кінчик ручки, де зробити поворот, відрив, яким буде поєднання з наступною буквою (в процесі словесного опису вголос елементів кожної букви та 	<p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, зору, кінестезій, моторики).</p> <p>Корекція правильної постави під час письма.</p> <p>Удосконалення і корекція дрібних рухів руки, моторики в цілому.</p> <p>Розвиток просторової орієнтації.</p> <p>Удосконалення і корекція звуковимови.</p> <p>Формування фонематичних уявлень.</p> <p>Розвиток просторового орієнтування під час виконання графічних завдань.</p> <p>Розвиток коментуючого мовлення.</p> <p>Розвиток уважності, довільної уваги.</p>
---	---	---	--

	<p>Письмо рядкових і великих букв за групами в порядку ускладнення їх написання (після попереднього зорового сприймання форми букви та її аналізу за елементами).</p>	<p>способів їх з'єднань з іншими буквами);</p> <ul style="list-style-type: none"> – називає подібні й відмінні елементи в написанні букв, які часто змішує; – пояснює лексичне значення слів, які відрізняються однією буквою; – списує слова, вставляючи пропущені букви, які найчастіше зміщуються; – аналізує слова перед записом за звуко-буквеною і складовою структурою, графічним накресленням букв; – при потребі викладає слово перед його записом з букв розрізної азбуки; – добре виписує елементи букви, правильно розташовуючи їх стосовно один одного і рядка в зошиті; – правильно пише в слові рядкові і великі букви, дотриму- 	<p>Розвиток порівняльних умінь на основі аналізу написання букв, слів.</p> <p>Розвиток смислового боку самотійного мовлення.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності.</p> <p>Використання наочної опори з фонематичною метою.</p> <p>Удосконалення системи «око-рука», автоматизація рухів руки під час письма.</p> <p>Формування графічних навичок та техніки письма.</p>
--	---	--	---

	<p>Культура оформлення письмових робіт.</p>	<p>ючи відстані між словами в рядку;</p> <ul style="list-style-type: none"> – безвідривно з'єднує букви типу <i>ди, ви, им, ем, ля, щу, ув</i> та ін.; – виписує слова з такими буквосполученнями із текстів підручника та інших допоміжних матеріалів; – пише уривчасто у випадках наявності складних зорових порушень (ністагм, порушень рухів очей тощо); – правильно в міру охайно оформляє письмову роботу згідно з вимогами до ведення зошита в школі для дітей зі зниженим зором; – правильно розташовує підпис під малюнком, вписує пропущені в слові букви, буквосполучення, склади, в реченні – слова; – вміє підкреслити сло- 	<p>Формування під час написання букв з'єднувальних рухів.</p> <p>Закріплення навичок читання, зіставлення записаного з текстом, зразком.</p> <p>Удосконалення графічних навичок.</p> <p>Розвиток просторового орієнтування на аркушах зошита.</p> <p>Удосконалення рухів очей, руки.</p> <p>Формування фонематичних уявлень.</p> <p>Виховання самостійності, охайності письма, наполегливості у виконанні завдань учителя і виправленні власних помилок.</p>
--	---	--	--

	<p><i>Для сліпих учнів:</i> <i>Гігієнічні навички письма:</i> правильно сидіти під час письма за столом (партою), користуватися приладом для письма рельєфно-крапковим шрифтом, грифелем, контролювати процес власного письма. Формування чітких стереотипів рухів обох рук під час письма букв відповідно до кількості і місця крапок в них.</p> <p>Запобігання змішуванню рельєфного написання дзеркальних букв, які відрізняються</p>	<p>во, поєднати слова прямою лінією (від руки, під лінійку), зобразити умовний знак (наголос, корінь слова та ін.);</p> <p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – сидить за столом прямо, поклавши на нього руки; – розташовує прилад для письма перед собою трохи наискоси; – утримує грифель перпендикулярно до приладу; – правильно викладає і закріплює аркуш паперу; – пише справа наліво, дотримуючи дзеркальний спосіб наколювання букв; – контролює пальцями лівої руки грифель всередині клітинки і вздовж рядка; – знає місце розташування крапок дзеркальних букв, намагається їх не змішувати 	<p>Формування культури записів та оформлення письмових робіт.</p> <p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, дотику, кінестезій, моторики в цілому). Розвиток просторового орієнтування на столі, приладі для письма. Корекція правильної постави. Удосконалення і корекція дотикової чутливості пальців обох рук. Формування фонематичних уявлень. Удосконалення звуковимови. Формування навичок самоконтролю, умінь самостійно виправляти неправильно витиснену букву. Виховання стереотипності ру-</p>
--	---	--	--

	<p>протилежним розташуванням крапок.</p> <p>Робота над прискоренням темпу рельєфно-крапкового письма учнів.</p> <p>Розвиток техніки списування шрифтом Брайля з підручника.</p> <p>Культура оформлення письмових робіт.</p>	<p>(з допомогою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – виявляє наполегливість у поступовому прискоренні темпу рельєфно-крапкового письма в міру індивідуальних можливостей; – списує з книжки слова, речення, невеликі за обсягом тексти, дотримуючись відповідних правил списування; – правильно, охайно оформляє письмову роботу; – використовує шестикрапку як знак закреслення неправильно написаної букви, три шестикрапки на початку рядка для викреслення всього рядка, записуючи після них слово чи речення правильно; – ознайомлений з умовними позначеннями вчителем помилок, допущених у письмових роботах. 	<p>хів обох рук з метою контролю написаного: розкрити прилад, перевернути аркуш, читати написане зліва направо за участю обох рук.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності, дії порівняння (зіставлення) дзеркальних букв.</p> <p>Упередження помилок, пов'язаних зі повторенням букв (переколів, недоколів, змішуванням місця крапок тощо).</p>
--	---	---	---

5	<p>Навчання плоского письма Вивчення плоскодрукованого шрифту за системою Гебольда у наступній послідовності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>о, п, с, г;</i> 2) <i>н, ч, у, е, р, ь, б;</i> 3) <i>л, а, в, з;</i> 4) <i>т, ф, ш;</i> 5) <i>д, ц, щ, є;</i> 6) <i>и, я, к, й;</i> 7) <i>х, ж, м;</i> 8) <i>и, ю.</i> 	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає на дотик букви друкованого шрифту, які зображено рельєфно; – пише друкованим шрифтом за системою Гебольда в приладі для письма вивчені букви; – записує плоскодрукованим шрифтом окремі слова (спершу за зразком, потім по пам'яті). 	<p>Формування техніки письма за системою Гебольда. Розвиток фонематичних уявлень, звукового аналізу. Диференціація фонем за артикуляційною подібністю. Розвиток уваги, слухового сприймання, слухової пам'яті. Розвиток чутливості пальців рук, рухів руки в цілому. Розвиток просторової орієнтації.</p>
	<p>Список слів, значення, вимову і написання яких сліпі і зі зниженим зором мають засвоїти:</p> <p><i>Батьківщина, ведмідь, вересень, вулиця, диктант, диван, дитина, завдання, заєць, календар, килим, неділя, олівець, ознака, помилка, понеділок, предмет, робітник, середа, учитель, учителька, цибуля,</i></p>		

	<i>читання, черговий, черевики, чотири, шофер, яблуна.</i>	
--	--	--

На кінець навчального року учень:

- уважно слухає і розуміє після одного прослуховування текст, звучання якого триває 2–3 хв.;
- бере участь в діалозі на задану тему, ініціюючи 2–3 репліки;
- усно переказує прослуханий текст обсягом 4–5 слів з опорою на допоміжні матеріали (опорні слова, словосполучення, ілюстрації тощо), тривалість звучання якого – до 2 хвилин;
- складає невеликі за обсягом повідомлення (з 2–3 речень), розповіді на близькі теми з навчальної, ігрової та практичної діяльності, повсякденного життя;
- упорядковує і записує деформований текст з 3–4 речень;
- удосконалює текст із часто повторюваними словами шляхом їх заміни близькими за значеннями словами та словами *він, вона, воно, вони, цей, ця, це, ці* в різних формах;
- розрізняє в усному мовленні розповідні, питальні і спонукальні речення, правильно їх інтонує; складає самостійно ці типи речень; поширює речення поданими словами;
- групує слова за лексичним значенням, доповнюючи кожну групу 1–2 словами;
- добирає 4–5 слів–назв предметів, їх ознак, властивостей, дій;
- узгоджує в реченні слова, пов’язуючи їх між собою словами *на, в, і, до, із, у, під, над*;
- утворює з двох простих складне речення, використовуючи безсполучниковий зв’язок або сполучники *і, а*;
- списує з підручника текст обсягом 20–25 слів, самостійно знаходить і виправляє допущені помилки;
- пише під диктовку текст обсягом 30–40 слів, написання яких співпадає з їх вимовою, з вивченими орфограмами, зі словами, передбаченими програмою для запам’ятання;
- самостійно розташовує слова в алфавітному порядку, орієнтуючись на першу літеру;
- пише друковані букви, короткі слова (із залишковим зором) за системою Гебольда (тотально сліпий);

- вимовляє слово так, щоб чітко було чути наголошений звук.
- користується переважною більшістю збережених аналізаторів під час вивчення мовних одиниць і граматичного матеріалу;
- здійснює з допомогою вчителя дії аналізу, зіставлення, групування, узагальнення мовних одиниць;
- має чітку звуковимову, орфоепічно правильно вимовляє слова у вивчених випадках;
- має конкретні уявлення про предмети і явища довкілля, співвідносить слово з конкретним предметом, його ознаками, діями;
- змістовно, послідовно, виразно висловлюється, використовуючи вивчені тематичні групи слів і типи речень;
- орієнтується в найближчому просторі, в зошиті, підручнику, приладі для письма шрифтом Брайля;
- виявляє активність у спілкуванні з вчителем і однокласниками, бере участь у бесідах;
- застосовує під час спілкування правила мовного етикету, дотримує належну культуру спілкування;
- виявляє творчу активність у самостійних висловлюваннях на близькі теми, в різних видах творчих робіт, словотворенні;
- виявляє наполегливість і допитливість під впливом стимулювань учителя до виконання граматичних завдань;
- прагне опанувати влучність і образність рідної мови, виявляє інтерес до її вивчення.

3 клас

(140 год; 4 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямування корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		Повторення і систематизація вивченого в 2 класі		
2		Мова і мовлення (протягом року) Слухання – розуміння усного мовлення Сприймання на слух і розуміння усного мовлення (вчителя, однокласників, інших людей): мовлених слів, словосполучень, речень, невеликих зв'язних висловлювань (текстів).	Учень: – слухає і чує, розуміє звернене до нього та мовлення інших мовлення; – виділяє в мовному потоці після 1–2 прослуховувань окремі його елементи (назви предметів, ознак, дій, слова рідної мови та інших споріднених мов); – самостійно або з допомогою вчителя групує почуті слова за певними ознаками (кольором,	Удосконалення слухового сприймання. Виховання довільної та цілеспрямованої уваги. Уточнення та збагачення активного словника учнів. Конкретизація уявлень про довкілля.

		<p>Усвідомлення елементів фактичного змісту почутого висловлювання: тема і мета висловлювання, місце і час дії, дійові особи, послідовність подій, оцінювання вчинків персонажів, окремих фактів і подій.</p>	<p>формою, розміром, приналежністю до певної групи тощо); – визначає тему і мету висловлювання; – визначає місце і час дії описуваних подій; – виділяє дійових осіб; – пам’ятає послідовність подій; – висловлює власну думку про зміст прослуханого, вчинки персонажів, окремі факти чи події; – відтворює (переказує) зміст прослуханого близько до тексту, «своїми словами».</p>	<p>Запобігання вербалізму уявлень про навколишній світ. Формування усвідомлення й розуміння фактичного змісту почутого та прочитаного. Удосконалення й розвиток процесів пізнавальної діяльності (аналізу, порівняння, групування, синтезу, класифікації та ін.). Розвиток оцінних суджень, висновків. Розвиток самостійного зв’язного мовлення.</p>
		<p>Говоріння <i>(протягом року)</i> Регулювання дихання, гучності голосу, темпу мовлення під час самостійного висловлювання і читання.</p>	<p><i>Учень:</i> – регулює дихання, гучність голосу, темп мовлення під час усного висловлювання, читання вголос віршованих і прозових творів;</p>	<p>Удосконалення навичок самостійного виразного мовлення, читання вголос. Розвиток умінь володіти і правильно користуватися артикуляційним апаратом.</p>

	<p>Правила мовленнєвого етикету, культура спілкування.</p> <p>Розвиток монологічного мовлення на основі опор.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – дотримує правила мовленнєвого етикету під час спілкування; – переказує прослуханий текст з опорою на поданий план або опорне словосполучення; епізод з переглянутого фільму чи прослуханої радіопередачі, почутої від близьких родичів або знайомих розповіді; – висловлює і обґрунтовує свою думку про предмет висловлювання; – повторює зразок поданого вчителем висловлювання, вносячи в текст деякі доповнення, незначні зміни; – бере участь в бесіді на основі прослуханого або прочитаного тексту; – складає діалог за малюнком, описаною ситуацією з опорою на допоміжні матеріали; 	<p>Виховання культури самостійного мовлення та спілкування. Удосконалення правильної звуковимови, інтонації мовлення.</p> <p>Розвиток й удосконалення навичок відтворення змісту почутого та прочитаного.</p> <p>Розвиток власного оцінного ставлення до фактів і подій, вчинків персонажів прослуханих і прочитаних творів та інших людей.</p> <p>Опанування невербальних засобів спілкування.</p> <p>Розвиток пам'яті та опанування прийомів запам'ятовування почутого, прочитаного.</p> <p>Розвиток творчого ставлення до мовлення власного та інших людей.</p> <p>Формування уважного, доброзичливого ставлення до співрозмовника.</p>
--	--	--	--

	<p>Розвиток самостійного зв'язного мовлення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – складає розповідь, опис, міркування, пояснення за малюнком, життєво-побутовою ситуацією, опорними словами і словосполученнями та іншими допоміжними матеріалами, за даним або колективно складеним під керівництвом учителя планом; – самостійно переказує зміст прочитаного тексту; – висловлюється на задану або самостійно обрану тему, виявляючи власне ставлення до предмета висловлювання; – дає оцінку складеним самостійно або іншими учнями діалогам і висловлюванням; – виявляє з допомогою вчителя у власному висловлюванні та висловлюваннях інших учнів позитивне, а також те, що вимагає вдосконалення, доопрацювання. 	<p>Розвиток й удосконалення різних типів самостійного усного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток умінь адекватно, правильно користуватися різними допоміжними матеріалами для змістовного, логічно послідовного, образного самостійного мовлення.</p> <p>Удосконалення вмінь користуватися усіма збереженими аналізаторами для отримання необхідної інформації.</p> <p>Удосконалення і розвиток оцінних суджень, висновків.</p> <p>Розвиток умінь вдосконалювати власне висловлювання за змістом, точністю, влучністю вжитих слів, граматично правильною побудовою речень і текстів.</p> <p>Виховання самостійності, наполегливості, рішучості в досягненні поставленої мети і</p>
--	--	--	--

				продукуванні висловлювань на різні теми.
		<p>Читання як вид мовленнєвої діяльності (впродовж року)</p> <p>Удосконалення техніки читання вголос і розуміння змісту прочитаного.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – швидко впізнає і правильно, злитно читає добре знайомі слова і сполучення з 2–3 коротких слів, які часто зустрічаються в текстах (для дітей слабозорих та із залишковим зором); – плавно, правильно, інтонаційно виразно, усвідомлено читає тексти різного характеру (художні, навчальні, правила, інструкції, тексти вправ тощо); – розпізнає в текстах та правильно озвучує інтонацію різних за метою висловлювання речень (за кінцевими розділовими знаками); 	<p>Розвиток миттєвого впізнавання знайомих складів, слів, словосполучень.</p> <p>Удосконалення техніки читання текстів різного характеру в цілому.</p> <p>Виховання інтонаційно виразного читання і усного мовлення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p> <p>Корекція просторового орієнтування на основі орієнтування в тексті.</p> <p>Розвиток уважності в процесі орфоепічно правильного читання слів різного звуко-буквеного складу.</p> <p>Удосконалення орфоепічно</p>

		<p>Удосконалення усвідомленого читання мовчки.</p>	<p>– правильно інтонує речення із зверненням, однорідними членами (практично); – орфоепічно правильно читає слова, написання яких не співпадає з вимовою: дзвінкі приголосні в кінці слова, в кінці складу перед наступними глухими, звукосполучення [дж], [дз], [дз'], звук [г]; – розуміє зміст (правильно відповідає на запитання, переказує, вибірково перечитує тощо) прочитаних мовчки і вголос текстів різного комунікативного призначення (правила, інструкції до навчальних завдань, листи, телеграми, оголошення, запрошення, привітання тощо).</p>	<p>правильної вимови українських слів. Розширення поля зору у слабозорих, удосконалення дотикового сприймання у сліпих учнів.</p> <p>Розвиток усвідомленості читання «про себе». Розвиток смислової здогадки.</p>
		<p>Письмо як вид мовленнєвої діяльності. Писемне мовлення (впродовж року)</p>	<p><i>Учень:</i></p>	<p>Корекція й удосконалення</p>

	<p>Удосконалення техніки письма. Упорядкування деформованих речень і текстів.</p> <p>Розвиток писемного мовлення. Способи зв'язку речень у тексті.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – дотримується правил гігієни письма; – правильно самостійно записує і списує слова, речення, тексти; – вставляє в речення пропущені слова (самостійно і з числа поданих); – доповнює незакінчені речення; – упорядковує в реченні порядок слів; – вставляє в текст пропущене речення, відсутній абзац; вилучає речення, яке не відповідає змісту тексту; додає прикінцеве речення; – упорядковує невеликий за обсягом деформований текст; – складає і записує 2–3 пов'язаних за змістом речень, в яких описує предмет, спостережене явище, частину інтер'єра класу, навчальну ситуацію, передає зміст ма- 	<p>правильної постави під час письма.</p> <p>Розвиток самостійності письма.</p> <p>Автоматизація рухів руки під час письма.</p> <p>Формування правильної граматичної будови речень.</p> <p>Розвиток логічно послідовного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток логічного мислення. Збагачення активного словникового запасу.</p> <p>Розвиток зв'язного, змістовного описового мовлення.</p> <p>Формування умінь «читати» ілюстрації та рельєфні малюнки (у сліпих учнів).</p>
--	--	---	---

		<p>Переказ як вид зв'язного писемного мовлення.</p> <p>Твір.</p> <p>Ділове мовлення.</p>	<p>люнка (серії малюнків) тощо; – використовує для зв'язку речень у тексті сполучники <i>а, і, кому</i>; – складає переказ розповідного тексту обсягом 30–40 слів за колективно складеним планом з 3–5 пунктів, з опорою на допоміжні матеріали (даний зачин або кінцівку, опорні словосполучення та ін.), дотримуючись трьохчастинної структури висловлювання; – самостійно складає письмове висловлювання (близько 40 слів) про прочитаний твір, зміст окремих сцен прослуханого дитячого спектаклю чи радіопередачі, епізод переглянутого фільму, ситуацію з життя класу, сім'ї тощо; – складає короткий лист про свої справи, записку, привітання, запрошення; – бере участь в обговоренні й</p>	<p>Розвиток зв'язного писемного мовлення на основі відтворення прочитаного і прослуханого тексту. Удосконалення структурної побудови зв'язного висловлювання.</p> <p>Розвиток самостійного писемного мовлення. Активізація використання всіх збережених аналізаторів. Розвиток логічного мислення. Удосконалення техніки і грамотності письма.</p> <p>Розвиток ділового мовлення. Удосконалення культури спілкування під час складання різних видів ділового мовлення.</p>
--	--	--	---	---

			оцінюванні письмових робіт, їх доопрацюванні й удосконаленні (в парах, невеликих групах, колективному обговоренні під керівництвом учителя).	Розвиток орфографічної та стилістичної пильності. Розвиток уважності до власного мовлення і мовлення інших учнів. Розвиток мовленнєвої і творчої активності.
3	Знання про мову, мовні вміння <i>(протягом року)</i> Текст Зіставлення тексту з групою речень, тематично близьких за змістом. Поняття про текст; його будова.	<i>Учень:</i> – бере участь у колективних спостереженнях найголовніших ознак художніх і ділових текстів; – розуміє текст як зв'язне висловлювання, в якому всі частини тематично пов'язані; відрізняє текст від групи речень, не пов'язаних за змістом; – знає структурну будову тексту (заголовок, зачин, основна частина, кінцівка); – упорядковує деформований текст з переставленими час-		Розрізнення художнього і ділового мовлення. Розвиток правильних способів організації пізнавальної діяльності у зв'язку зі спостереженням текстів різних стилів, обстеженням предметів за допомогою дотику, слуху, залишкового зору та інших збережених аналізаторів. Формування розумових операцій порівняння, аналізу, узагальнення. Розвиток образного і логічного мислення.

	<p>Тема і мета висловлювання у текстах різних типів – розповідях, описах, міркуваннях. Заголовок.</p> <p>План тексту. Абзац, його роль в тексті.</p> <p>Засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті: слова <i>він, вона, вони, цей, ця, це, той, та, те</i>; лексичні повороти; вживання близьких за значенням слів. Етичні норми мовлення: вжи-</p>	<p>тинами (абзацами);</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає з допомогою вчителя тему і мету висловлювання в розповіді, описі, міркуванні; – співвідносить заголовок з темою і метою висловлювання, здійснює добір заголовка до даного тексту, який відповідає його змісту; – поділяє текст на логічно завершені частини; – бере участь в колективному складанні плану тексту; – співвідносить абзаци з пунктами складеного плану; – дотримується абзаців при написанні переказів, творів; – використовує вивчені засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті під час власних усних і письмових висловлювань; – дотримує етикетних норм 	<p>Розвиток зв'язного усного і писемного мовлення.</p> <p>Запобігання вербалізму в мовленні учнів, формалізму в засвоєнні знань.</p> <p>Збагачення активного словникового запасу.</p> <p>Розвиток логічного мислення і логічно послідовного мовлення.</p> <p>Розвиток змістовного боку, граматично і стилістично правильної організації усних і письмових висловлювань.</p> <p>Удосконалення культури спілкування і писемного мовлення.</p>
--	---	---	---

	<p>вання звертань, ввічливих слів, вираження прохання, співчуття, підтримки, побажання тощо.</p> <p>Текст-розповідь, текст-опис, текст-міркування.</p>	<p>культури мовлення під час спілкування, листування;</p> <ul style="list-style-type: none"> – переказує текст-розповідь (до 75 слів) і текст-опис (40–50 слів) за колективно складеним планом; – робить вибірковий переказ; – будує розповіді за початком, основною частиною, кінцівкою з орієнтацією на ситуацію мовлення; – складає під керівництвом учителя найпростіші описи за поданим зразком, за опорними словами, малюнками, муляжами та ін.; – будує тексти-міркування за зразком і даним початком (про стосунки між учнями і вчителем, між однокласниками, про події з життя класу, сім'ї та ін.); 	<p>Розвиток в учнів різних типів усного і писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення орієнтування в побудові текстів різного типу.</p> <p>Розвиток образності і влучності в доборі лексики.</p> <p>Удосконалення обстежувальної діяльності.</p> <p>Розвиток причинно-наслідкового мислення під час міркувань на різні теми, зв'язного викладу думок.</p> <p>Розвиток інтересу до рідної мови.</p> <p>Розвиток точності і стислості мовленнєвого оформлення текстів пояснювального змісту.</p> <p>Формування й удосконалення графічних навичок, акуратності, розбірливості й грамотності письма.</p> <p>Виховання поважного, доброзичливого ставлення до своїх друзів і родичів.</p>
--	--	--	---

		Лист, запрошення, привітання.	– складає листи друзям, рідним про свої справи, запрошення на свято, привітання;	Закріплення етичних норм спілкування та культури мовлення.
		<p>Речення</p> <p>Поняття про речення. Речення розповідні, питальні, спонукальні.</p> <p>Розділові знаки в кінці речень.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– знає, що речення – це одне слово або група слів, якими передається закінчена думка, повідомлення, почуття, спонукання щось зробити, чогось домогтися тощо;</p> <p>– розрізняє на слух речення за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні);</p> <p>– правильно інтонує речення під час читання вголос та усного діалогу;</p> <p>– складає речення за малюнками, виконуваними діями, даючи повну відповідь на запитання вчителя;</p> <p>– правильно ставить у кінці речень розділові знаки,</p>	<p>Усвідомлене формування в учнів практичних навичок побудови речень з різною метою висловлювання.</p> <p>Удосконалення правильного інтонування різних видів речень.</p> <p>Розвиток монологічного і діалогічного мовлення.</p> <p>Формування орфографічних знань і умінь.</p> <p>Розвиток розумових операцій: аналізувати мовні явища; виділяти головне; класифікувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.</p> <p>Розвиток умінь самостійно працювати з підручником.</p> <p>Формування загальнонавчальних умінь: розуміти мету робо-</p>

	<p>Головні члени речення – підмет і присудок.</p> <p>Зв'язок слів у реченні.</p> <p>Поширення, перебудова речень.</p> <p>Розділові знаки в середині речення: кома при перелічуванні, перед а.</p> <p>Роздільне написання прийменників з іншими словами у реченні.</p>	<p>орієнтуючись на мету висловлювання;</p> <ul style="list-style-type: none"> – виділяє в реченні головну пару слів – про кого, про що говориться, що саме говориться (спершу без поділу на види); – виділяє в реченні підмет і присудок; – встановлює зв'язок слів у реченні (практично) за допомогою запитань від головного слова до залежного; – поширює речення за питаннями і схемами; – практично перебудовує два простих речення в одне, в тому числі складне, використовуючи сполучники <i>і, а</i>; – правильно вживає розділові знаки під час запису речень. 	<p>ти, дотримуватись зазначеної у вправах послідовності виконання, планувати свою роботу, доцільно використовувати час на її виконання, перевіряти й оцінювати зроблене.</p> <p>Удосконалення орфографічної пильності.</p>
--	---	--	--

	<p>Слово. Будова слова Спільнокореневі слова. Спільна частина споріднених слів – корінь.</p> <p>Корінь і закінчення як змінна частина слова. Роль закінчення в слові та реченні.</p> <p>Префікс як частина слова, його словотворча роль.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виділяє в процесі спостереження спільнокореневих слів їх спільну частину – корінь; – добирає групи споріднених слів; – визначає закінчення шляхом зміни слів за питаннями (практично); – розуміє, що за допомогою закінчення змінюється форма слова, що воно є засобом зв'язку слів у реченні; – виділяє префікс у споріднених слова; – пов'язує значення слів з різними префіксами; – відрізняє префікс від прийменника; – утворює слова з найуживанішими префіксами; – складає з новоутвореними словами словосполучення і речення; 	<p>Розвиток розумових операцій аналізу, порівняння, зіставлення, узагальнення та ін.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів групами споріднених слів.</p> <p>Спостереження за багатозначністю слів, формами їх вживання.</p> <p>Розвиток спостережливості та пам'яті.</p> <p>Розвиток в учнів точності й влучності вживання слів під час побудови власних висловлювань.</p> <p>Розвиток умотивованого пояснення лексичного значення слів під час вживання різних префіксів.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p>
--	---	---	---

	<p>Збіг приголосних на межі префікса і кореня слова.</p> <p>Розрізнення префікса і прийменника (практично).</p> <p>Апостроф після префіксів перед <i>я, ю, є, ї</i>.</p> <p>Суфікс.</p> <p>Частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення.</p>	<p>– знаходить у словах під керівництвом учителя збіг приголосних на межі префікса і кореня слова (типу <i>беззубий, роззувати</i>) і правильно їх переносить;</p> <p>– практично розрізняє префікс як частину слова і прийменник як окреме слово в реченні;</p> <p>– вживає апостроф в словах після префіксів перед <i>я, ю, є, ї</i>;</p> <p>– утворює за допомогою найуживаніших суфіксів слова, складає з ними речення;</p> <p>– спостерігає під керівництвом учителя за збігом однакових приголосних на межі кореня і суфікса (типу <i>денний, сонний</i>), правильно поділяє такі слова для переносу;</p> <p>– здійснює морфологічний розбір слів за будовою;</p> <p>– підбирає однокорінні слова</p>	<p>Формування умінь застосовувати вивчені способи перевірки написання слів під час самостійних робіт.</p> <p>Формування правописних знань і орфографічних умінь.</p> <p>Уточнення лексичного значення слів з різними суфіксами.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Розвиток в учнів спостережливості під час визначення різниці або спільності в значенні слів з різними префіксами і суфіксами.</p> <p>Удосконалення словотворчих засобів мови.</p> <p>Розвиток усного і писемного мовлення.</p> <p>Удосконалення звуковимови слів з ненаголошеними голосними <i>е, и</i> в корені слова.</p> <p>Формування орфографічних умінь.</p>
--	--	---	--

	<p>Ненаголошені голосні <i>e, u</i> в корені слова.</p> <p>Дзвінки і глухі приголосні в корені слова.</p>	<p>з префіксами і суфіксами; – добирає слова різного лексичного значення для найточнішого вираження думки; – виділяє під керівництвом учителя і більш самостійно ненаголошені голосні <i>e, u</i> в корені слова; – правильно вимовляє слова з ненаголошеними голосними <i>e, u</i> в корені слова; – перевіряє наголосом написання ненаголошених голосних <i>e, u</i> в корені слова; – виділяє дзвінки і глухі приголосні в корені слова; – правильно вимовляє слова з цими приголосними в корені слова; – перевіряє вживання дзвінких і глухих приголосних в корені слова підбором однокорінних слів; – користується орфографіч-</p>	<p>Розширення словникового запасу для здійснення перевірки правильного написання слів. Удосконалення вимови дзвінких приголосних звуків у корені слів. Розвиток розумових операцій аналізу, зіставлення, узагальнення та ін. Розвиток навичок роботи з підручником з української мови та орфографічним довідником. Розвиток практичних умінь, творчої активності, самостійності у виконанні граматичних завдань.</p>
--	---	---	--

			ним словником для перевірки написання ненаголошених голосних <i>е, и</i> , дзвінких і глухих приголосних в корені слів.	
4		<p>Частини мови</p> <p>Слова – самостійні частини мови, які означають назви предметів, їх ознаки і дії: значення, питання, на які відповідають, роль у реченні (загальне ознайомлення).</p> <p>Службові слова <i>і, на, під, до, від, у (в), а, але</i> тощо.</p> <p>Власні і загальні назви; істоти та неістоти.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє слова за питаннями, на які вони відповідають, і пояснює їх значення та роль у реченні; – розрізняє та групує слова за родовими і видовими ознаками (птахи, дерева тощо); – розуміє значення в реченні службових слів (практично); – практично виділяє власні і загальні назви (з допомогою вчителя і самостійно); – розрізняє за питаннями хто? і що? назви істот і неістот; – добирає під керівництвом учителя спільнокореневі слова, які належать до різних 	<p>Формування граматичних понять на основі формальних і смислових ознак мовних категорій.</p> <p>Формування абстрактного поняття про предмет і групи слів–назв предметів.</p> <p>Організація учбової діяльності на основі долання доступних для учнів труднощів.</p> <p>Активізація розумової діяльності учнів, привчання вникати в зміст виучуваного матеріалу.</p> <p>Конкретизація уявлень про власні і загальні назви, живих та неістот.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p>

			<p>частин мови (<i>мороз, морозний, заморозити</i>);</p> <ul style="list-style-type: none"> – утворює різні частини мови за допомогою префіксів і суфіксів. 	<p>Формування конкретних мовних фактів та їх узагальнення. Зміцнення знань, умінь і навичок.</p> <p>Упередження вербальності уявлень.</p>
		<p>Іменник Загальне поняття: питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іншими словами.</p> <p>Іменники – назви живих істот (хто?) та назви неістот (що?).</p> <p>Власні і загальні іменники. Велика буква у власних іменниках (для сліпих дітей – на рівні ознайомлення).</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ставить до іменників запитання, пояснює їх значення і роль у реченні; – розуміє роль закінчень і прийменників для зв'язку слів у реченні; – утворює іменники за допомогою префіксів; – вибирає з ряду іменників назви живих істот і неістот; – правильно за змістом будує з цими групами слів речення; – розрізняє власні і загальні іменники; – пише власні іменники з великої букви (<i>для дітей зі зниженим зором</i>); 	<p>Формування розуміння зв'язку між змістом і формою слова.</p> <p>Навчання учнів (практично) правильно зв'язувати іменники з іншими словами, відповідно до змісту речення вживати потрібні форми іменників.</p> <p>Формування логічного уявлення про органічний і неорганічний світ.</p> <p>Розвиток логічного мислення і мовлення.</p> <p>Формування в учнів розуміння абстрактного значення загальних іменників, які не можна сприйняти органами чуттів (<i>простір, час, аналіз, ганьба, радість</i> та ін.).</p>

	<p>Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній.</p> <p>Змінювання іменників за числами (однина і множина).</p> <p>Пряме і переносне значення іменників.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – за допомогою заміни іменників словами <i>він, вона, воно</i> або користуючись підстановкою слів <i>цей, ця, це</i> визначає рід іменників; – правильно відносить слово до одного з родів, використовуючи ті ж допоміжні засоби; – визначає число іменників; – змінює іменники за числами; – змінює форму слова в реченні за питаннями; – правильно вживає число і форму іменників у власному мовленні; – пояснює пряме значення іменників; – спостерігає під керівництвом учителя за вживанням іменників у переносному значенні, робить спроби їх пояснювати і вживати у власному мовленні; 	<p>Формування орфографічних навичок.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів загальними назвами.</p> <p>Формування в учнів понять одиничності та множинності.</p> <p>Уточнення конкретності та абстрактності іменників в однині (<i>Україна, Іван, молоко, глибина, старість, сімба, товариство</i> тощо).</p> <p>Упорядкування граматичної організації висловлювання.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів іменниками-синонімами й антонімами.</p> <p>Розвиток образного зв'язного усного і писемного мовлення.</p>
--	---	--	---

	Іменники-синоніми та іменники-антоніми.	– вибирає і використовує з ряду іменників ті синоніми та антоніми, які найбільше відповідають змісту висловлювання.	
	<p>Прикметник Загальне поняття про прикметник: питання, значення, роль у реченні. Зв'язок прикметників з іменниками.</p> <p>Пряме і переносне значення прикметників.</p>	<p><i>Учень:</i> – здійснює під керівництвом учителя спостереження над ознаками предметів, речей, явищ; (<i>дерево (яке?) – високе; весна (яка?) – рання; будинок (який?) – кам'яний</i>); – виділяє в реченні іменник і за допомогою запитань який? яка? яке? які? визначає прикметник, яким позначається його ознака; – утворює прикметники від іменників за допомогою суфіксів; – знаходить в текстах прикметники, вжиті в прямому і переносному значенні (з допомогою вчителя);</p>	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять. Використання збережених аналізаторів для визначення якостей і властивостей предметів. Запобігання вербалізму уявлень про якості і властивості предметів і речей, явищ природи. Збагачення словникового запасу прикметниками прямого і переносного значення, синонімами та антонімами. Розвиток образного усного і писемного мовлення. Формування умінь розрізняти змістові відтінки слів, вжитих в текстах різних жанрів. Формування емоційно-оцін-</p>

		<p>Прикметники-синоніми і прикметники-антоніми.</p> <p>Змінювання прикметників за родами.</p> <p>Родові закінчення прикметників: <i>-ий, -ій, -а, -я, -е, -є</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – доречно вводить прикметники в переносному значенні в речення; – вживає у власному мовленні прикметники різного значення; – добирає до поданих прикметників слова однакового і протилежного значення; – вживає прикметники різного значення в усних і письмових описах предметів і явищ; – змінює прикметники в сполученні з іменниками за родами; – розуміє залежність роду прикметника від роду іменника; – знає родові закінчення іменників, правильно їх вживає і записує; – утворює сполучення іменників різного роду з прикметниками, вводить їх в речення; – змінює прикметники в сполученні з іменниками за числами; <p>ного розуміння близьких за значенням слів, їх багатозначності.</p> <p>Розвиток спостережливості та уваги до художніх засобів виразності, образності в текстах, які читаються.</p> <p>Розвиток змістовності, логічності, виразності, граматично правильної побудови переказу прочитаного, почутого, побаченого.</p> <p>Розвиток інтересу до самостійної творчої мовленнєвої діяльності з використанням різних зображувальних засобів рідної мови.</p> <p>Виховання звукової культури мовлення: корекція вимови слів, їх наголошування відповідно до норм орфоєпії української мови.</p>
--	--	---	---

	<p>Змінювання прикметників за числами.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знає про залежність числа прикметника від числа іменника. – вдало і точно вживає прикметники, будуючи власне висловлювання (опис, розповідь з елементами опису тощо). 	
	<p>Дієслово Загальне поняття про дієслово як частину мови: питання, роль у реченні. Зв'язок дієслова з іменником. Семантичне значення дієслів (без уживання терміну): дієслова мовлення, руху, стану людини тощо.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виділяє під керівництвом учителя у текстах-розповідях та текстах-описах дієслова за допомогою запитань від іменника і визначає їх роль у реченні; – вибирає із синонімічного ряду дієслів те, яке найбільше відповідає змісту висловлювання; – утворює дієслова за допомогою префіксів; – утворює сполучення іменників з різними синонімічними дієсловами; – використовує при побудові 	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять. Формування граматично правильної побудови речень. Закріплення умінь переказувати прочитане із заміною однієї особи на іншу, відповідно змінюючи форму дієслова. Розвиток граматично правильного зв'язного мовлення: уникання одноманітності у використанні дієслів з різним семантичним значенням.</p>

	<p>Змінювання дієслів за часами: теперішній, минулий, майбутній.</p> <p>Правопис частки <i>не</i> з дієсловами.</p> <p>Дієслова-синоніми і дієслова-антоніми.</p> <p>Спільнокореневі слова, що відносяться до різних частин мови.</p>	<p>тексту дієслова із значенням мовлення, руху тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає часові форми дієслів за допомогою питань що робить? що зробить? що зробив? що буде робити?; – переконструює текст за допомогою заміни однієї часової форми дієслова на іншу; – утворює сполучення іменників з дієсловами різної часової форми, вводить їх у речення; – будує речення з однорідними членами-присудками; – пише в реченні частку <i>не</i> окремо від дієслів; – добирає до дієслів слова близького або протилежного значення; – вживає дієслова різного значення під час усного і писемного мовлення, в різних ситуаціях спілкування; – виділяє в текстах спільнокореневі слова, які відносять- 	<p>Розвиток монологічного і діалогічного мовлення: використання дієслів з часткою <i>не</i> в різних ситуаціях спілкування.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів дієсловами-синонімами й антонімами.</p> <p>Розвиток точного й влучного зв'язного мовлення.</p> <p>Конкретизація уявлень про різні форми словесного позначення станів людини, руху, мислення, мовлення тощо.</p> <p>Збагачення словника учнів різними частинами мови, синонімами, антонімами.</p> <p>Розвиток пізнавального інтересу до слова, його походження, до словотворення.</p> <p>Удосконалення самостійного усного і писемного мовлення.</p> <p>Формування прагнення застосовувати отримані знання у са-</p>
--	---	--	---

	Слова-синоніми та слова-антоніми в різних частинах мови. Багатозначність слів.	<p>ся до різних частин мови; – утворює від іменника однокореневі прикметники, від прикметників – однокореневі дієслова; – пояснює багатозначність окремих слів, доцільно використовує їх у висловлюванні, вводить в речення; – добирає слова близького і протилежного значення з різних частин мови; – використовує синоніми з різних частин мови у самостійних висловлюваннях, творах, переказах.</p>	мостійних усних і письмових висловлюваннях.
5	<p>Графічні навички письма <i>Для учнів зі зниженим зором</i> Закріплення гігієнічних правил письма, засвоєних у 2 класі.</p>	<p><i>Учень:</i> – під час письма дотримується правил посадки за столом (партою), розташування зошита для письма на парті, користування ним під час записів та ін.;</p>	<p>Розвиток чуттєвої основи письма (слуху, зору, кінестезій, моторики). Розвиток координованості рухів руки під час письма. Розвиток просторової орієнтації на парті, в зошиті, на дошці.</p>

	<p>Закріплення графічних навичок письма: написання рядкових і великих букв у порядку ускладнення їх форми; дотримання належної висоти, ширини, довжини частин букв; удосконалення навички безвідривного поєднання елементів рядкових літер (<i>н, р, ф</i>) у написанні складів і слів; поступове прискорення темпу письма.</p> <p>Поступовий перехід до письма у сітці в одну лінію.</p> <p>Формування вміння писати на дошці.</p> <p>Користування умовними позначеннями та лініями в процесі вивчення мовних явищ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – більш плавно здійснює рухи та координує їх під час письма у рядку; – правильно розташовує записи на просторі сторінки зошита; – правильно пише рядкові та великі букви, дотримуючи належної форми; – безвідривно поєднує елементи рядкових букв під час написання слів; – прискорює темп письма в міру своїх індивідуальних можливостей; – правильно, акуратно оформлює письмову роботу в сітці зошита в одну лінію; – дотримує під час письма на дошці паралельності рядків, однакової висоти літер; – підкреслює умовними лініями частини мови, позначає в слові морфеми, будує графічні моделі слів і речень. 	<p>Удосконалення дрібних рухів пальців руки, моторики в цілому.</p> <p>Формування навички самоконтролю рухових дій в процесі письма.</p> <p>Розвиток навичок аналізу форми букви за елементами.</p> <p>Диференційований та індивідуальний підхід до удосконалення графічних навичок письма учнів у зошиті та на дошці.</p> <p>Виправлення та поступове подолання недоліків письма учнів.</p> <p>Формування культури записів та оформлення письмових робіт у зошиті.</p> <p>Виховання самостійності, охайності письма, наполегливості у виконанні завдань учителя і виправлення власних помилок.</p> <p>Розвиток чуттєвої основи письма рельєфно-крапковим шриф-</p>
--	--	---	---

	<p>Для сліпих учнів Закріплення гігієнічних правил письма: правильно сидіти за партою, користуватися приладом для письма шрифтом Брайля, грифелем, контролювати процес власного письма. Вироблення стереотипності рухів обох рук під час письма. Прискорення темпу рельєфно-крапкового письма. Подальший розвиток техніки списування шрифтом Брайля з підручника.</p>	<p>Учень: – дотримує під час письма в приладі вивчених гігієнічних правил; – пише справа наліво, дотримуючи дзеркальний спосіб наколювання букв; – контролює пальцями лівої руки рухи грифеля всередині клітинки і вздовж рядка; – поступово прискорює темп письма шрифтом Брайля в міру своїх індивідуальних можливостей; – списує з підручника різні тексти, дотримуючись відповідних правил списування; – користується умовними позначеннями вчителя тих помилок, яких припускається.</p>	<p>том (слуху, дотику, кінестезій, моторики руки).</p> <p>Розвиток просторового орієнтування на парті, в приладі для письма. Удосконалення дотикової чутливості пальців обох рук. Формування навичок самоконтролю, умінь самостійно виправляти неправильно витиснену букву. Розвиток аналітико-синтетичної діяльності під час наколювання дзеркальних букв. Запобігання помилкам письма (переколив, недоколив, змішування місця крапок тощо).</p>
	<p>Навчання плоского письма Повторення букв плоскодру-</p>	<p>Учень: – впізнає і знаходить серед</p>	<p>Розвиток уваги, спостережли-</p>

	<p>кованого шрифту за системою Гебольда.</p> <p>Вивчення плоского рукописного шрифту. Зображення елементів букв.</p> <p>Письмо рукописних рядкових і великих букв у порядку ускладнення їх накреслення у наступній послідовності: – рядкові букви: 1) <i>и, ш, з, п, т, й, і, ї;</i> 2) <i>р, у, л, м, ц, щ, в;</i> 3) <i>о, а, ю, ф, д, я, б;</i> 4) <i>с, є, е, г, ч, в;</i> 5) <i>х, ж, з, к;</i> – великі букви: 1) <i>И, Ш, Ц, Щ, І, Ї, Ч, Л, М, А;</i></p>	<p>інших букви плоскодрукованого шрифту, які зображено рельєфно на спеціальній таблиці або виготовлено з дроту, у вигляді аплікацій; – друкує букви і слова у приладі Гебольда зліва направо, користуючись прямокутником з 9 крапками; – сприймає на дотик і записує паличку пряму, із заокругленням внизу і вгорі, кружечок, овал, півовал; – пише рядкові і великі букви плоским шрифтом за зразком, по пам'яті; – розпізнає на дотик рукописні букви плоскодрукованого шрифту; – записує друкованим і рукописним шрифтом за системою Гебольда вивчені букви, склади та прості слова з них, невеликі речення (з 2–3 слів).</p>	<p>вості, пам'яті, дотикової чутливості. Формування уявлень про різницю кількості крапок в клітинках шрифтом Брайля (6) і системи письма за Гебольдом (9). Виховання правил письма за системою Гебольда. Формування техніки письма за системою Гебольда. Удосконалення дрібної моторики та гнучкості пальців, рухів різної амплітуди руки під час письма. Розвиток уваги і слухової пам'яті, слухового сприймання. Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторового орієнтування. Удосконалення фонематичних уявлень, звукового аналізу слів. Диференціація фонем, подібних за акустико-артикуляційними ознаками, розрізнення окре-</p>
--	--	--	--

		<p>2) О, С, Є, З, Х, Е, Я; 3) Ж, У, Н, К, Ю, Р, В, Ф; 4) Г, Ґ, П, Т, Б, Д.</p>		<p>мих елементів у складних звукових комплексах. Упередження аграматизмів у писемному мовленні учнів. Виховання самостійності виконання навчальних завдань</p>
		<p>Повторення вивченого за рік Список слів, значення, вимову і написання яких сліпі і учні зі зниженим зором мають засвоїти: абрикос, адреса, айстра, автомобіль, акваріум, апельсин, апетит, асфальт, бензин, бетон, бібліотека, велосипед, верблюд, вогнище, вокзал, грім, гриміти, депутат, дециметр, директор, електрика, кипіти, кишеня, колектив, комп'ютер, коридор, космонавт, криниця, кукурудза, метал, минулий, очерет, пиріг, президент, пшениця, радіо, сантиметр, секунда, тривога, фермер, хвилина, черемха, черешня.</p>		

На кінець навчального року учень:

- уважно слухає і розуміє після одного прослуховування текст, звучання якого триває 2–3 хв.;
- створює діалог за словесно описаною вчителем комунікативною ситуацією, за малюнком ситуативного змісту (для слабозорих дітей), ініціюючи 4–5 реплік;
- усно переказує прослуханий текст обсягом 180–280 слів, тривалість звучання якого становить 2–3 хв.;
- складає невеликі за обсягом (з 5–6 речень) твори-розповіді на близькі теми з власного життя та навчання, описи знайомих предметів і явищ;
- упорядковує і записує деформований текст;
- розрізняє типи зв'язного мовлення: розповідь, опис, міркування;
- добирає до тексту відповідний темі заголовок;
- знає місце в тексті зачину, основної частини, кінцівки;
- ділить текст на частини за поданим планом;
- пов'язує в тексті речення за допомогою вивчених способів зв'язку;
- списує текст (обсягом до 30 слів) з підручника;
- знає і застосовує під час письма вивчені правила правопису;
- пише під диктовку текст обсягом 40–50 слів, дотримуючи вивчених правил правопису та оформлення роботи;
- самостійно перевіряє та виправляє виявлені помилки;
- розрізняє голосні і приголосні звуки, тверді і пом'якшені, дзвінкі та глухі приголосні;
- розташовує слова за алфавітом, орієнтуючись на першу і другу літери;
- користується при необхідності орфографічним словником;
- визначає наголос в словах, розрізняє склади наголошені і ненаголошені;
- виконує морфологічний розбір простих за будовою слів;
- розрізняє вивчені частини мови за питаннями, на які вони відповідають;

- проводить розбір речень за членами (підмет, присудок, другорядні члени без поділу на види) і частинами мови;
- встановлює за питаннями зв'язок слів у реченні;
- розрізняє на слух і на письмі розповідне, питальне, спонукальне речення;
- складає і записує різні за метою висловлювання і за інтонацією речення;
- об'єднує два простих речення в складне;
- впізнає букви плоскодрукованого рукописного шрифту, пише друкованим і рукописним шрифтом за системою Гебольда букви і слова, друкованим шрифтом – короткі речення.
- використовує всі збережені аналізатори для сприймання й усвідомлення граматичного матеріалу;
- здійснює з допомогою вчителя аналіз, зіставлення, узагальнення, класифікацію мовних одиниць, граматичних понять і категорій;
- чітко вимовляє під час усного мовлення всі звуки, орфоепічно правильно – слова українською мовою;
- змістовно, логічно послідовно, виразно висловлюється, вживаючи вивчені граматичні категорії, слова-синоніми та антоніми, слова в прямому і переносному значеннях з різних частин мови;
- адекватно орієнтується в зошиті, приладі для письма шрифтом Брайля, в підручнику з української мови, в довідковій літературі;
- активно спілкується з однокласниками, бере участь у бесідах, ініціюючи відповідні репліки;
- виявляє творчу активність і самостійність в різних видах творчих робіт;
- виявляє інтерес до рідної мови, до походження слова, словотворення;
- при потребі користується плоскодрукованим шрифтом (сліпий учень);
- використовує до різних видів граматичних завдань дидактичний матеріал: готові й самостійно складені таблиці і схеми (рельєфні і плоско-друковані);
- виявляє наполегливість у виконанні граматичних завдань, завдань вчителя, допитливість, розуміння краси рідної мови та прагнення спілкуватися нею.

4 клас

(140 год; 4 год на тиждень)

№	К - сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямування корекційно- розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Повторення і систематизація вивченого</p> <p>Мова як засіб спілкування і пізнання. Усне і писемне мовлення.</p> <p>Слухання-розуміння художніх і навчальних текстів.</p> <p>Текст, його типи і будова, засоби змістового зв'язку між ре-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– розуміє роль мови як основного засобу спілкування і пізнання навколишнього світу;– знає характерні ознаки усного і писемного мовлення, сфери їх застосування;– уважно слухає тексти різного призначення, відповідає на запитання за змістом прослуханого, виявляючи розуміння їх змісту;– зв'язно усно і писемно висловлюється, дотримуючись відповідних вимог;– визначає тип тексту (розповідь, опис, міркування), знає	<p>Формування уваги до вивчення української мови як основного засобу спілкування і пізнання.</p> <p>Розвиток слухового сприймання для усвідомлення змісту почутого.</p> <p>Розвиток умінь формулювати свою думку під час усного висловлювання, стимулювання самостійних висловлювань.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності.</p>

	<p>ченнями і частинами тексту.</p> <p>Види речень за метою висловлювання. Розділові знаки в кінці речень.</p> <p>Будова слова. Основа слова і закінчення. Ненаголошені голосні <i>e, u</i>, дзвінки і глухі приголосні в корені слова.</p> <p>Частини мови: іменник, прикметник, дієслово. Граматичні категорії цих частин мови.</p> <p>Вивчені правила правопису (орфографічні та пунктуаційні).</p>	<p>особливості їх побудови та засоби зв'язку як між окремими частинами, так і між реченнями;</p> <p>– називає і розпізнає види речень за метою висловлювання;</p> <p>– правильно вживає розділові знаки в кінці речень у різних видах письмових робіт;</p> <p>– робить розбір слів за будовою;</p> <p>– застосовує правила перевірки написання ненаголошених голосних <i>e, u</i>, дзвінких і глухих приголосних в корені слів;</p> <p>– розрізняє і виділяє в тексті різні частини мови за запитаннями і роллю в реченні;</p> <p>– змінює вивчені частини мови за відповідними граматичними категоріями;</p> <p>– застосовує в різних видах письмових робіт вивчені в попередніх класах правила правопису;</p>	<p>Формування умінь застосовувати вивчене під час виконання різних граматичних завдань.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток процесів аналізу і зіставлення мовних явищ.</p> <p>Формування самоконтролю.</p> <p>Розвиток звуко-буквеного аналізу.</p> <p>Підвищення пізнавальної активності та інтересу до засвоєння граматичних понять.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Корекція та удосконалення рухів обох рук та їх координованості під час письма і читання плоским і рельєфно-крапковим шрифтом.</p>
--	---	---	--

	<p>Закріплення графічних навичок письма і читання шрифтом Брайля, культури оформлення письмових робіт і зошитів, правопису слів зі списків для запам'ятовування для 2–3 класів.</p>	<p>– координує рухи руки під час письма в зошиті або приладі для письма шрифтом Брайля; – правильно пише рядкові і прописні букви, дотримуючись всіх вимог до їх форми (висоти, ширини тощо); – користується умовними позначеннями та лініями, виконуючи граматичні та синтаксичні завдання вчителя.</p>	<p>Розвиток дотикової чутливості пальців. Опанування раціональних прийомів запам'ятовування.</p>
2	<p>Мовленнєва діяльність Слухання-розуміння усного мовлення (протягом року) Сприймання на слух рядків, складених зі звуків, складів, сполучень слів, речень (кількість матеріалу перевищує 3 клас).</p> <p>Співвіднесення прослуханих слів, словосполучень, речень з</p>	<p><i>Учень:</i> – сприймає на слух і запам'ятовує ряди вимовлених одиниць; – після одного прослуховування розпізнає у звуковому потоці окремі його частини, визначає кількість виявлених одиниць (звуків, складів, слів); – вибирає з ряду прослуханих одиниць ті, що відповідають</p>	<p>Розвиток слухового сприймання і словесно-логічного запам'ятовування. Стимулювання пізнавальної активності в процесі виконання граматичних завдань. Організація закріплення знань і уявлень з опорою на наочно-образну основу. Розвиток аналітичної діяльності. Розвиток навичок групування</p>

	<p>графічною схемою, малюнком.</p> <p>Розуміння інструкцій до навчальних або ігрових завдань.</p> <p>Розуміння прослуханих текстів.</p>	<p>графічній схемі або малюнку;</p> <ul style="list-style-type: none"> – вибирає із поданого ряду слова подібні або протилежні за значенням до першого слова; – розподіляє слова на дві групи за визначеною ознакою; – запам'ятовує після одного прослуховування інструкцію з виконання навчальних дій або ігрових завдань (обсягом більшим, ніж у 3 класі); – переказує або дає відповіді на запитання за змістом прослуханого тексту різного типу, жанру; – пояснює значення тону, темпу, гучності голосу для передачі емоційного забарвлення змісту; – помічає й оцінює точне, влучне, образне вживання слова в тексті; співвідносить 	<p>мовних одиниць за певною ознакою.</p> <p>Привчання перевіряти правильність власних дій.</p> <p>Розвиток усвідомленого розуміння фактичного змісту прослуханого.</p> <p>Розвиток емоційно забарвленого, виразного усного мовлення.</p> <p>Збагачення активного словника емоційно насиченою образною лексикою.</p> <p>Розвиток творчої уяви.</p> <p>Розвиток словесно-логічного мислення.</p> <p>Запобігання вербалізму уявлень.</p> <p>Стимулювання інтонаційно виразного усного мовлення.</p>
--	---	--	--

			його з реальним предметом, об'єктом; – чітко уявляє описуване, пов'язує прослухане з власним життям і досвідом.	
		<p>Говоріння як вид мовленнєвої діяльності (<i>протягом року</i>) Регулювання дихання, гучності голосу, темпу мовлення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p> <p>Переказування.</p>	<p><i>Учень:</i> – регулює дихання, гучність голосу, темп мовлення під час усних висловлювань, читання прозових і декламації віршованих творів; – відтворює, розігрує діалог за прослуханим або прочитаним твором; – складає діалог за малюнком, описаною ситуацією з опорою на допоміжні матеріали і без них; – переказує прослуханий або прочитаний текст з опорою на поданий план або опорне спо-</p>	<p>Розвиток творчого ставлення до власного мовлення, мовлення інших осіб. Удосконалення правильної звуковимови, інтонації мовлення. Виховання культури спілкування, закріплення правил мовленнєвого етикету.</p> <p>Удосконалення навичок відтворення змісту почутого і прочитаного.</p>

		<p>Зв'язне висловлювання.</p> <p>лучення слів; – переказує епізод із переглянутого фільму, передає розповідь, почуту в позакласний час від близьких, знайомих; – висловлює власну думку про предмет висловлювання, обґрунтовує її; – точно повторює зразок зв'язного висловлювання, поданого учителем, вносячи деякі доречні доповнення, зміни в текст; – складає зв'язне висловлювання (розповідь, опис, міркування) за малюнком, ситуацією та з опорою на допоміжні матеріали (за даним початком, опорним словосполученням, за даним або колективно складеним планом та ін.); – самостійно складає висловлювання на задану або виб-</p>	<p>Розвиток власного оцінного ставлення до фактів і подій, вчинків персонажів з прочитаних і прослуханих творів та розповідей інших людей. Розвиток пам'яті, запам'ятовування.</p> <p>Становлення самостійного зв'язного мовлення. Розвиток умінь удосконалювати власне висловлювання за змістом, точністю і влучністю вжитих слів, граматичною будовою речень і композиційною будовою текстів різних типів. Удосконалення оцінних суджень, узагальнень, висновків.</p>
--	--	--	--

			<p>рану тему, висловлює своє ставлення до предмета висловлювання;</p> <ul style="list-style-type: none"> – оцінює складений діалог або зв'язне висловлювання, відзначаючи в ньому з допомогою вчителя позитивні якості, помічає те, що вимагає доопрацювання; – удосконалює текст. 	<p>Розвиток уважності до висловлювань інших осіб, чуття мови, її стилістики, влучності та образності.</p> <p>Розвиток елементарної педагогічної діяльності.</p>
		<p>Читання як вид мовленнєвої діяльності (<i>протягом року</i>)</p> <p>Розвиток навичок плавного (вільного) читання зв'язних текстів. Читання вголос і мовчки.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – миттєво впізнає добре відомі і часто вживані слова і сполучення з 2–3 коротких слів; – вільно читає вголос зв'язні тексти; – читає мовчки і розуміє зміст прочитаного; – розпізнає в тексті речення, мету їх висловлювання за кінцевими розділовими знаками, 	<p>Удосконалення техніки читання текстів різних типів вголос і мовчки.</p> <p>Становлення інтонаційно виразного читання і усного мовлення.</p>

		<p>використовує під час їх озвучування відповідну інтонацію;</p> <p>– правильно інтонує речення зі звертаннями, однорідними членами, виділяє голосом (логічним наголосом) слова, важливі для висловлення думки;</p> <p>– дотримується орфоепічних норм під час читання слів, написання яких не збігається з вимовою; чітко вимовляє дзвінки приголосні у кінці слів і в кінці складів перед наступним глухим; нормативно вимовляє звукосполучення [дж], [дз], [дз'] та [г];</p> <p>– самостійно читає і розуміє сутність інструкцій до навчальних завдань, листів, повідомлень, телеграм, оголошень, запрошень, привітань тощо;</p> <p>– виразно читає в текстах діалоги;</p>	<p>Розвиток орфоепічно правильного літературного мовлення.</p> <p>Закріплення навичок читання текстів різного комунікативного призначення.</p> <p>Розвиток ділового мовлення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення.</p>
--	--	---	--

		<p>Читання навчальних текстів.</p>	<p>– знаходить і читає слова автора і персонажів;</p> <p>– виразно читає тексти підручника, сформульовані у ньому завдання, розуміє їх зміст;</p> <p>– читає і запам'ятовує правила, користується ними в усному і писемному мовленні.</p>	<p>Закріплення правил мовного етикету.</p> <p>Стимулювання вільного висловлювання власних думок.</p> <p>Формування правильного, усвідомленого читання текстів навчального характеру.</p> <p>Розвиток словесно-логічного запам'ятовування, самостійного застосування набутих знань.</p>
		<p>Писемна мовленнєва діяльність (протягом року). Запис речень.</p> <p>Робота з деформованим текстом.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– складає і записує 1 або 2–3 зв'язаних між собою речень за малюнком, описує частини інтер'єру класу, навчальну ситуацію на уроці тощо;</p> <p>– складає і записує 2–3 запитання на задану тему, відповіді на запитання підручника, інших учнів;</p> <p>– виділяє відсутні абзаци, переставляє частини тексту, вилучає речення, яке не від-</p>	<p>Удосконалення граматичної організації речень, застосування всіх відомих засобів зв'язку слів у реченні та речень між собою.</p> <p>Активізація інтонування реплік і запитань під час взаємодії з підручником, однокласниками.</p> <p>Формування змістовності, зв'язності писемного мовлення, його граматичної та композиційної організації.</p>

	<p>Письмовий переказ тексту розповіді обсягом 40–60 слів.</p> <p>Письмове висловлювання.</p> <p>Ділове мовлення.</p> <p>Удосконалення написаного.</p>	<p>повідає темі, додає відсутнє прикінцеве речення;</p> <p>– пише переказ тексту за колективно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали (даний зачин або кінцівку, ключові сполучення слів та ін.), дотримуючись трьохчастинної структури висловлювання;</p> <p>– письмово переказує висловлювання про якийсь факт, подію, висловлюючи власну обґрунтовану думку про предмет письма;</p> <p>– самостійно складає письмове висловлювання (близько 50–60 слів) про прочитаний твір, ситуацію з життя класу або сім'ї та ін.;</p> <p>– складає записку, яка містить пояснення певного факту, привітання, запрошення;</p> <p>– обговорює свої письмові ро-</p>	<p>Становлення самостійного зв'язного, логічно послідовного писемного мовлення.</p> <p>Збагачення активного словникового запасу учнів.</p> <p>Запобігання вербалізму уявлень про найближче оточення і довкілля.</p> <p>Розвиток в учнів звички обмірковувати свою думку.</p> <p>Розвиток зв'язного писемного мовлення.</p> <p>Розвиток діалогового мовлення.</p> <p>Становлення самостійного оцінювання власних висловлю-</p>
--	---	---	---

			<p>боти в парі, невеликій групі; помічає позитивні сторони роботи товариша, може дати йому пораду щодо доопрацювання, орієнтуючись на пам'ятку, підготовлену вчителем;</p> <p>– вміє удосконалювати написане собою та іншими учнями;</p>	<p>вань та висловлювань інших учнів.</p> <p>Розвиток умінь редагувати (доопрацьовувати) написане самим учнем, уважно ставитися до робіт інших учнів.</p> <p>Розвиток мовленнєвої і творчої активності.</p>
3	<p>Знання про мову, мовні вміння</p> <p>Текст</p> <p>Розширення уявлень про текст, його будову, найхарактерніші ознаки текстів різного стилю (художніх, науково-популярних, ділових).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– пояснює відмінність тексту від групи речень, тематично близьких за змістом, на основі виділення його найхарактерніших ознак;</p> <p>– встановлює змістовий зв'язок між частинами тексту;</p> <p>– відновлює деформовані тексти з переставленими частинами (абзацами);</p> <p>– практично спостерігає і виділяє під керівництвом учи-</p>	<p>Розвиток логічного мислення.</p> <p>Розвиток навичок аналітико-синтетичної діяльності.</p> <p>Становлення умінь встановлювати логічні зв'язки між змістом частин тексту.</p> <p>Формування навичок удосконалення текстів.</p> <p>Розширення уявлень про стиль різних текстів.</p> <p>Збагачення і уточнення лексики різних стилів.</p>	

	<p>Тема і мета висловлювання у текстах різних типів – розповідях, описах, міркуваннях. Заголовки.</p> <p>План тексту. Роль абзаців у тексті.</p> <p>Засоби змістового зв'язку між реченнями в тексті.</p>	<p>теля найхарактерніші ознаки текстів різних стилів (художнього, науково-популярного, ділового);</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає тему і мету висловлювання в розповідях, описах, міркуваннях; – добирає заголовки до текстів різних типів; – поділяє текст на логічно завершені частини за планом і без нього; – складає план прочитаного тексту з допомогою вчителя; – дотримує абзаців при оформленні творчих завдань, переказів; – використання різних засобів зв'язку речень у власних висловлюваннях (текстах): лексичних повторів, близьких за значенням слів, слів <i>він, вона, воно, цей, ця, це, той, та, те;</i> 	<p>Розвиток аналітичного мислення, розумових операцій класифікації, узагальнення.</p> <p>Розвиток планувальної діяльності.</p> <p>Розвиток логічно послідовного зв'язного мовлення на основі плану, застосування різноманітних засобів зв'язку між реченнями і частинами тексту.</p> <p>Удосконалення графічних навичок письма у слабозорих учнів, письма шрифтом Брайля у учнів сліпих.</p>
--	---	--	--

	<p>Етичні норми мовлення. Розширення уявлень про культуру мовлення і культуру спілкування.</p> <p>Переказ тексту-розповіді та тексту-опису. Довільний і вибірковий переказ.</p> <p>Побудова розповідей і описів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – вживає у власному мовленні, під час спілкування звертання, слова прохання, побажання, вибачення, пропозиції; – під час спілкування орієнтується на слухача (співрозмовника), враховує ситуацію, тему і мету повідомлення (повідомити про щось нове, поділитися радістю, звернутися з проханням, висловити співчуття, підтримати в складаних ситуаціях тощо); – складає переказ розповіді, опису (40–70 слів) за колективно складеним планом; – довільно та вибірково переказує текст за завданням учителя; – будує розповідь за початком, основною частиною, кінцівкою з орієнтацією на ситуацію мовлення; 	<p>Виховання культури мовлення і спілкування.</p> <p>Стимулювання вільного, правильного висловлювання власних думок, вражень, спостережень, життєвого досвіду.</p> <p>Розвиток усного і писемного зв'язного мовлення.</p> <p>Стимулювання вільного викладу матеріалу.</p> <p>Удосконалення змісту і форми власних текстів під керівництвом учителя: відповідність темі, наявність у текстах скла-</p>
--	--	--	---

		<p>Побудова тексту-міркування.</p> <p>Ділові папери.</p> <p>Діалогічне мовлення.</p>	<p>– складає і записує художні і науково-популярні описи (без уживання термінів) за поданими зразками з урахуванням ситуації мовлення;</p> <p>– складає текст-міркування за зразком та за даним початком (про вчинки людей, події, життя сім'ї, стосунки між однолітками тощо);</p> <p>– вміє написати листа про свої справи (ровесникові, батькам, друзям), запрошення на свято, привітання, використовуючи слова ввічливості та пошани у звертаннях;</p> <p>– бере активну участь в діалогах з учителем, іншими учнями, ініціюючи запитання і правильно будуючи відповіді на запитання інших осіб.</p>	<p>дових частин (зачину, основної частини, кінцівки), логічність і послідовність викладу думок, усунення одноманітності конструкцій речень, невинуватих лексичних повторів.</p> <p>Дотримання правил грамотного письма, поділу тексту на абзаци.</p> <p>Закріплення етичних норм спілкування.</p> <p>Активізація ініціювання реплік під час діалогів, використання етичних норм і правил спілкування.</p>
		<p>Речення. Правопис. Повторення і узагальнення вивченого: види речень за ме-</p>	<p><i>Учень:</i> – визначає вид речення за метою висловлювання;</p>	<p>Удосконалення практичних навичок побудови речень з різною метою висловлювання.</p>

	<p>тою висловлювання, головні і другорядні члени речення, зв'язок слів у реченні.</p> <p>Однорідні члени речення. Головні і другорядні однорідні члени речення. Кома при однорідних членах речення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виділяє в реченні головні і другорядні члени; – знає і застосовує засоби зв'язку слів у реченні (тільки закінчення, закінчення і прийменники); – поширює речення словами і словосполученнями; – складає речення за зразком, за схемою; – відновлює зміст деформованих речень і текстів; – правильно інтонує речення у читаному тексті і власних висловлюваннях; – виділяє в тексті речення з однорідними членами за запитаннями; – читає речення з однорідними членами з інтонацією перелічування; – визначає однорідні головні і другорядні члени речення; – вживає кому при переліку 	<p>Становлення монологічного та діалогічного мовлення.</p> <p>Розвиток самостійної мовленнєвої діяльності.</p> <p>Удосконалення правильного інтонування речень під час читання і самостійного мовлення.</p> <p>Закріплення умінь самостійно працювати з підручником.</p> <p>Формування орфографічних знань і навичок.</p> <p>Розвиток інтонаційної виразності читання і власного мовлення.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p>
--	---	---	---

		Складне речення.	<p>однорідних членів речення; – поєднує однорідні члени речення за допомогою інтонації, сполучників <i>і, та, а, але</i> (без повторення); – вживає під час перечитування речень з однорідними членами інтонацію перелічування і протиставлення; – складає речення з однорідними членами, поширює їх залежними словами; – використовує речення з однорідними членами у побудові текстів; – будує складні речення за зразком, схемою, малюнками, створеними ситуаціями.</p>	<p>Становлення в учнів самостійної мовленнєвої діяльності (інтонування, різноманітність конструкцій, граматична організація).</p> <p>Розвиток самостійної творчої діяльності.</p>
4		<p>Слово. Частини мови. Правопис. Спостереження за словами, що відповідають на питання хто? що? який? яке? яка?</p>	<p><i>Учень:</i> – знаходить в реченнях і текстах за питаннями різні частини мови;</p>	<p>Становлення поняття про різноманітність лексичного значення слів і частин мови. Уточнення і збагачення слов-</p>

	<p>які? що робить? що роблять?, а також за службовими словами, до яких не можна поставити питання (<i>і, та, на, від, але тощо</i>).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виділяє слова, до яких питання не ставляться; – розбирає слова різного значення за будовою; – утворює спільнокореневі слова з різних частин мови. 	<p>никового запасу учнів. Усвідомлення зв'язків між змістом і формою слова. Удосконалення граматичної будови речень.</p>
	<p>Іменник. Лексичне значення (що означають, в тому числі з абстрактним значенням: <i>радість, сум, сміливість</i> тощо). Іменники-синоніми, іменники-антоніми. Багатозначність окремих іменників. Пряме і переносне значення слів. Рід іменників.</p> <p>Змінювання іменників за числами і відмінками. Початкова форма іменника (називний відмінок однини). Таблиця відмінювання іменників в однині.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає, що означає конкретний іменник, в тому числі з абстрактним значенням; – спостерігає під керівництвом учителя за точним і влучним вживанням різних іменників, які найбільше відповідають змістові речення; – обґрунтовано відносить іменник до одного з родів; – змінює іменники за числами; – ставить іменники у початкову форму; – відмінює іменники за відмінками; 	<p>Конкретизація уявлень про предмети, явища, процеси, дії, стани живих істот, абстрактні поняття.</p> <p>Дальше збагачення активного словника учнів словами різного значення. Розвиток образного усного і писемного мовлення. Формування правописних навичок. Становлення графічно правильного письма. Розвиток орфографічної пильності.</p>

	<p>Заміни приголосних (<i>г, к, х, на з, ц, с</i>) перед закінченням <i>-і</i> в іменниках жіночого роду (<i>нога – нозі, рука – руці, муха – мусі</i>) та чоловічого чи середнього роду (<i>луг – у лузі, яблуко – в яблуці, горіх – у горісі</i>).</p> <p>[Явища чергування кореневого <i>і з е, о</i> в окремих іменниках жіночого роду на приголосний (<i>піч – печі, ніч – ночі, ночей</i>)]. [Закінчення іменників жіночого роду в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на <i>ж, ч, ш</i> (<i>стіни, пісні, межі, кручі, груші</i>)]. Закінчення іменників в орудному відмінку однини:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – спостерігає за закінченнями іменників, що належать до різних відмін (без уживання терміна) у тому самому відмінку; – користується орфографічним словником для перевірки закінчень іменників у родовому відмінку; – знає всі випадки зміни приголосних <i>г, к, х на з, ц, с</i> перед закінченням <i>і</i> і застосовує їх під час письма; – звертає увагу під керівництвом учителя на правопис іменників жіночого роду на приголосний; – застосовує на письмі знання про правопис закінчень іменників жіночого роду в родовому відмінку однини; 	<p>Розвиток потреби в користуванні довідковою літературою для перевірки правопису слів.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Вироблення умінь застосовувати вивчені правила правопису під час самостійного письма.</p> <p>Становлення орфоепічно правильної вимови закінчень слів</p>
--	---	--	---

	<p>– закінчення <i>-ею</i> в іменниках жіночого роду з основною на м'який приголосний та на <i>ж, ч, ш</i> (<i>землею, межею, кручею, тишею</i>);</p> <p>– закінчення <i>-єю</i> в іменниках на <i>-ія</i> (<i>лінія – лінією</i>);</p> <p>– [закінчення <i>-ем</i> в іменних чоловічого роду з основою на м'який приголосний та <i>ж, ч, ш</i> (<i>конем, ножем, мечем, споришем</i>)];</p> <p>– [закінчення <i>-єм</i> в іменниках з основою на <i>й</i> (<i>гай – гаєм</i>)].</p> <p>Правопис закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на <i>-ар, -яр</i> (<i>вівчар – вівчарем, школярем, але маляром, столяром</i>).</p> <p>[Паралельні закінчення іменників чоловічого роду – назв істот у давальному відмінку однини (<i>братові і брату, на батькові і на батьку</i>)].</p>	<p>– правильно пише закінчення іменників у вивчених випадках;</p> <p>– правильно пише закінчення іменників чоловічого роду в орудному і давальному відмінках;</p>	<p>української мови в різних числах і відмінках.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p>
--	--	---	--

	<p>Подвоєння букв на позначення м'яких приголосних, вживання апострофа після <i>б, п, в, м, ф</i> перед закінченням <i>-ю</i> в іменниках жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини; відсутність подвоєння при збігу приголосних основи (<i>радістю</i>).</p> <p>Таблиця відмінювання іменників у множині.</p> <p>Літературні форми іменників у місцевому відмінку множини з прийменником <i>по</i> (<i>по вікнах, по полях, по дорогах</i>).</p>	<p>– правильно вживає подвоєння букв і апострофа у вивчених випадках правопису закінчень іменників;</p> <p>– відмінює іменники різного роду у множині;</p> <p>– вживає правильні відмінкові закінчення у множині;</p> <p>– правильно використовує прийменники з іменними в різних відмінках;</p> <p>– правильно вживає в усному мовленні і пише закінчення іменників у місцевому відмінку множини з прийменником <i>по</i>.</p>	<p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Становлення правильної граматичної організації висловлювання.</p> <p>Формування орфоепічно і граматично правильного усного і писемного мовлення.</p>
	<p>Прикметник</p> <p>Розпізнавання прикметників у текстах. Їх роль у мовленні.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– впізнає прикметники у текстах вправ;</p>	<p>Розвиток образного усного і писемного мовлення.</p> <p>Розвиток спостережливості та</p>

	<p>Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Пряме і переносне значення прикметників.</p> <p>Змінювання прикметників за родами і числами у сполученні з іменниками. Родові закінчення прикметників.</p> <p>Таблиця відмінювання прик-</p>	<ul style="list-style-type: none"> – визначає роль прикметника в мовленні; – добирає до прикметників слова, близькі і протилежні за значенням; – вживає прикметники різного значення в усних і письмових описах предметів і явищ природи; – знаходить в текстах прикметники, вжиті в прямому і переносному значенні; – доречно вживає прикметники в переносному значенні в усному мовленні; – змінює прикметники разом з іменниками за родами і числами; – розрізняє рід і число прикметника за родом і числом іменника; – визначає рід прикметника за родовим закінченням; – відмінює прикметники у 	<p>уваги до художніх засобів виразності, образності в текстах, які читаються.</p> <p>Формування умінь розрізняти і розуміти змістові відтінки слів у текстах різних жанрів.</p> <p>Збагачення словникового запасу слів прикметниками різного значення.</p> <p>Розвиток граматично правильної організації висловлювання. Розвиток орфографічної пильності.</p>
--	---	---	---

	<p>метників у сполученні з іменниками в однині і множині.</p> <p>Закінчення прикметників з основою на твердий і м'який приголосний в однині і множині.</p>	<p>сполученні з іменниками в однині і множині;</p> <ul style="list-style-type: none"> – ставить питання до сполучення прикметника з іменником; – зіставляє закінчення прикметників з основою на твердий і м'який приголосний в однині і множині; – правильно вживає закінчення цих прикметників на письмі; – утворює сполучення слів і будує речення з прикметниками в різних відмінкових формах, вводить їх в текст; – визначає відмінки прикметників за відмінками іменників (на основі встановлення зв'язку слів у реченні); – будує речення з однорідними членами, складні речення за зразком, за схемами, з поданими сполучниками, вводить їх у тексти; 	<p>Формування правописних навичок.</p> <p>Удосконалення розумових операцій аналізу, порівняння, групування, узагальнення.</p> <p>Розвиток граматично правильного за будовою зв'язного усного і писемного мовлення.</p> <p>Розвиток інтересу до творчої мовленнєвої діяльності з використанням вивчених частин мови.</p> <p>Правильне і точне вживання прикметників у мовленні.</p>
--	--	--	--

	<p>Правопис прикметників (практичне ознайомлення):</p> <ul style="list-style-type: none"> – найуживаніші прикметники на <i>-ський, -цький, -зький</i>; – м'який знак перед закінченням прикметників у родовому, давальному, орудному і місцевому відмінках однини (<i>синьої, давнього, літньому, у могутньому</i>); – закінчення <i>-ій</i> прикметників жіночого роду у давальному і місцевому відмінках однини (<i>зимовій, холодній, хорошій</i>); – закінчення <i>-і</i> у називному відмінку множини. 	<ul style="list-style-type: none"> – правильно вимовляє і пише прикметники на <i>-ський, -цький, -зький</i>; – правильно вимовляє і пише закінчення прикметників у різних відмінках і числах (вивчені випадки); – вживає прикметники у власних висловлюваннях; 	<p>Формування навичок правильного правопису закінчень прикметників.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p> <p>Збагачення самостійного усного мовлення прикметниками різного значення.</p>
	<p>Займенник</p> <p>Займенник як частина мови. Роль різних займенників у тексті.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає, що займенник є самостійною частиною мови і вказує на предмети, ознаки, але не називає їх; що конкретного значення набуває лише у зв'язному мовленні; 	<p>Розширення в учнів кола граматичних понять.</p>

	<p>Особові займенники. Займенники 1–3-ої особи однини і множини. Їх значення, синтаксична роль.</p> <p>Роздільне написання займенників з прийменниками.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – називає особові займенники; – відмінює за особами в однині і множині; – знає, що займенником можна замінити іменник, прикметник; – у реченні виконує роль підмета, додатка, означення (без уживання термінів); – займенник з прийменником вживає на письмі роздільно; – утворює сполучення слів і речень із займенниками в різних формах; – використовує займенники для зв'язку речень у текстах; – удосконалює тексти, використовуючи займенники замість лексичних повторів. 	<p>Удосконалення способів зв'язку речень у зв'язному висловлюванні (тексті).</p> <p>Розширення уявлень учнів про синтаксичну роль займенників у текстах.</p> <p>Удосконалення власних текстів за допомогою вживання займенників.</p> <p>Формування правописних навичок.</p> <p>Розвиток елементарної редакційної діяльності.</p>
	<p>Дієслово Повторення вивченого про дієслово (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменником).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виділяє в реченнях і текстах дієслова за запитаннями, які ставить від іменників; 	<p>Закріплення уявлень про дієслово як повнозначну частину мови, що означає узагальнене поняття про дію як процес.</p>

	<p>Узагальнення і розширення уявлень про лексичне значення дієслів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дієслова сприймання, мовлення, мислення, руху, природних явищ тощо; – дієслова-синоніми, дієслова-антоніми; – пряме і переносне значення дієслів; – спільнокореневі дієслова; – однорідні дієслова-присудки. <p>Неозначена форма дієслова. Часи дієслова. Правопис частки <i>не</i> з дієсловами.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – визначає роль дієслова у реченнях (роль присудка, другорядних членів речення); – утворює дієслова з допомогою префіксів, підбирає спільнокореневі дієслова; – вибирає із ряду дієслів ті, що відносяться до дієслів певної лексичної групи (мовлення, мислення, руху тощо), які найбільш повно відповідають мовній ситуації; – доречно використовує у власному усному і писемному мовленні дієслова різного значення; – будує речення з однорідними членами-присудками з урахуванням ситуації мовлення; – виділяє дієслова неозначеної форми у приказах, прислів'ях, порадах, інструкціях; – самостійно будує поради й інструкції; 	<p>Розширення уявлень про різноманітність лексичного значення дієслів (позначення трудових процесів, переміщення у просторі, роботи органів чуття, фізичних станів, станів людини тощо).</p> <p>Розвиток звички уникати одноманітності у використанні дієслів із різним значенням (мовлення, руху тощо).</p> <p>Вироблення словотворчих умінь.</p> <p>Збагачення словникового запасу.</p> <p>Запобігання вербалізму уявлень.</p> <p>Розвиток діалогічного і монологічного мовлення: використання дієслів з часткою <i>не</i> в різних ситуаціях спілкування.</p> <p>Розвиток відчуття мови, її влуч-</p>
--	---	--	--

		<p>Змінювання дієслів за особами і числами у теперішньому і майбутньому часі.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – переконструює текст зі зміною граматичної форми (із заміною однієї часової форми іншою, неозначеної форми дієслова часовою і навпаки); – пояснює зміни в значенні переконструйованого речення, у змісті тексту; – добирає часові форми дієслова залежно від змісту тексту; – змінює дієслова за особами і числами; – будує речення за схемами з дієсловами різних особових форм теперішнього і майбутнього часу; – переконструює текст із заміною неозначеної форми особовою і навпаки; – переконструює та переказує текст із заміною однієї особи на іншу; – добирає особові форми діє- 	<p>ності, точності, образності.</p> <p>Удосконалення граматично правильної побудови речень і власних висловлювань.</p> <p>Розвиток навичок удосконалення власних текстів, висловлювань.</p> <p>Становлення точного, образного, граматично правильного усного мовлення.</p> <p>Розвиток орфографічної пильності.</p>
--	--	---	---	---

	<p>I та II дієвідміни. Особові закінчення дієслів I та II дієвідмін (без уживання терміна).</p> <p>Правопис ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу.</p> <p>Минулий час дієслів.</p> <p>Дієслова на <i>-ся</i>.</p>	<p>слова залежно від змісту тексту;</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає особові закінчення дієслів I і II дієвідміни; – визначає дієвідміну дієслів за особовими закінченнями теперішнього часу; – правильно пише ненаголошені особові закінчення дієслів теперішнього і майбутнього часу з опорою на наголошені форми та на форму 3-ої особи множини (практично); – визначає минулий час дієслів за питаннями що робив? (-ла, -ло), що зробив? (-ла, -ло); – змінює дієслова у минулому часі за родами (в однині) і числами; – літературно вимовляє і правильно записує дієслова на <i>-ся</i> в тексті; 	<p>Удосконалення основних пізнавальних процесів.</p> <p>Вироблення правописних навичок.</p> <p>Формування прагнення до застосування отриманих знань у власних висловлюваннях і творчих роботах.</p> <p>Формування орфоепічних норм українського мовлення.</p>
--	--	---	---

			– утворює за зразком різні форми дієслів на <i>-ся</i> і вживає їх у реченнях, власному мовленні.	
		Прийменник. Роздільне написання прийменників з різними частинами мови (повторення і закріплення).	Учень: – пише прийменники окремо від інших слів (у всіх вивчених випадках); – розрізняє прийменник і префікс; – вживає прийменники під час побудови речень.	Удосконалення навичок вживання прийменників у письмових видах робіт. Вироблення навичок використання дидактичного матеріалу, муляжів, макетів та ін. як начних засобів перевірки і конкретизації знань у різних видах граматичних вправ.
5		Повторення і узагальнення вивченого в 1–4 класах		
6		Навчання плоского письма (сліпих учнів) Повторення рядкових і великих букв рукописного шрифту.	Учень: – впізнає на дотик (з використанням залишкового зору) букви плоскодрукованого шрифту на спеціальній таблиці; – друкує букви і слова у при-	Удосконалення дотикової чутливості пальців обох рук. Формування графічних навичок плоского письма.

	<p><i>Для учнів тотально сліпих:</i> письмо рукописним шрифтом рядкових і великих букв (окремо і в поєднанні), речень, невеликих текстів.</p> <p><i>Для учнів із залишковим зором:</i> письмо слів і коротких речень рукописним шрифтом; читання своїх записів і короткого тексту, надрукованих крупним шрифтом.</p> <p><i>Для всіх груп учнів:</i> опанування навички автоматизованого запису свого прізвища плоским рукописним шрифтом; написання цим шрифтом запрошень, привітань.</p>	<p>ладі для письма шрифтом Брайля;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пише плоским шрифтом зліва направо букви, буквосполучення за зразком, по пам'яті; – записує друкованим і рукописним шрифтом слова, словосполучення, речення, невеликі за обсягом тексти (з 3–5 слів); – пише плоским рукописним шрифтом слова і речення; – читає свої записи і короткі тексти, надруковані крупним шрифтом; – вільно записує плоским шрифтом своє прізвище; – вміє написати плоским шрифтом запрошення на шкільне свято, привітання батькам, педагогам, друзям. 	<p>Формування техніки письма за системою Гебольда.</p> <p>Удосконалення дрібної моторики та гнучкості пальців під час письма.</p> <p>Становлення просторового орієнтування в малому просторі. Розвиток уваги, слухової пам'яті, дотикового сприймання. Удосконалення фонематичних уявлень, звукового аналізу.</p> <p>Диференціація фонем, подібних за акустико-артикуляційними ознаками, розрізнення окремих елементів у складних звукових комплексах. Запобігання аграматизмам.</p>
--	---	---	--

	<p>Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт</p> <p><i>Для учнів зі зниженим зором.</i> Закріплення гігієнічних правил письма, засвоєних у попередніх класах.</p> <p>Закріплення графічних і технічних навичок письма.</p> <p>Поступове прискорення темпу письма в міру індивідуальних можливостей учнів. Письмо на дошці.</p>	<p><i>Учень:</i> під час письма виконує правила посадки за партою, розташування зошита, користування ним та ін.;</p> <ul style="list-style-type: none"> – здійснює плавні рухи руки та координує їх під час письма у рядку; – правильно розташовує записи на просторі сторінки зошита; – плавно, ритмічно пише в сітці зошита в одну лінію; – безвідривно поєднує літери в словах, які мають до 6 графем (<i>вуж, день, земля, черет</i>); – поступово прискорює темп письма з безвідривним поєднанням букв, зокрема елементів букв <i>ж, х, ю</i>; – самостійно контролює ру- 	<p>Удосконалення чуттєвої основи письма (слуху, зору, кінестезій, моторики в цілому). Розвиток координованості рухів під час письма. Опанування культури записів.</p> <p>Виправлення та поступове подолання графічних недоліків письма.</p> <p>Закріплення навичок аналізу графічних елементів букв.</p> <p>Становлення самоконтролю,</p>
--	---	--	---

	<p>Користування умовними позначеннями, алгоритмічними пам'ятками.</p> <p>Вимоги до оформлення письмових робіт в школі для слаборозумних дітей.</p>	<p>хові дії руки в процесі написання таких поєднань;</p> <ul style="list-style-type: none"> – підкреслює умовними лініями частини мови, головні і другорядні члени речення, позначає в слові морфеми, будує графічні моделі морфеми, будує графічні моделі слів і речень; – правильно користується символічними позначеннями вчителя допущених в письмових роботах помилок; – продуктивно користується алгоритмічними пам'ятками, інструкціями тощо під час створення текстів різних типів; – правильно оформляє в зошиті всі види письмових робіт; 	<p>навичок самостійного оцінювання власних написань, виправлення виявлених помилок. Індивідуальний підхід до удосконалення графічних навичок письма у зошиті та на дошці.</p> <p>Дотримання культури виконання завдань з використанням умовних графічних позначень.</p> <p>Розвиток логічно послідовного писемного мовлення.</p> <p>Опанування культури записів та оформлення письмових робіт, ведення зошита.</p> <p>Виховання самостійності, акуратності письма, наполегливості в опануванні графічних навичок.</p>
--	--	---	---

	<p><i>Для сліпих учнів</i> Закріплення вивчених у попередніх класах гігієнічних правил письма на приладі для письма шрифтом Брайля, користування грифелем, обома руками.</p> <p>Прискорення темпу рельєфно-крапкового письма шрифтом Брайля.</p> <p>Удосконалення техніки списування з підручника, карток.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – під час записів у приладі для письма виконує правила посадки за партою, користування приладом і грифелем, письма справа наліво, дотримуючи дзеркальності наколювання крапок в буквах; – контролює пальцями лівої руки рухи грифеля всередині клітинки і вздовж рядка; – має автоматизовану навичку стереотипності рухів обох рук під час письма; – поступово прискорює темп письма шрифтом Брайля в міру своїх індивідуальних можливостей; – перевіряє грифелем написане, не виймаючи аркуша з приладу; – списує різні тексти, дотримуючись відповідних правил списування для сліпих учнів; 	<p>Удосконалення чуттєвої основи письма рельєфно-крапковим шрифтом (дотику, слуху, кінестезій, моторики рук). Розвиток просторового орієнтування на парті, в приладі для письма.</p> <p>Удосконалення дотикової чутливості пальців обох рук. Застосування аналітико-синтетичної діяльності під час письма дзеркальним способом.</p> <p>Автоматизація стереотипності рухів обох рук під час письма і читання рельєфно-крапкового шрифту.</p> <p>Становлення навичок самоконтролю, умінь самостійно виправляти неправильно витиснені букви.</p> <p>Запобігання можливим помилкам написання слів шрифтом</p>
--	--	---	---

	<p>Культура оформлення різних видів письмових робіт, самостійних записів у школі для сліпих дітей.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – правильно оформляє всі види письмових робіт; – використовує під час письма умовні позначення з різних сполучень крапок слова, словосполучення, речення, головних і другорядних, однорідних членів речення тощо; – правильно використовує шестикрапку як знак закріплення помилково витиснених слів, речень; – адекватно користується знаками помилок, які вчитель виносить на поля зліва. 	<p>Брайля (недоколам, переколам, змішуванню місця крапок в буквах та ін.).</p> <p>Становлення культури оформлення різних видів письмових робіт і самостійних записів.</p> <p>Розвиток навичок самоконтролю наколювання крапок на відповідних місцях шестикрапки.</p> <p>Виховання в учнів самостійності, акуратності під час письма, наполегливості в опануванні рельєфно-крапкового шрифту.</p>
	<p>Список слів, правопис яких в 4 класі необхідно запам'ятати: <i>брзент, будь ласка, гардероб, гвинтівка, громадянин, до побачення, держава, дисципліна, інженер, кілограм, кілометр, математика, мізинець, напам'ять, недолік, океан,</i></p>		

портрет, революція, республіка, сигнал, сметана, спасибі, сьогодні, стадіон, телеграма, телефон, температура, трамвай, тролейбус, фартух, футбол, цілина, шеренга, юннат, ялина, яструб, ярина.

На кінець навчального року учень:

- слухає і розуміє після одного прослуховування усне висловлювання;
- утворює діалог з 4–5 реплік на кожного учасника;
- переказує близько до тексту, вибірково невеликий за обсягом текст (розповідь, опис, міркування);
- складає усне висловлювання, яке звучить 1–2 хв.;
- читає вголос, правильно вимовляючи слова та інтонуючи речення, різні за метою висловлювання, з однорідними членами;
- співвідносить звук і букву, розрізняє на слух голосні і приголосні звуки, наголошені і ненаголошені голосні, приголосні тверді і м'які, дзвінки і глухі;
- здійснює фонетичний аналіз звукового складу слова;
- проводить розбір слова за будовою: виділяє основу, закінчення, корінь, суфікс, префікс;
- визначає частини мови та їх граматичні ознаки;
- розрізняє вивчені частини мови за питаннями і роллю в реченні;
- здійснює морфологічний аналіз вивчених частин мови;
- визначає наголошені і ненаголошені голосні в закінченнях іменників, прикметників, особові закінчення дієслів і правильно їх пише;
- пише окремо від інших слів прийменники; *не* з дієсловами;

- правильно пише закінчення в іменниках на *ж, ч, ш*; закінчення *-ський, -цький, -зький* в прикметниках;
- вживає апостроф після *б, п, в, м, ф* перед *я, ю, є, ї*; подвоєння м'яких приголосних в іменниках;
- розрізняє на слух і на письмі розповідні, питальні, спонукальні, окличні речення, ставить у кінці їх відповідні розділові знаки;
- виділяє в реченні головні та другорядні члени речення;
- об'єднує два простих речення в одне складне;
- правильно вживає кому між однорідними членами, між частинами складного речення, перед *а, але*;
- пише рукописним плоским шрифтом своє прізвище, окремі слова і прості речення (якщо має залишковий зір), друкованим шрифтом за системою Гебольда (якщо тотально сліпий);
- користується дидактичним та допоміжним матеріалом під час різних видів граматичного аналізу слів і речень;
- пише переказ розповідного тексту з елементами опису або міркування (обсягом в межах 40–60 слів) за даним і самостійно складеним планом;
- списує текст (30–40 слів) з рукописного (в школі для слабозорих) і друкованого тексту, дотримуючись правил списування, правил правопису, каліграфічного письма (в школі для слабозорих), звіряючи написане зі зразком і виправляючи виявлені самостійно помилки;
- записує під диктовку (на слух) текст обсягом 60–70 слів, який складається за слів, що пишуться за фонематичним принципом, за вивченими в 1–4 класах правилами правопису, та включає слова, визначені програмою для запам'ятовування їх правопису;
- активно використовує всі збережені аналізатори для сприймання й усвідомлення граматичного матеріалу, під час роботи з дидактичним матеріалом;
- самостійно здійснює процеси аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації мовних одиниць, фактів, явищ, граматичних понять і категорій, текстів;

- має добре розвинену слухову пам'ять і мовленнєву моторику;
- орфоепічно правильно, змістовно, зв'язно і логічно послідовно висловлюється українською мовою, вживаючи вивчені категорії, слова-синоніми, антоніми, слова переносного значення з різних частин мови;
- адекватно орієнтується в малому і великому просторі;
- точно, повно, самостійно виконує всі рухові дії, необхідні для письма (рельєфно-крапковим, плоским шрифтом):
- має конкретні уявлення про предмети і явища довкілля, наводить конкретні приклади і пояснює лексичне значення слів, якими вони позначаються в різних ситуаціях;
- має достатній активний запас слів, яким користується в усному і писемному мовленні;
- усвідомлено заучує і відтворює мовні знання;
- вільно спілкується з однолітками та з іншими людьми, дотримуючись етикетних норм спілкування, використовуючи невербальні засоби спілкування;
- виявляє інтерес до рідної мови, її образності і влучності, використовує у власному мовленні усталені українські вирази, прислів'я, приказки;
- виявляє інтерес до походження і правопису слова, словосполучення, мовної творчості;
- користується довідковою та іншою допоміжною літературою для задоволення своїх інтересів в галузі мовознавства;
- при потребі сліпий учень користується плоским друкованим шрифтом або рукописним шрифтом за системою Гебольда;
- виявляє самостійність у виконанні граматичних вправ, творчих видів робіт, використанні дидактичних матеріалів, технічних засобів навчання, новітніх інформаційних технологій;
- виявляє акуратність, охайність, волю, зібраність, вміє мобілізуватися для виконання поставленого завдання;
- здійснює адекватну самооцінку, толерантно оцінює мовленнєву діяльність однокласників;
- виявляє творчий підхід до виконання завдань, ініціативу і комунікабельність.

ЧИТАННЯ

2 клас

(140 год; 4 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямування корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Коло читання (на весь рік)</p> <p>Перлини усної народної творчості (загадки, прислів'я, приказки, казки), літературні казки.</p> <p>Твори різних жанрів (оповідання, вірші) класиків української та зарубіжної літератури, сучасних письменників, дитяча періодика та ін.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– практично впізнає і розрізняє оповідання, казку, вірш та види творів усної народної творчості;</p>	<p>Набуття читацького і комунікативного досвіду.</p> <p>Розвиток пізнавальної діяльності.</p> <p>Розвиток монологічного і діалогічного мовлення, зв'язного усного мовлення.</p> <p>Формування особистісних рис і якостей.</p>
2		<p>Формування і розвиток навички читання (протягом року)</p> <p>Спосіб читання.</p> <p>Читання вголос цілими сло-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– читає вголос вивчені тексти</p>	<p>Формування навичок самоконтролю власного читання.</p>

	<p>вами доступних текстів. Формування початкових умінь читати мовчки (на основі прочитаного вголос).</p> <p>Темп (швидкість) читання. Поступове розширення оперативного поля читання у слабозорих дітей (за допомогою спеціальних засобів корекції зору, збільшувальних пристроїв, трафаретних закладок тощо). Поступове прискорення темпу читання у сліпих дітей.</p> <p>Правильність читання. Удосконалення звукової культури мовлення: звуковимови, дикції, плавного дихання, гнучкості голосу, наголошування слів.</p>	<p>цілими словами, важкі за складовою структурою слова – по складах;</p> <p>– читає вголос цілими словами зі швидкістю, яка відповідає темпу розмовного мовлення учня;</p> <p>– самостійно регулює темп читання відповідно до змісту тексту;</p> <p>– орфоепічно правильно вимовляє звуки в словах під час читання і відповідей на запитання;</p> <p>– читає плавно, достатньо гучно; регулює гнучкість голосу залежно від характеру тексту;</p>	<p>Дотримання режиму зорового (<i>для слабозорих</i>) і дотикового навантаження (<i>для сліпих дітей</i>) на уроках читання.</p> <p>Розвиток дотикового і зорового сприймання під час читання вголос та читання рельєфних малюнків.</p> <p>Дотримання режиму зорового навантаження під час читання. Розвиток оперативного поля читання.</p> <p>Розвиток техніки читання, використання допоміжних засобів.</p> <p>Розвиток навичок самоконтролю за темпом читання текстів.</p> <p>Виховання культури звуковимови під час читання, висловлювання і спілкування.</p> <p>Дотримання режиму зорового навантаження під час читання.</p> <p>Створення оптимальних умов</p>
--	--	--	---

	<p>Усвідомленість читання. Смислове розуміння слів у тексті в їх прямому значенні. Усвідомлення смислових зв'язків між словами в реченні, між реченнями і частинами тексту, послідовності розгортання подій у творі. Дійові особи твору, їх вчинки. Переказ прочитаного (на основі запитань, поданого плану, самостійний). Виконання завдань з аналізу твору.</p> <p>Виразність читання. Практичне ознайомлення з інтонацією початку і кінця речення, паузами між реченнями, ритмічними паузами в сере-</p>	<ul style="list-style-type: none"> – правильно наголошує слова під час читання і усного мовлення; – пояснює пряме значення слів у тексті (за завданням учителя); – уявляє описувані в творі образи (предметів, явищ, людей) і описує їх у словесних малюнках; – правильно називає дійових осіб прочитаного твору, оцінює їх вчинки, мотиви поведінки; – пояснює причинно-наслідкові зв'язки між описуваними подіями і вчинками дійових осіб; – дотримує під час читання інтонації на розділових знаках; – робить потрібні паузи між реченнями і частинами тексту; 	<p>для читання дітей зі зниженим зором (освітленість робочого місця, використання підставок, закладок тощо).</p> <p>Розвиток, збагачення та конкретизація предметних і образних уявлень дітей про предмети і явища навколишнього світу.</p> <p>Розвиток словесно-логічного мовлення.</p> <p>Встановлення зв'язків між подіями і вчинками дійових осіб.</p> <p>Розвиток словесно-оцінної діяльності.</p> <p>Виховання звички правильно оцінювати вчинки власні й інших людей.</p> <p>Формування в учнів виразності читання і самостійного мовлен-</p>
--	---	--	--

	дині речення та зумовленими розділовими знаками. Формування виразності читання залежно від змісту та жанрової специфіки твору.	– практично регулює темп читання, гнучкість голосу, тон залежно від змісту та жанрової специфіки твору; – виразно читає вірші, казки;	ня (паузи, тон, гучність голосу). Розвиток рухливості органів мовлення учнів. Розвиток уваги до ритмічності читання творів окремих жанрів. Формування саморегуляції звуковимови під час читання і переказу прочитаного.
3	Літературна пропедевтика (протягом року) Тема та основна думка твору. Сюжет і композиція твору (без уживання термінів, практично, на матеріалі невеликих за обсягом і нескладних за будовою художніх творів розповідного стилю). Дійові особи твору – головний герой і другорядні особи.	Учень: – визначає, про кого, про що йдеться у творі, що основне хотів сказати автор; – знає, як розпочалися описані у творі події і чим закінчилися; – називає послідовність описаних подій і їх причинно-наслідкові залежності; – розповідає про головного героя твору (портрет, мовлення,	Розвиток аналітичного мислення під час аналізу змісту твору. Формування уявлення про цілісність прочитаного твору. Розвиток образного мовлення. Розвиток причинно-наслідкового мислення. Розвиток описового мовлення з опорою на вивчений текст (ви-

	<p>Автор твору – твір – тема.</p> <p>Мова художнього твору: її влучність і образність.</p>	<p>вчинки тощо), називає другорядних героїв;</p> <p>– має початкове уявлення про лінію зв'язку автора з назвою твору та темою, на яку він пише твори;</p> <p>– під керівництвом учителя звертає увагу на образність і влучність слововживання автора твору;</p>	<p>користання лексики, мовних зворотів, засобів виразності).</p> <p>Виховання уваги до простежування і фіксації в пам'яті зв'язків між автором і тематикою його творів (у процесі класного і позакласного читання).</p> <p>Збагачення активного словника учнів лексикою прочитаних творів.</p> <p>Розвиток образного мовлення.</p>
4	<p>Робота над змістом і структурою твору (протягом року)</p> <p>Автор твору (початкове уявлення про лінію зв'язку автор–твір–тема). Заголовок твору, його відповідність змістові. Структура оповідання: зачин, основна частина, кінцівка. Послідовність подій у творі розповідного стилю.</p>	<p>Учень:</p> <p>– повно і змістовно відповідає на запитання вчителя щодо змісту прочитаного твору;</p> <p>– прагне до перечитування тексту, щоб повністю відповісти на запитання або виконати завдання вчителя;</p> <p>– називає послідовність опи-</p>	<p>Розвиток граматично і орфоепічно правильного мовлення на основі прочитаного тексту.</p> <p>Розвиток в учнів аналітичного мислення.</p> <p>Розвиток в учнів смислової здогадки.</p> <p>Розвиток логічного мислення.</p> <p>Стимулювання читацької дія-</p>

	<p>Простий план прозових творів. Персонажі твору: головний герой, другорядні персонажі.</p>	<p>саних у творі подій; – співвідносить їх зі структурними частинами оповідання; – усвідомлює роль абзаців у тексті, практично пов'язуючи їх зі структурними частинами твору; – бере участь у колективному складанні плану прочитаного твору; – розрізняє головного і другорядних персонажів прочитаного твору; – розуміє зв'язок заголовка зі змістом твору, його основною думкою (з допомогою вчителя); – розуміє запитання і завдання, подані в підручнику до тексту, правильно їх виконує; – користується тлумачним словником, поданим до текс-</p>	<p>льності учнів запитаннями і завданнями для вибіркового читання, словесного малювання тощо. Розвиток логічно послідовного зв'язного мовлення. Стимулювання пошукової діяльності учнів. Розвиток читацької допитливості. Розвиток емоційно насиченого, образного зв'язного усного мовлення. Розвиток позитивних емоцій, реакцій, здатності відчувати радість, задоволення від прочитаного твору, його перечитування, адекватного емоційного реагування на його зміст. Розвиток в учнів поетичного слуху, запам'ятовування.</p>
--	---	---	---

			ту або наведеним у підручнику; – виразно декламує вивчені напам'ять вірші;	
5	<p>Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного твору <i>(протягом року)</i></p> <p>Ознайомлення з картинами, фрагментами з кіно- та діафільмів, мультфільмами як ілюстраціями до художніх творів різних жанрів.</p> <p>Читання за особами, ролями.</p> <p>Інсценування уривків з прочитаних творів.</p> <p>Усні розповіді за аналогією до прочитаного, від імені одного з персонажів.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– встановлює зв'язок ілюстрації з певним епізодом твору на основі зіставлення;</p> <p>– адекватно виконує доручені ролі персонажів твору;</p> <p>– передає голосом, жестами, мімікою, ходом вдачу, характер персонажів твору;</p> <p>– виявляє кмітливість і творчість, здатність переносити свої знання й уявлення в нові ситуації;</p> <p>– виявляє здібності до різних видів художньої творчості;</p>	<p>Розвиток логічного мислення, навичок міркування.</p> <p>Розвиток процесів аналізу, порівняння, зіставлення, узагальнення.</p> <p>Розвиток інтонаційно виразного діалогічного мовлення, здатності ініціювати словесну взаємодію.</p> <p>Розвиток аналогії, уваги, уяви, фантазії.</p> <p>Розвиток гнучкості мислення, бачення нових подій і вчинків персонажів.</p> <p>Розвиток творчих здібностей.</p>	

				Розвиток в учнів естетичного світосприймання. Формування у дітей особистісних якостей (потреби в творчості, вільного вибору виду творчості, пізнавальних інтересів, мотивів, допитливості, емоційного ставлення до дійсності, вольової саморегуляції).
6	<p>Позакласне читання (протягом року)</p> <p>Слухання художніх творів, які читає вчитель, у звукозаписах.</p> <p>Самостійне читання книжок для дітей.</p> <p>Орієнтування в книжці (автор, назва, зміст).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розуміє зміст прослуханого або самостійно прочитаного твору: відповідає на запитання за змістом, переказує зміст, називає персонажів, оцінює їх поведінку, вчинки;</p> <p>– орієнтується в книжці: знає місце, де написано прізвище автора, назву твору, стислий зміст; знаходить у творі окремі місця за завданням учителя.</p>	<p>Розвиток читацької діяльності. Формування уявлень в ланцюжку: автор твору – назва – тема.</p> <p>Вироблення навичок техніки читання.</p> <p>Розвиток активного словника та усного зв'язного мовлення.</p> <p>Розвиток пізнавальних інтересів, допитливості, вольової саморегуляції, читацької діяльності.</p>	

На кінець навчального року учень:

- сприймає на слух з голосу вчителя, у звукозапису різні жанри художніх творів, розуміє їх фактичний зміст, відповідає на запитання за змістом прослуханого (переказує прослухане);
- правильно, плавно, свідомо читає вголос цілими словами (важкі слова – по складах) в темпі 35–45 слів за хвилину;
- повно і змістовно відповідає на запитання за змістом;
- близько до тексту переказує невеликі за обсягом твори (казки, оповідання);
- користується найпростішими інтонаційними засобами виразності читання і усного мовлення (паузи на розділових знаках, в кінці висловлювання, темп і гучність голосу);
- розрізняє практично вивчені жанри творів (казка, вірш, оповідання, загадка);
- визначає послідовність подій у прочитаному творі (що було спочатку, потім, чим закінчується);
- визначає з допомогою вчителя тему та основну думку твору;
- правильно і точно називає персонажів твору;
- пояснює зв'язок заголовка твору з його змістом у випадках, коли заголовок точно узагальнює описане в творі;
- бере активну участь у колективному складанні простого плану прочитаного твору розповідного стилю, нескладного за композицією (під керівництвом учителя);
- знаходить у тексті за завданням учителя слова і вирази, які характеризують персонажів твору, їхню поведінку, певні події (з допомогою вчителя);
- користується завданнями і запитаннями до твору, розділу підручника;
- орієнтується в змісті книжки, вміє знайти в ній потрібну сторінку, твір;
- знає авторів і назви творів, які з цікавістю прочитав, з якими найчастіше зустрічався, назви найвідоміших казок;

- використовує всі збережені аналізатори для сприймання й усвідомлення змісту твору, який вивчається;
- використовує всі доступні наочно-практичні й технічні засоби для опанування техніки читання й усвідомлення змісту прочитаного;
- адекватно аналізує описані у творах предмети та явища довкілля, вчинки персонажів, причинно-наслідкові зв'язки подій (з допомогою вчителя);
- виконує групування лексики прочитаних творів за завданням учителя;
- чітко артикулює всі звуки, орфоепічно правильно вимовляє слова;
- інтонаційно правильно позначає початок і кінець речення, робить паузи між реченнями, ритмічні паузи в середині речень (з деякою допомогою вчителя) під час як читання, так і самостійного мовлення;
- змістовно, послідовно, виразно висловлюється, використовуючи лексику вивчених творів, вживаючи слова і мовні вирази з прочитаних творів;
- планує в процесі колективної діяльності текст розповідного типу, здійснює самоконтроль власного мовлення;
- емоційно реагує на зміст прочитаного твору, висловлюючи захоплення вчинками його героїв, переживаючи їхні успіхи і невдачі, милуючись образними описами природи, явищ природи тощо;
- здійснює пошукову роботу за завданням учителя;
- виявляє інтерес до словесної творчості, самостійної читацької діяльності.

3 клас

(105 год; 3 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямування корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Коло читання (на весь рік)</p> <p>Зразки усної народної творчості: казки, легенди, малі фольклорні форми – загадки, прислів'я, приказки, скоромовки, ігровий фольклор.</p> <p>Літературні казки українських і зарубіжних авторів.</p> <p>Твори для дітей українських письменників-класиків.</p> <p>Твори сучасної дитячої української і зарубіжної літератури.</p> <p>Дитяча періодика: газети, журнали.</p> <p>Довідкова література: словни-</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none">– практично розрізняє оповідання, вірш, казку, малі фольклорні форми;– знає переважну більшість прочитаних творів, вивчених віршів, їх авторів;– знає прізвища та імена українських письменників-класиків, називає їхні твори, з якими ознайомлений під час читання;– знає про існування видань дитячої періодики (газета, журнал);– користується (під керівниц-	<p>Виховання любові до української мови, народних традицій.</p> <p>Виховання інтересу до рідного слова, його значення і походження.</p> <p>Набуття читацького і комунікативного досвіду.</p> <p>Розширення уявлень про символи українського народу, його побут і звичаї, народні свята.</p> <p>Розвиток пізнавальної активності, самостійності, допитливості.</p>

	<p>ки, довідники, енциклопедії для дітей.</p> <p>Види літератури за жанровими формами: казки, байки, оповідання, повісті, вірші.</p> <p>За тематичним спрямуванням: твори про природу у різні пори року; твори про дітей, їхні стосунки, взаємини в сім'ї, школі; ставлення до природи, людей, до праці; твори з мотивами любові й пошани до рідної землі, мови, традицій українського та інших народів; твори, які містять морально-етичні поняття (добро, людяність, співчуття, честь, дружба тощо); гумористичні твори; науково-худож-</p>	<p>твом учителя) довідником в підручнику, іншою довідковою літературою;</p> <p>– знає українські прислів'я, загадки, казки, скоромовки, усталені вислови, доречно використовує їх в усному мовленні;</p> <p>– розрізняє твори за жанровими формами;</p> <p>– називає основні теми, за якими твори скомпоновані в підручнику;</p> <p>– знає напам'ять 7–8 віршів, 4–5 прислів'їв;</p>	<p>Розвиток усного монологічного і діалогічного мовлення.</p> <p>Формування особистісних рис і якостей на основі читання творів різного тематичного спрямування.</p> <p>Розвиток індивідуальної словесної творчості учнів.</p> <p>Розвиток морально-етичних понять.</p> <p>Формування змістової основи для самостійного спілкування з однолітками.</p> <p>Опанування способів запам'ятовування текстових матеріалів.</p> <p>Формування морально-етичних понять.</p> <p>Виховання позитивних рис особистості учнів, громадянськості, гордості за приналежність до української нації, любові до рідної землі, мови, народних традицій.</p>
--	---	--	--

		ні твори про живу і неживу природу; пригодницькі твори, фантастика.		
2		<p>Формування і розвиток навички читання (впродовж року)</p> <p>Спосіб читання. Читання вивчених творів вголос цілими словами та групами слів. Читання мовчки (на основі прочитаного вголос).</p> <p>Темп (швидкість) читання. Поступове прискорення темпу читання вголос у сліпих дітей (з допомогою спеціальних засобів</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– читає вголос вивчені твори цілими словами і групами слів, важкі за складовою структурою слова – по складах;</p> <p>– читає мовчки прочитані вголос тексти, уривки з них (за завданням учителя);</p> <p>– читає вголос зі швидкістю, яка відповідає темпу розмовного мовлення учня (в межах 40–50 слів за хвилину);</p>	<p>Дотримання режиму зорового для слабозорих і дотикового навантаження для сліпих учнів.</p> <p>Формування навичок самоконтролю власного читання вголос.</p> <p>Удосконалення продуктивних способів читання «про себе».</p> <p>Розвиток розуміння і запам'ятовування прочитаного мовчки.</p> <p>Розвиток уважності під час читання вголос і мовчки.</p> <p>Удосконалення культури звуковимови під час читання вголос, висловлювання і спілкування.</p>

	<p>корекції зору, збільшувальних пристроїв, трафаретних закладок тощо).</p> <p>Правильність читання. Удосконалення звукової культури мовлення: чіткої звуковимови, дикції, плавного дихання, гучності голосу, наголошування слів.</p> <p>Усвідомленість читання. Розуміння більшості слів, уживаних в прямому і переносному значеннях, змісту кожного речення, смислових зв'язків між реченнями і частинами тексту, фактичного змісту твору та</p>	<ul style="list-style-type: none"> – читає мовчки знайомі тексти в межах 50–60 слів за хвилину; – самостійно регулює темп читання відповідно до змісту тексту; – орфоепічно правильно вимовляє звуки в словах під час читання вголос і відповідей на запитання за змістом прочитаного; – читає плавно, регулюючи гучність свого голосу залежно від характеру тексту; – правильно наголошує слова під час читання та усного мовлення; – пояснює пряме і переносне значення слів у тексті (з деякою допомогою вчителя); – пояснює причинно-наслідкові зв'язки між описуваними у творі подіями і вчинками дійових осіб; 	<p>Удосконалення чіткості, правильності звуковимови, культури спілкування.</p> <p>Розвиток рухливості мовного апарату, саморегуляції дихання і гучності голосу під час читання вголос.</p> <p>Розвиток смислової здогадки.</p> <p>Розширення оперативного поля читання.</p> <p>Уточнення і збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Активізація уявлень про навколишній світ в межах прочитаних творів різного тематичного спрямування.</p>
--	--	---	---

	<p>його основної думки. Послідовність і причинно-наслідковий зв'язок подій у творі. Дійові особи твору, мотиви їх вчинків. Переказ прочитаного (самостійний, з допомогою запитань, поданого плану). Вибіркове читання за завданням учителя.</p> <p>Виразність читання. Інтонація початку і кінця речення. Паузи між реченнями. Логічні паузи між частинами тексту. Логічний наголос в середині речення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – правильно називає дійових осіб прочитаного твору, розуміє мотиви їх вчинків; – знає фактичний зміст твору (що, де, коли, як тощо), послідовність описуваних подій; – знаходить в тексті слова і вирази, що характеризують події та їх героїв; – бере участь у колективно-му складанні простого плану прочитаного твору розповідного характеру; – зв'язно, логічно, послідовно переказує зміст прочитаного (оповідання, казки, невеликої статті); – користується смисловою здогадкою; – правильно інтонує початок і кінець речення (інтонація на розділових знаках); – робить потрібні паузи між реченнями і частинами тексту; 	<p>Формування морально-етичних понять.</p> <p>Розвиток оцінних суджень на основі зіставлення вчинків героїв та їх оцінювання.</p> <p>Розвиток логічного мислення в процесі визначення послідовності описуваних у творі подій та складання плану прочитаного твору.</p> <p>Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, вчинками дійових осіб, описаними в творі.</p> <p>Розвиток усного зв'язного мовлення.</p> <p>Удосконалення рухливості органів мовлення.</p> <p>Розвиток уважності до ритмічності читання творів різних жанрів.</p>
--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> – самостійно регулює темп читання, тон, гнучкість голосу залежно від змісту та жанру твору; – виразно читає діалоги, використовуючи немовні засоби спілкування (міміку, жести та ін.); – виразно декламує вивчені напам'ять вірші; 	<p>Формування мовленнєвих і немовленнєвих засобів виразності читання і усного мовлення.</p> <p>Розвиток виразного монологічного і діалогічного мовлення.</p> <p>Виховання культури і виразності спілкування.</p> <p>Розвиток пам'яті, оволодіння способами запам'ятовування віршованих текстів.</p>
3	<p>Літературознавча пропедевтика (впродовж року)</p> <p>Автор твору, його назва (заголовок).</p> <p>Тема та основна думка твору.</p> <p>Сюжет і композиція твору: пос-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає (переважно самостійно) тему твору (про кого, про що йдеться у творі) та основну думку (що основне хотів сказати автор); – знаходить у тексті слова, вислови, речення, які є ключовими для визначення основної думки твору; – виділяє основні елементи 	<p>Розвиток аналітичного мислення під час вивчення фактичного змісту прочитаного твору та його побудови (композиції).</p> <p>Формування уявлення про цілісність художнього твору.</p> <p>Розвиток логічного мислення, зв'язного усного мовлення.</p>	

	<p>лідовність подій, їх причинно-наслідкові залежності, основні елементи композиції (зачин, основна частина, кінцівка), їх взаємозв'язок.</p> <p>Найпростіші елементи твору: пейзаж, діалог, портрет.</p> <p>Герой (персонаж) твору. Головний і другорядні персонажі твору.</p> <p>Поняття про абзац (практично).</p> <p>Автор – твори; автор – тема. Відомості з життя та творчості письменників і поетів.</p> <p>Мова художнього твору. Засоби зображення персонажів, описів природи, пейзажів. Роль епітетів і порівнянь, образних слів і висловів у творі (практично, без уживання термінів).</p>	<p>композиції (зачин, основну частину, кінцівку; пейзаж, портрет, діалог);</p> <p>– встановлює причинно-наслідкові зв'язки між описаними в творі подіями;</p> <p>– визначає головного і другорядних персонажів твору, позитивного та негативного героїв (з допомогою вчителя);</p> <p>– розповідає про головного героя твору (портрет, мовлення, вчинки);</p> <p>– знає сутність зв'язків по лініях: автор–твори, автор–тема;</p> <p>– вживає образні слова і вислови під час описів природи, характеристики персонажів;</p> <p>– знаходить у тексті твору за завданням учителя яскраві, влучні, образні вислови пов-</p>	<p>Виховання уваги до простежування і фіксації в пам'яті зв'язків між автором і його творами, їх тематикою.</p> <p>Формування художньо-образного мовлення на основі емоційно-чуттєвого сприймання і аналізу прочитаного.</p> <p>Збагачення активного словника учнів образною лексикою з</p>
--	---	---	---

	<p>Жанри творів (практично): казка, прислів'я і приказка, вірш, оповідання, байка, художньо-науковий текст. Ознайомлення з жанровими ознаками творів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вимисел, фантазія, незвичайні істоти, боротьба добра і зла у казці; – короткі, влучні, образні вислови повчального змісту в прислів'ях і приказках, їх використання в художніх творах і мовленні людей; – графічна форма, рима, ритм, мелодика, настрій у віршах; 	<p>чального змісту, описи картин природи; портрети героїв;</p> <ul style="list-style-type: none"> – з'ясовує практично, в контексті роль у творі епітетів, порівнянь (без уживання термінів); – практично розрізняє основні жанри прочитаних творів (казку, вірш, оповідання, прислів'я, приказку, художньо-науковий текст); – пояснює зв'язок заголовка зі змістом твору; – вирізняє з допомогою вчителя жанрові ознаки творів, які вивчаються в класі; – розрізняє реалістичність і вимисел зображуваного; – виявляє інтерес до читання доступних видань дитячої періодики; – застосовує найпростіші прийоми заучування напам'ять 	<p>прочитаних творів.</p> <p>Збагачення образності самостійного мовлення.</p> <p>Ознайомлення з культурою своєї країни, мовою якої учень спілкується, читає художні і художньо-наукові твори.</p> <p>Опанування особливостей мовленнєвої і немовленнєвої поведінки українців в конкретних ситуаціях спілкування, описаних у творах, які читаються.</p> <p>Розучування і відтворення ролей героїв казки, опредмечування змісту (ілюстрування, ліплення, інсценування).</p> <p>Ознайомлення з казковими прикметами: традиційні зачин, кінцівка, повтори, постійні епітети, звертання.</p> <p>Розвиток поетичного слуху.</p> <p>Розвиток здатності відчувати настрій прочитаного твору,</p>
--	--	--	--

	<p>– структурні особливості оповідань (зачин, основна частина, кінцівка), відповідність заголовка змісту; реалістичність подій у творі;</p> <p>– алегорична форма байки, її персонажів (героїв), мораль, повчання, висновки у байці;</p> <p>– поєднання художнього вимислу і наукових фактів, реальних подій у художньо-науковому творі;</p> <p>– періодика для дітей (газета, журнал).</p> <p>Найпростіші прийоми заучування віршів, байок напам'ять (за опорними малюнками, в тому числі рельєфними, опорними словами).</p> <p>Практичне ознайомлення з довідковою літературою: словники, довідники, дитячі енциклопедії, доступні для сліпих і слабозорих учнів цього віку.</p>	<p>віршів, виразно їх декламує;</p> <p>– звертається в разі потреби під керівництвом учителя до довідкової літератури;</p>	<p>співпереживати з його героями.</p> <p>Розвиток орієнтування в підручнику з читання.</p> <p>Моральне та естетичне виховання учнів на основі формування образних уявлень, оцінювання ставлення до описаних у творах подій, вчинків героїв.</p> <p>Виховання інтересу до читання періодики.</p> <p>Розвиток пам'яті.</p> <p>Розвиток пізнавальних інтересів.</p> <p>Розширення досвіду користування допоміжними матеріалами для виконання завдань вчителя.</p>
--	--	--	--

4	<p style="text-align: center;">Робота над змістом, структурою і мовою тексту (<i>впродовж року</i>)</p> <p>Багаторазове перечитування твору з різною метою як підготовчий етап до його смислового і структурного аналізу.</p> <p>Продовження формування умінь, що були об'єктом роботи в 2 класі, та формування нових умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знаходити і пояснювати зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; – визначати послідовність подій у творі; – орієнтуватися в основних композиційних частинах творів розповідного характеру; – складати простий план до великих за обсягом і нескладних за будовою оповідань, художньо-наукових текстів; 	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – користується читанням вголос і мовчки для перечитування творів з різною метою; – повно і змістовно відповідає на запитання вчителя за змістом прочитаного твору; – пояснює роль абзаців у тексті, пов'язуючи їх зі структурними елементами твору; – пояснює зв'язки між реченнями і частинами тексту (з допомогою вчителя); – більш самостійно розкриває послідовність описаних у творах подій; – виділяє основні композиційні частини оповідань; – бере участь у колективному складанні простого плану прочитаних творів окремих жанрів; 	<p>Удосконалення техніки читання.</p> <p>Розвиток навичок сприймання на слух і розуміння читання вчителя та інших учнів.</p> <p>Розвиток в учнів аналітичної діяльності.</p> <p>Розвиток зв'язного, логічно послідовного, образного усного мовлення. Розвиток аналізу мовленнєвих явищ, причинно-наслідкових зв'язків між ними, їх зіставлення і порівняння.</p> <p>Розвиток вміння орієнтуватися у творі.</p> <p>Збагачення активного словника учнів образними висловами, усталеними в українській мові зворотами, емоційно забарвленою лексикою.</p>
---	---	--	--

	<p>– переказувати прочитане за планом;</p> <p>– знаходити в текстах за завданням учителя окремі епізоди, описувані явища, події, персонажів;</p> <p>– встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і вчинками героїв;</p> <p>– виділяти головне у прочитаному творі, співвідносити основну думку із заголовком, з прислів'ям, поданим до тексту.</p> <p>Розвиток умінь запитувати і відповідати на запитання за змістом прочитаного; ставити запитання до тексту; вступати у діалог (3–4 репліки) на основі прочитаного.</p>	<p>– більш самостійно, логічно, послідовно переказує зміст прочитаного за колективно складеним або поданим у підручнику планом;</p> <p>– знаходить в текстах і зачитує окремі епізоди, описані явища, події, слова персонажів тощо;</p> <p>– встановлює з допомогою вчителя і більш самостійно причинно-наслідкові зв'язки між подіями і вчинками героїв;</p> <p>– виділяє з допомогою вчителя і самостійно основну думку, співвідносить її із заголовком твору, з прислів'ям;</p> <p>– знаходить у творі і зачитує слова, вислови, речення, в яких розкривається головне у змісті, вчинках персонажів;</p> <p>– запитує під впливом стимулювання вчителем про невідоме йому явище, незрозуміле</p>	<p>Формування навичок планування і самоконтролю.</p> <p>Розвиток умінь доречно користуватися набутими навичками в самостійних висловлюваннях та під час спілкування.</p> <p>Розвиток спостережливості та вміння орієнтуватися у творі.</p> <p>Розвиток причинно-наслідкового, логічного мислення.</p> <p>Розвиток умінь робити елементарні висновки на основі аналізуючого полісенсорного спостереження, застосовувати операції порівняння, узагальнення.</p> <p>Розвиток діалогічного мовлення, ініціювання реплік.</p> <p>Розвиток пізнавального інтересу.</p> <p>Розвиток немовних засобів спілкування.</p> <p>Розвиток навичок комунікативної діяльності, етикетних норм</p>
--	---	---	--

	<p>Формування вміння розрізняти у творах елементи розповіді, опису, міркування.</p> <p>Розвиток умінь пояснювати пряме і переносне значення слів, виділені вчителем порівняння.</p> <p>Розвиток полісенсорного естетичного сприймання художнього твору через аналіз у співпраці з учителем зображення словом кольорів, форм, звуків природи, співвіднесення їх із реальними предметами, ознаками тощо.</p>	<p>значення окремих слів тощо, намагається відповідати на запитання інших учнів;</p> <p>– бере активну участь у діалозі з учителем, іншими учнями на основні прочитаного;</p> <p>– виділяє у прочитаних творах елементи розповіді, опису, міркування;</p> <p>– пояснює пряме і переносне значення слів, вжиті у творі порівняння (в разі потреби – з деякою допомогою вчителя);</p> <p>– співвідносить описані в творі кольори, форми, звуки природи з реальними об'єктами, про які йдеться в творі;</p>	<p>спілкування.</p> <p>Розвиток спостережливості та уваги до змісту творів.</p> <p>Розвиток усвідомленості читання.</p> <p>Збагачення словникового запасу учнів.</p> <p>Запобігання вербалізму знань і уявлень учнів про об'єкти довкілля.</p> <p>Розвиток в учнів позитивних емоцій, реакцій.</p> <p>Розвиток здатності відчувати задоволення від прочитаного твору, співпереживання з його героями.</p>
5	<p>Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного <i>(впродовж року)</i></p>	<p><i>Учень:</i></p>	

	<p>Подальше вдосконалення навичок творчої діяльності, формування яких розпочато в 2 класі.</p> <p>Колективне та самостійне складання кінцівок до літературних казок.</p> <p>Твори-мініатюри про казкових героїв та на основі власних спостережень.</p> <p>Розповіді від імені одного з героїв твору.</p> <p>Заповнення пропусків у прозових і віршованих творах.</p> <p>Інсценування уривків з прочитаних творів.</p> <p>Читання художнього твору за особами.</p> <p>Ознайомлення і практичне використання у співпраці з учителем прийомів складання загадок, казок, лічилок за аналогією до прочитаного, за зразком, самостійно.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє здібності до різних видів словесної творчості; – виявляє кмітливість і здатність переносити свої знання й уміння в нові ситуації; – виявляє здібності до складання власних творів-мініатюр, віршів, текстів пісень та ін.; – під керівництвом і з допомогою вчителя складає кінцівки до казок чи інших творів, заповнює пропуски у прозових і віршованих творах; – передає голосом, жестами, мімікою, ходом вдачу, характер персонажів твору під час їх інсценування, читання за особами; – пробує свої сили у складанні загадок, казок, віршованих лічилок (під керівництвом учителя); – виконує різні завдання творчого характеру; 	<p>Розвиток індивідуальних творчих здібностей учнів.</p> <p>Розвиток логічного, образного мислення і мовлення, навичок міркування.</p> <p>Розвиток розумових операцій аналізу, порівняння, зіставлення, узагальнення.</p> <p>Розвиток інтонаційно виразного діалогічного мовлення, здатності ініціювати словесну взаємодію.</p> <p>Розвиток гнучкості мислення, власного бачення нових подій і вчинків героїв різних творів.</p> <p>Формування в учнів особистісних якостей: вільного вибору виду творчості, потреби в творчості, мотивів і пізнавальних інтересів, емоційного ставлення до дійсності, вольової самореалізації та ін.</p>
--	---	--	---

		Виконання творчих завдань на основі сприймання різних видів мистецтва: літературного, образотворчого, музичного та ін.		
6		<p>Позакласне читання (впродовж року)</p> <p>Слухання-розуміння творів з голосувчителя, у записах на електронних носіях, з радіопередач. Самостійне читання книжок для дітей молодшого шкільного віку обсягом від 15 до 60 сторінок.</p> <p>Читання і переказ у класі матеріалів з дитячої періодики та прослуханих радіопередач.</p> <p>Вибір дитячої книжки на вказану вчителем тему (в класній або шкільній бібліотеці).</p> <p>Основні елементи книжки: титульний аркуш, зміст, передмова (вступ).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміє основний зміст прослуханого або самостійно прочитаного твору: відповідає на запитання за змістом, переказує зміст, називає персонажів, оцінює їх вчинки; – орієнтується в книжці: знає місце розташування титульного аркуша, автора, назви книжки, назви твору в змісті, про що написано у передмові; – виконує завдання вчителя з вибіркового читання; – з допомогою вчителя (бібліотекаря) і більш самостійно здійснює вибір книжки для 	<p>Цілеспрямоване формування читацької діяльності учнів.</p> <p>Формування особистого досвіду самостійного читання.</p> <p>Удосконалення навичок техніки читання.</p> <p>Розвиток активного словника і усного зв'язного мовлення.</p> <p>Формування уявлень про книжку в ланцюжку: автор – тема – назва книжки.</p> <p>Створення умов для творчого самовираження учнів.</p> <p>Формування читацьких інтересів учнів на основі комплексного поєднання слова вчителя,</p>

	Список творів, рекомендованих для позакласного читання.	позакласного читання в класній або шкільній бібліотеці.	художніх ілюстрацій і фонозаписів. Активізація пізнавальної та емоційно-почуттєвої сфери учнів. Розвиток в учнів діалогічної взаємодії з книжкою. Розвиток пам'яті, емоційного стану читача.
--	---	---	---

На кінець навчального року учень:

- правильно, плавно, усвідомлено, виразно читає вголос цілими словами і групами слів (сліпий учень – обома руками) у темпі 40–50 слів на хвилину, дотримуючись інтонації розділових знаків; читає мовчки в межах 50–60 слів на хв;
- знає напам'ять 7–8 віршів, прізвища, імена їх авторів, 4–5 прислів'їв;
- називає прізвища українських письменників-класиків та кілька їх творів;
- визначає тему та основну думку твору (переважно самостійно);
- усвідомлено і досить повно сприймає та розуміє фактичний зміст прочитаного вчителем або іншими учнями;
- виділяє в тексті незнайомі слова, робить спроби пояснювати їх значення;
- правильно уявляє послідовність і причинність описаних у творі подій;
- висловлює власне ставлення до подій, вчинків персонажів, спираючись на зміст твору;
- правильно виконує завдання до вибіркового читання;

- переважно самостійно складає простий план невеликого за обсягом сюжетного твору;
- зв'язно, логічно, послідовно переказує прочитане;
- вибирає з допомогою вчителя (бібліотекаря) і самостійно читає дитячі книжки (твори) відповідно до рекомендацій вчителя (бібліотекаря);
- досить вільно орієнтується в підручнику з читання та в інших книжках;
- вживає у власному мовленні образні вислови, оцінну лексику з прочитаних творів.
- використовує всі збережені аналізатори для сприймання й усвідомлення змісту прослуханого або прочитаного твору;
- застосовує всі доступні наочно-практичні й технічні засоби для опанування техніки читання й усвідомлення змісту прочитаного;
- здійснює з допомогою вчителя аналіз, порівняння, зіставлення, узагальнення описаних у творах об'єктів і явищ довкілля, подій, вчинків героїв, встановлює їх причинно-наслідкові зв'язки;
- чітко вимовляє під час читання і мовлення всі звуки, орфоепічно правильно вимовляє слова українською мовою;
- інтонаційно правильно виділяє в реченнях слова з логічним наголосом під час як читання, так і самостійного мовлення;
- змістовно, логічно висловлюється, використовуючи лексику прочитаних творів, вживаючи слова в прямому і переносному значенні, образні вислови, усталені звороти української мови;
- підтримує контакти з однокласниками, бере участь у бесідах на близькій життєвому досвіду теми про навчальну і практичну діяльність, прочитане в класі і самостійно;
- виявляє творчу активність і самостійність у роботі над змістом прочитаного;
- виявляє інтерес до книги, до самостійного читання як джерела знань;
- виявляє наполегливість у виконанні завдань учителя, допитливість, розуміння краси слова, важливості для власного життя позитивних вчинків, адекватної поведінки.

4 клас

(105 год; 3 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямування корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p style="text-align: center;">Коло читання <i>(на весь рік)</i></p> <p>Усна народна творчість: прислів'я, приказки, загадки, народні усмішки; соціально-побутові казки, притчі, легенди, народні пісні; міфи про створення світу і людей.</p> <p>Поезія: види віршів, з якими учні ознайомилися у попередніх класах, а також вірші Б.Лепкого, І.Малковича, В.Симоненка, І.Драча, Б.Чалого, Г.Черинь та ін.</p> <p>Байки: Л.Глібова, Є.Гребінки, Г.Бойка, П.Глазового. Творчість Т.Шевченка, І.Франка, Лесі</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– впізнає і практично розрізняє оповідання, повість, казку, вірш, байку, легенду, п'єсу, жанри усної народної творчості;– має уявлення про жанрову різноманітність творчості класиків української літератури;– знає переважну більшість авторів назв прочитаних творів, вивчених віршів;	<p>Розширення читацького і комунікативного досвіду.</p> <p>Розвиток пізнавальної діяльності у зв'язку з вивченням творів різних авторів і жанрів.</p> <p>Розвиток монологічного і діалогічного мовлення.</p> <p>Формування позитивних особистісних рис і якостей учнів на прикладах вчинків героїв прочитаних творів.</p> <p>Виховання патріотичних почуттів приналежності до української нації, любові до рідного краю, Батьківщини,</p>

	<p>Українки, М.Коцюбинського, П.Тичини, М.Рильського, Д. Павличка.</p> <p>Проза: оповідання, легенди, уривки з повістей різних авторів.</p> <p>П'єси: Я.Стельмаха, В.Лучука.</p> <p>Науково-художні твори: А.Лотоцький, В.Скуратівський, А.Григорук, Є.Шморгун, А.Коваль.</p> <p>Довідкова література як допоміжна під час виконання творчих завдань.</p> <p>Зарубіжна література: казки, оповідання, уривки з повістей А.Чехова, В.Гюго, М.Твена, Р.Кіплінга, Джека Лондона, М.Пришвіна, Е.Успенського.</p> <p>Дитяча періодика.</p>	<p>– користується довідковою літературою під час виконання творчих завдань;</p> <p>– знає назви видань дитячої періодики для молодшого шкільного віку;</p> <p>– називає відомих представників зарубіжної літератури та їхні твори;</p>	<p>розуміння краси української мови.</p> <p>Виховання толерантного ставлення до творчості представників інших народів.</p> <p>Виховання пізнавального інтересу до книги, творчості різних поетів і письменників; спонукання до власної словесної творчості.</p>
2	<p>Формування і подальший розвиток навички читання (впродовж року)</p>	<p>Учень:</p>	

	<p>Удосконалення навички плавного, свідомого, правильного, виразного читання вголос з дотриманням норм літературної вимови.</p> <p>Інтонаційні та немовні засоби виразності під час читання.</p> <p>Удосконалення темпу та усвідомленості мовчазного читання.</p> <p>Сприймання і розуміння читання вголос учителем, іншими учнями творів, надруко-</p>	<p>– читає вивчені твори плавно, правильно, усвідомлено, виразно вголос в темпі 60–70 слів на хвилину;</p> <p>– використовує під час читання та переказу прочитаного логічний наголос, інтонацію розділових знаків, немовні засоби виразності (міміку, жести та ін.), виражаючи власне ставлення до героїв твору, картин природи, описуваних подій і явищ;</p> <p>– читає мовчки в темпі від 35–45 до 70–80 слів на хвилину;</p> <p>– переказує досить повно, правильно, виразно прочитане мовчки, правильно відповідає на запитання за змістом;</p> <p>– слухає-розуміє читання вголос творів іншими особами;</p>	<p>Удосконалення техніки читання вголос.</p> <p>Розширення оперативного поля читання.</p> <p>Дотримання на уроках читання режиму зорового навантаження для слабозорих учнів і дотикового навантаження для сліпих.</p> <p>Удосконалення рухливості мовленнєвого апарату учнів, правильної звуковимови.</p> <p>Розвиток дотикового і зорового сприймання під час читання вголос та «читання» рельєфних малюнків.</p> <p>Розвиток змістовності та виразності усного мовлення.</p> <p>Удосконалення читання і розуміння прочитаного мовчки.</p> <p>Розвиток усного зв'язного мовлення.</p> <p>Удосконалення дотикового сприймання.</p>
--	---	--	--

		ваних плоскодруктованим та рельєфно-крапковим шрифтом, у звукозапису.		Розвиток уважності під час сприймання тексту на слух. Розширення поля периферичного зору. Розвиток смислової здогадки. Розвиток і збагачення уявлень про навколишній світ.
3		<p>Літературознавча пропедевтика (впродовж року)</p> <p>Тема і основна думка твору.</p> <p>Сюжет і композиція твору (без уживання термінів). Цілісність, зв'язність художнього, науково-пізнавального тексту.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає переважно самостійно тему і з деякою допомогою основну думку вивченого твору; – розуміє (переказує, дає відповіді на запитання за змістом) основний зміст прочитаного твору; – виділяє основні композиційні компоненти твору (заголовки, зачин, основну частину, кінцівку); – виділяє основні елементи 	<p>Розвиток аналізуючого спостереження.</p> <p>Розвиток аналітичного мислення учнів.</p> <p>Розвиток змістовності зв'язного мовлення.</p> <p>Формування уявлень про цілісність, зв'язність твору будь-якого жанру.</p> <p>Розвиток вільного вибору елементів твору (з деякою допомогою вчителя).</p> <p>Розвиток аналітико-синтетич-</p>

	<p>Герой (персонаж) твору. Головний герой і другорядні персонажі твору. Стосунки між ними і мотиви вчинків.</p> <p>Автор твору. Життя і творчість окремих письменників-класиків. Письменник – теми, письменник – жанр творів.</p>	<p>сюжету твору (факти, події, випадки, пригоди, вчинки персонажів, пейзаж, портрет, опис природних явищ тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлює причинно-наслідкові взаємозв'язки за лінією: вчинок персонажа – розвиток подій у творі; – виділяє головного і другорядних персонажів твору, встановлює стосунки між ними; – визначає під керівництвом учителя типи персонажів твору – позитивні й негативні; – знає авторів більшості вивчених творів; – називає прізвиська українських письменників-класиків та основні віхи їхнього життя і творчості; – розуміє сутність зв'язків між письменником і темами його творів, між письменни- 	<p>ної діяльності під час аналізу сюжету, композиції твору, вчинків персонажів.</p> <p>Розвиток логічного мислення.</p> <p>Збагачення словника учнів оцінною лексикою.</p> <p>Розвиток обґрунтованості висловлювань учнів.</p> <p>Удосконалення в учнів навичок побудови міркувань.</p> <p>Розширення літературознавчих понять.</p> <p>Збагачення знань про культуру свого народу, про видатних представників української літератури.</p> <p>Розвиток причинно-наслідкових міркувань учнів.</p> <p>Формування емоційного сприймання художнього тексту.</p> <p>Розвиток семантичного боку усного описового мовлення учнів.</p> <p>Вироблення правильної дикції.</p>
--	---	--	--

		<p>Мова художнього твору. Засоби художньої виразності у творі. Засоби опису явищ природи, місця подій, зовнішності персонажів, їхньої характеристики.</p>	<p>ком і жанрами його творів; – знаходить у тексті твору за завданням учителя засоби художньої виразності (порівняння, епітети, метафори, образні слова і вислови, синоніми, слова в переносному значенні тощо); – використовує художні засоби виразності мови творів під час переказу їх змісту, характеристики персонажів, опису явищ природи тощо;</p>	<p>Удосконалення рухливості органів мовлення. Розвиток аналітичного мислення. Розвиток вміння орієнтуватися у книзі діяльності під час роботи з читанкою та самостійного читання. Формування літературознавчих понять. Розвиток усного зв'язного мовлення.</p>
4	<p>Робота над змістом, структурою і мовою твору <i>(впродовж року)</i> Смисловий аналіз твору.</p>	<p><i>Учень:</i> – з'ясовує значення слів і висловів; – знаходить у творі і пояснює сутність певних подій, явищ, описи героїв з метою їх характеристики або підготовки до виразного читання;</p>	<p>Удосконалення техніки читання. Збагачення активного словника учнів образною, емоційно насиченою лексикою. Розвиток аналітичної діяльності.</p>	

	<p>Формування загальнонавчальних умінь і навичок з урахуванням змістових і жанрових можливостей твору.</p> <p>Структурний аналіз тексту.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – користується читанням вголос і мовчки для перечитання творів з різною метою; – перечитує твір за особами; – пояснює роль пейзажу, середовища для розуміння художніх образів; – самостійно переказує зміст прочитаного (детально, стисло, вибірково тощо); – самостійно формулює запитання до прочитаних текстів; – на основі прочитаного будує діалог; – виділяє головну думку твору, співвідносить її із заголовком; – встановлює і обґрунтовує причинно-наслідкові зв'язки між подіями та вчинками персонажів твору; – виділяє в творах різних жанрів основні структурні елементи (зачин, основну час- 	<p>Розвиток умінь доречно користуватися набутими навичками під час самостійних висловлювань та спілкування.</p> <p>Удосконалення виразності читання та самостійного мовлення.</p> <p>Розвиток логічного мислення в процесі усвідомлення художніх образів тексту.</p> <p>Формування навичок самостійного переказу прочитаного.</p> <p>Навчання учнів діалогічної взаємодії з твором, який вивчається.</p> <p>Розвиток умінь узагальнювати зміст прочитаного твору в його темі та ідеї.</p> <p>Формування емоційно-оцінного ставлення до прочитаного, власних оцінних суджень (моральних, естетичних).</p> <p>Розвиток навичок планування,</p>
--	---	--	--

	<p>Аналіз засобів художньої виразності. Взаємозв'язок смислового, структурного мовного аналізу в усвідомленні змісту прочитаного.</p>	<p>тину, кінцівку, заголовок, абзац); – самостійно розкриває послідовність і причинно-наслідковий зв'язок описаних у творі подій; – складає план творів різних жанрів розповідного характеру (оповідання, казки, статті); – користується планом для підготовки переказу змісту твору, висловлювань, розповідей; – знаходить і пояснює роль епітетів, порівнянь, повторів у творах усної народної творчості, поетів і прозаїків; – пояснює пряме і переносне значення слів; – знаходить у текстах слова, якими зображено кольори, форми, звуки природи тощо, співвідносить їх з реальни-</p>	<p>самоконтролю. Розвиток логічного мислення. Розвиток пошукової діяльності, читацької допитливості. Розвиток вмінь логічно послідовно висловлюватися. Розвиток в учнів аналізу мовних засобів зображення явищ, подій, персонажів, причинно-наслідкових зв'язків між ними, їх зіставлення і порівняння. Розвиток зв'язного, логічно послідовного, образного усного і писемного мовлення. Розвиток уваги до виявлення авторської позиції в творі, її оцінювання. Формування загальнонавчальних умінь і навичок, пов'язаних з читанням будь-яких текстів. Розвиток індивідуальних творчих здібностей учнів.</p>
--	---	---	---

		<p>Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного.</p>	<p>ми предметами, явищами на основі полісенсорного обстеження;</p> <p>– здійснює словесне малювання та ілюстрування прочитаного;</p> <p>– творчо переказує прочитане;</p> <p>– читає діалоги персонажів за ролями;</p> <p>– виразно переказує прочитане від імені одного з персонажів твору;</p> <p>– доповнює віршовані і прозові твори, творчо змінює текст;</p> <p>– самостійно або з деякою допомогою вчителя складає казки, небилиці, твори-мініатюри, вірші, лічилки, загадки тощо;</p>	<p>Розвиток в учнів уваги до аналогій, фантазування.</p> <p>Розвиток образної уяви і здатності передавати уявлені образи в слові.</p> <p>Розвиток гнучкості мислення, власного бачення подій і вчинків персонажів твору.</p> <p>Розвиток виразного, образного самостійного мовлення, навичок міркування.</p> <p>Розвиток інтонаційно виразного, точного діалогічного мовлення, здатності ініціювати словесну взаємодію.</p> <p>Формування в учнів особистісних якостей: вільного вибору виду творчості, потреби в творчості, емоційно-естетичного ставлення до дійсності, вольової саморегуляції та ін.</p>
5		<p>Позакласне читання <i>(впродовж року)</i></p>	<p><i>Учень:</i></p>	

	<p>Слухання-розуміння творів з голосу вчителя, у записах на електронних носіях, з радіо- і телепередач.</p> <p>Самостійне читання дитячої художньої, науково-популярної, довідкової літератури.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розуміє зміст прослуханого або самостійно прочитаного твору; – визначає орієнтовний зміст незнайомої книжки за її елементами: титульний аркуш, зміст, передмова (вступ), післямова; – користується під час вибору книжки для самостійного читання бібліографією, допомогою бібліотекаря; – самостійно читає художню, науково-популярну, довідкову літературу (приблизний обсяг – 60–90 сторінок); – відповідає на запитання вчителя за змістом прочитаного; – вміє самостійно підготуватися до переказу змісту прочитаної книжки за допомогою зразка або плану, запропоно- 	<p>Цілеспрямоване формування самостійної читацької діяльності учнів.</p> <p>Розширення досвіду самостійної читацької діяльності.</p> <p>Удосконалення навичок самостійного мовчазного читання.</p> <p>Формування уявлень про книжку в ланцюжку: автор–тема–назва книжки.</p> <p>Формування читацьких інтересів учнів на основі комплексного поєднання слова вчителя, бібліотекаря, орієнтування в книжці, використання ілюстрацій, фонозаписів.</p> <p>Розвиток в учнів діалогічної взаємодії з книжкою.</p> <p>Активізація пізнавальної та емоційно-почуттєвої сфери.</p> <p>Розвиток пам'яті, емоційного сприймання читаного.</p>
--	---	---	---

			ваного вчителем; – веде записи прочитаних самостійно книжок, в разі потреби користується ними.	
--	--	--	---	--

На кінець навчального року учень:

- усвідомлено, правильно, плавно, виразно читає вголос (сліпий учень – обома руками) в темпі не менш **60–70** слів за хвилину;
- усвідомлено і достатньо вільно самостійно читає мовчки в темпі, який перевищує темп читання вголос;
- усвідомлено і достатньо повно сприймає і розуміє фактичний зміст, основний смисл того, що читає самостійно, читає і розповідає вчитель або однокласники;
- переважно самостійно переказує зміст прозового твору, використовуючи елементи опису (природи, зовнішності персонажів), міркування;
- користується під час читання, декламації, інсценізації мовними і немовними засобами виразності, передаючи з їх допомогою настрій твору, власне ставлення до змісту твору;
- виділяє засоби художньої виразності, використані у творі, пояснює їх роль у тексті, доречно використовує у власному мовленні;
- висловлює обґрунтоване ставлення до подій, вчинків персонажів;
- самостійно ставить запитання до змісту прочитаного, складає його план;
- самостійно читає дитячу літературу і періодику;
- знає прізвища, імена українських письменників-класиків (Т.Шевченко, І.Франко, Леся Українка, Л.Глібов, М.Коцюбинський), а також інших письменників, з творами яких неодноразово зустрівся під час читання;

- знає напам'ять і виразно декламує до 30 віршів, в тому числі в 4 класі – 8–10 віршів, їх назви, імена авторів;
- знає до 10 прислів'їв, пояснює їх зміст, доцільно вживає в різних життєвих ситуаціях;
- пам'ятає та називає книги (твори) тих авторів, з якими ознайомився під час позакласного читання.
- використовує всі збережені аналізатори та предметно-практичну діяльність для сприймання і усвідомлення змісту прослуханого або прочитаного твору;
- застосовує всі доступні дидактичні й технічні засоби для опанування техніки читання і розуміння змісту прочитаного;
- застосовує основні розумові операції (аналіз, порівняння, класифікацію, узагальнення та ін.) під час смислового, структурного і мовного аналізу змісту прочитаного;
- аналізує описи предметів, явищ, персонажів за опосередкованим уявленням та по пам'яті, звертає увагу на відповідність реальній дійсності зображених ознак, якостей, властивостей;
- орфоепічно та інтонаційно правильно, виразно самостійно читає і висловлюється;
- користується смисловою здогадкою;
- доречно використовує лексику, образні слова і вислови з прочитаних творів, усталені звороти української мови, тематичні групи слів народознавчого змісту, українські прислів'я, приказки, загадки під час власних висловлювань і спілкування;
- виявляє інтерес до книги, до самостійного читання як джерела інформації;
- виявляє творчу активність і самостійність у роботі над змістом прочитаного;
- розвиває свої здібності до віршування, прозової творчості;
- виявляє допитливість, наполегливість, повагу до людей праці, любов до природи, до краси слова, громадянськість, художній смак.

МАТЕМАТИКА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Завданням початкового курсу вивчення математики є забезпечення дітей з порушеннями зору тими необхідними математичними знаннями, вміннями та навичками, які в подальшому стануть надійною базою навчання в середній школі. Поряд зі свідомими та стійкими обчислювальними навичками та вмінням розв'язувати задачі, зміст програми має забезпечити розвиток математичного мислення та загальний розвиток усіх сторін особистості дитини з порушеннями зору, прищепити їй інтерес до вивчення математики.

Порушення зору, яке виникло в ранньому дитинстві або від народження, є причиною цілого ряду особливостей психічного розвитку та позначається на становленні пізнавальної діяльності цих дітей. Тому, поряд з виконанням загальноосвітніх завдань, школи для дітей з порушеннями зору повинні забезпечувати корекційно-розвивальну спрямованість навчального процесу.

Уповільнене та своєрідне зорове сприймання навчального матеріалу у слабозорих дітей та його відсутність у сліпих негативно впливає на розвиток логічних прийомів мислення, за допомогою яких учні мають знаходити шляхи розв'язання задач, утруднює формування та розвиток просторових уявлень, точних вимірювальних дій.

Специфічні труднощі у дітей з порушеннями зору виникають під час оволодіння графічними навичками – написання цифр, знаків математичної символіки, виконання та читання схем, креслень, оперування системою умовних позначень.

Зорове та загальне стомлювання дітей з порушеннями зору впливає на зниження розумової та фізичної працездатності. Темп роботи цих дітей більш повільний порівняно з темпом роботи зрячих однолітків.

У зв'язку з цим навчальна програма з математики для початкових класів шкіл для дітей з порушеннями зору, маючи в своїй основі зміст програми масової школи, структурно дещо відрізняється від неї. Програма передбачає варіативність розподілу основних тем за роками навчання

залежно від типу школи та ведення додаткових пояснень щодо вивчення окремих тем.

Побудовано програму за предметними змістовими лініями, визначеними Державним стандартом початкової ланки освіти дітей з порушеннями зору з математики:

- властивості та відношення предметів. Лічба;
- числа та дії над ними;
- числові та буквені вирази;
- рівняння та нерівності;
- геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла;
- вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень;
- величини та одиниці вимірювання величин.

Змістова лінія «Числа та дії над ними» проходить наскрізно через увесь початковий курс математики і є стрижнем, навколо якого вибудовуються всі інші предметні змістові лінії курсу. Опрацювання понять про натуральне число і число нуль та арифметичні дії здійснюється протягом усього навчання в початковій школі.

Зміст навчання спрямований на засвоєння певних сенсорних еталонів та оволодіння способами обстеження різноманітних предметів (предметна змістова лінія «Властивості та відношення предметів. Лічба»).

Початковий курс математики містить елементи алгебри (предметні змістові лінії «Числові та буквені вирази», «Рівняння та нерівності»). Вивчення елементів алгебри в початкових класах сприяє узагальненню знань учнів про число, арифметичні дії та відношення.

Вивчення елементів геометрії (предметні змістові лінії «Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла», «Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень») розвиває просторові уявлення, образне мислення, сприяє систематизації знань про числа та дії над ними, готує до вивчення систематичного курсу геометрії.

Моделі та зображення геометричних фігур застосовуються як дидактичний матеріал для вивчення чисел і арифметичних дій над ними, розв'язування задач. Молодші школярі вчаться розпізнавати найпростіші геометричні фігури на малюнках, моделях і довколишніх предметах,

оволодівають елементарними графічними вміннями, навичками роботи з креслярськими інструментами.

У школах для сліпих дітей в 1-му класі вивчення теми **«Геометричні фігури»** доцільно проводити після теми **«Числа 1– 10 та 0»**, оскільки вивчення геометричного матеріалу має базуватися не лише на сприйнятті контуру геометричної фігури, а й на кількості сторін та кутів, що можливо лише за умов ознайомлення з кількісними характеристиками предметів та наявності уявлень про число. Необхідність цього пояснюється також відсутністю дошкільного навчання цих дітей та використанням на корекційних заняттях і в предметній діяльності матеріалу, в основі якого лежать геометричні фігури.

Вивчення величин (змістова лінія **«Величини та одиниці вимірювання величин»**) – один із засобів зв'язку навчання математики з життям. Молодші школярі з порушенням зору набувають деяких практичних навичок вимірювання величин, вчаться використовувати співвідношення між величинами під час розв'язування задач.

Задачі в математичній освіті учнів складають, з одного боку, специфічний розділ програми, а з другого – виступають як дидактичний засіб навчання, виховання та розвитку учнів.

Здійснення дидактичних функцій задач можливе за умови, коли учні набувають певних уявлень про сутність задач, оволодіють уміннями їх розв'язувати. Цього можна досягти: формуванням у школярів уявлень про структуру простої та складної арифметичних задач; ознайомлення з різними способами розв'язування задач; розвитком умінь застосовувати знання про арифметичні дії і залежності між величинами для складання плану розв'язування задачі; використанням загального підходу до розв'язування задач; ознайомленням з формами запису їх розв'язування; формуванням уявлень про способи перевірки правильності розв'язування задач.

Учні вчаться самостійно читати текст задач, усвідомлювати їх умову і запитання, вичленовувати відомі й невідомі величини, набувають певних умінь записувати умову коротко.

Необхідно звернути увагу на формування вміння роз-

в'язувати задачі різними способами і вибирати з них найбільш раціональний.

Поряд із розв'язанням готових задач корисно вправляти дітей в самостійному їх складанні. Різні види завдань, за якими складаються задачі, вводяться поступово (за малюнком, за виразом, за коротким записом, за таблицею, за схемою тощо).

Повторення засвоєного матеріалу відбувається протягом навчального року. Це забезпечує систематизацію, встановлення нових зв'язків, схожості та відмінності нового і раніше вивченого матеріалу.

Під час навчання математики дітей з порушеннями зору важливого значення набуває формування у них навичок усних обчислень, які зменшують зорове напруження та звільняють учнів від технічних труднощів математичних записів.

У результаті часткової заміни письмових обчислень усними вчитель економить час та одержує змогу збагатити зміст уроку новими видами робіт, які розвивають математичне мислення учнів, прискорити темп уроку. Крім того, міцні навички усних обчислень необхідні дітям з порушеннями зору як для подальшого навчання, так і в повсякденному житті.

Зміст навчання в програмі представлено на двох рівнях – обов'язковому (базисному) і повільному; теми, які в тексті взято у квадратні дужки, в школах для сліпих дітей можуть бути перенесені на наступні роки. Таким чином, матеріал програми допоможе вчителю диференційовано підходити до вивчення навчального курсу математики з урахуванням можливостей дітей з різною патологією зору.

Програма не дає чіткого розподілу годин на окремі теми. Це дозволить вчителю самому збільшувати або зменшувати час на вивчення окремих тем в залежності від рівня знань учнів та тих труднощів, які виникають в процесі навчання.

У програмі визначено вимоги до знань, умінь і навичок учнів з математики в кінці кожного навчального року для різних типів шкіл.

В основу даної програми покладено програму для з математики для початкової загальноосвітньої школи (1–4 класи, авторів Кочиної Л., Листопад Н.).

ПРОГРАМА

2 клас

(140 год, 4 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		Додавання і віднімання одноцифрових чисел з переходом через десяток у межах 30 Таблиця додавання та віднімання.	<i>Учень:</i> – додає та віднімає числа 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 з переходом через десяток в межах 30; знає та користується таблицею додавання і віднімання;	Розвиток процесів логічного мислення та пам'яті.
2		Числа 1–100 та число 0 Усна і письмова нумерація чисел 21–100 та числа 0. Поняття сотня.	<i>Учень:</i> – знає, називає та записує числа від 21 до 100 та число 0; – розуміє поняття <i>сотня</i> ;	Розвиток пам'яті та довільної уваги. Розширення запасу конкретних уявлень та словника.

	<p>Розряд, одиниці першого і другого розрядів</p> <p>Порівняння чисел</p> <p>Додавання і віднімання чисел другого розряду (20+30, 70-40).</p> <p>Випадки додавання і віднімання чисел, пов'язані з нумерацією чисел (50-1, 50+1, 56-6, 56-50).</p>	<p>– розуміє поняття <i>розряд числа</i>; розкладає числа на одиниці першого та другого розрядів;</p> <p>– порівнює числа на основі знань про розряди чисел;</p> <p>– розв'язує приклади на додавання та віднімання десятків в межах 100;</p> <p>– додає та віднімає двозрядні числа, якщо доданок або від'ємник дорівнює кількості одиниць або десятків;</p>	<p>Розвиток аналітичних процесів.</p> <p>Розвиток процесів порівняння.</p> <p>Розвиток уміння використовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань.</p>
3	<p>Додавання і віднімання двоцифрових чисел без переходу через десяток</p> <p>Додавання двоцифрових чисел без переходу через десяток (34+52, 54+30, 54+30, 54+3, 20+47, 2+47).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розв'язує приклади на додавання двоцифрових чисел без переходу через десяток;</p>	<p>Розвиток логічного мислення. Розвиток умінь практично застосовувати набуті знання.</p>

		Віднімання двоцифрових чисел (76–34, 79–40, 79–4).	– віднімає двоцифрові числа без переходу через десяток.	
4		<p>Додавання і віднімання двоцифрових чисел з переходом через десяток</p> <p>Усне додавання двоцифрових чисел з переходом через десяток виду: 28+59, 67+6, 34+6, 48+12.</p> <p>Усне віднімання двоцифрових чисел виду: 40–8, 53–8, 50–34.</p> <p>Письмове додавання і віднімання двоцифрових чисел.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розв’язує усно приклади на додавання двоцифрових чисел з переходом через десяток;</p> <p>– розв’язує усно приклади на віднімання двоцифрових чисел відповідного виду;</p> <p>– правильно записує та розв’язує приклади на додавання та віднімання двоцифрових чисел з переходом через десяток.</p>	<p>Розвиток узагальнення та поглиблення знань про арифметичні дії.</p> <p>Активізація уваги, розвиток та тренування пам’яті.</p> <p>Розвиток математичних вмінь та навичок правильного охайного письма.</p>
5		<p>Таблиці множення чисел 2,3,4,5 і ділення на 2, 3</p> <p>Дія множення (ознайомлення). Знак множення. Назви чисел при множенні (множник,</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розуміє значення виразів <i>помножити, збільшилось в, стало більше в</i>, знає назву дії та</p>	<p>Розширення математичних уявлень.</p> <p>Формування уміння викорис-</p>

	<p>добуток).</p> <p>Таблиці множення. Прості задачі на множення.</p> <p>Дія ділення (ознайомлення). Назви чисел при діленні (ділене, дільник, частка).</p> <p>Таблиці ділення. Задачі на ділення.</p> <p>Зв'язок дій на множення і ділення.</p>	<p>правильно називає її складові, виділяє знак множення серед знайомих знаків;</p> <p>– використовує знання таблиці множення на 2,3,4,5 для розв'язання простих задач;</p> <p>– розуміє значення виразів <i>поділити, зменшити в, зменшилось в, стало менше в</i>, знає назву дії та її компонентів, виділяє знак ділення серед знайомих знаків;</p> <p>– використовує знання таблиці ділення на 2, 3 для розв'язання простих задач;</p> <p>– розв'язує приклади, використовуючи дії ділення та множення;</p>	<p>товувати засвоєний словник у власному мовленні.</p> <p>Розвиток умінь практично застосовувати набуті знання.</p> <p>Формування математичного мислення та мовлення, їх логічної стрункості.</p> <p>Активізація мислення та розвиток математичних умінь на основі практичної діяльності.</p>
6	<p>Вирази</p> <p>Числовий вираз і його значення.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– складає числові вирази та обчислює їх значення;</p>	<p>Розвиток мислительних операцій.</p>

	<p>Дужки. Порядок виконання дій у виразах без дужок і з дужками.</p> <p>Перевірка дій додавання і віднімання.</p> <p>Вираз з однією буквою і його числове вираження.</p>	<p>– знає порядок виконання дій у виразах без дужок і з дужками;</p> <p>– самостійно перевіряє дії додавання та віднімання;</p> <p>– читає та записує вирази з однією буквою;</p>	<p>Активізація уваги, розвиток та тренування пам'яті.</p> <p>Формування в учнів організованості та самостійності при виконанні практичних завдань.</p>
7	<p style="text-align: center;">Задачі</p> <p>Прості задачі на знаходження невідомого доданка і невідомого зменшуваного.</p> <p>Складені задачі, які містять відношення <i>більше на, менше на</i>.</p> <p>Ускладнені задачі на знаходження суми і різниці. Задачі на знаходження третього доданка за відомими сумою і дво-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– правильно добирає дію для розв'язання відповідної задачі;</p> <p>– усвідомлює відношення <i>більше на, менше на</i>; правильно записує приклад, відповідний до розв'язання певної задачі;</p> <p>– вірно записує та розв'язує приклад, відповідний до певної задачі;</p>	<p>Формування вміння обґрунтувати вибір кожної дії, розкривати залежність між даними в задачі величинами та шукаючи, пояснювати одержані результати.</p> <p>Розвиток математичних умінь та уявлень на основі практичної діяльності.</p>

	<p>ма іншими доданками.</p> <p>Обернені задачі на знаходження суми і різниці.</p> <p>Задачі на знаходження невідомого від'ємника.</p> <p>Задачі на знаходження числа, яке на кілька одиниць більше (менше) від суми двох чисел та обернені до них задачі з відношеннями <i>більше на, менше на</i>.</p> <p>Складання задач за таблицями, малюнками, схемами.</p>	<p>– уміє розв'язувати обернені задачі до простих на знаходження суми та різниці;</p> <p>– правильно добирає дію, записує та розв'язує приклад, відповідний до певної задачі;</p> <p>– правильно записує та розв'язує приклад, відповідний до прямої та оберненої задачі; робить необхідні пояснення;</p> <p>– складає задачі за таблицями, малюнками, схемами;</p>	<p>Розвиток мислительних операцій аналізу, синтезу, узагальнення.</p> <p>Формування вміння ретельного аналізу умови задачі.</p> <p>Розвиток уміння самостійно ілюструвати умову задачі, користуватися готовими таблицями, малюнками, схемами. Розвиток творчої активності учнів.</p>
	<p>Величини [Периметр многокутника.]</p>	<p><i>Учень:</i> – має уявлення про периметр многокутника; для слабозорих учнів: вміє знаходити периметр многокутника;</p>	<p>Збагачення чуттєво-практичного досвіду та словника дитини.</p>

8	<p>Одиниці довжини: сантиметр, дециметр, метр, співвідношення між ними. Вимірювання дециметром і метром.</p> <p>Маса. Одиниці маси: кілограм (<i>кг</i>), грам (<i>г</i>).</p> <p>Час: доба, тиждень, місяць, рік.</p> <p>Вартість. Одиниці вартості: гривня (<i>грн</i>), копійка (<i>коп.</i>).</p>	<p>– знає одиниці довжини – сантиметр, дециметр, метр та співвідношення між ними; виконує вимірювання дециметром і метром;</p> <p>– знає одиниці маси – кілограм, грам, співвідношення між ними, визначає масу предметів за допомогою зважування;</p> <p>– знає одиниці часу – доба, тиждень, місяць, рік та співвідношення між ними;</p> <p>– розуміє поняття: <i>вартість</i>, <i>гроші</i>; знає одиниці вартості, співвідношення між ними;</p>	<p>Формування практичного оволодіння елементарними навичками вимірювання довжини.</p> <p>Формування вміння практичного оволодіння навичками визначення маси тіла.</p> <p>Запобігання виникненню вербалізму уявлень.</p> <p>Розвиток уміння встановлювати співвідношення між поняттями.</p>
9	<p>Геометричні фігури</p> <p>Розпізнавання геометричних фігур у різних ситуаціях.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розпізнає та виділяє задану геометричну фігуру у декількох фігурах складної конфігурації, у предметах найближчого оточення;</p>	<p>Активізація мислительної діяльності на предметно-практичній основі.</p>

	<p>Многокутник. Кути многокутника.</p> <p>Прямий кут.</p> <p>Прямокутник. Квадрат.</p> <p>[Коло і центр кола. Круг.]</p> <p>[Позначення геометричних фігур буквами.]</p>	<p>– знає та виділяє серед інших геометричних фігур многокутник, має уявлення про його елементи;</p> <p>– має уявлення про прямий кут, викладає прямий кут з паличок, може накреслити за допомогою трафарету, лінійки, приладу Брайля;</p> <p>– має уявлення про прямокутник та квадрат, їх схожість та відмінність, може побудувати з паличок; для слабозорих учнів: накреслити за допомогою лінійки; <i>для сліпих учнів</i>: накреслити за допомогою трафарету, приладу для письма шрифтом Брайля;</p> <p>– має уявлення про коло та центр кола, круг;</p> <p>– використовує букви латинського алфавіту для позначен-</p>	<p>Розвиток уміння встановлювати відповідність зображення до уявлень про еталон форми.</p> <p>Розвиток уміння використовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань.</p> <p>Розвиток математичних уявлень.</p> <p>Розвиток уміння чітко та точно, в певній послідовності виконувати практичні завдання.</p> <p>Розвиток навичок самоконтролю, вміння планувати свою роботу.</p> <p>Корекція просторових уявлень.</p>
--	--	--	---

			ня елементів геометричних фігур.	
10		Повторення і закріплення		
11		Міжпредметні зв'язки Розвиток навичок орієнтування, порівняння предметів та чисел, виконання арифметичних дій, складання та розв'язання задач, вимірювання під час вивчення інших предметів.		
На кінець навчального року учень:				
<ul style="list-style-type: none"> – знає назви і послідовність натуральних чисел від 1 до 100, місце 0 в розширеному ряді, десятковий склад чисел; – знає переставну властивість додавання; – читає, записує та порівнює числа від 1 до 100; – записує двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків; – читає та записує найпростіші вирази (<i>сума, різниця, добуток, частка</i>); – знаходить значення числових виразів на дві дії; – усно і письмово виконує дії додавання і віднімання в межах 100; – знає назви компонентів дій множення і ділення, взаємозв'язки дій множення і ділення; – знаходить значення виразу з однією змінною при заданих значеннях змінної; 				

- розв’язує прості і складені задачі на 1–2 дії;
- складає задачі за життєвими ситуаціями, моделями;
- записує задачі з арифметичними діями та виразами;
- складає обернені задачі до простих задач; знає одиниці довжини, вартості, часу, маси, співвідношення між одиницями довжини, вартості, часу та використовує їх під час розв’язування задач;
- знаходить геометричні фігури на моделях, малюнках та серед навколишніх предметів;
- вимірює та креслить відрізки (в цілих сантиметрах), знаходить периметр многокутника, будує прямокутник та квадрат на папері у клітинку, за допомогою лінійки, трафарету, приладу для письма шрифтом Брайля.
- користується збереженими аналізаторами в процесі обстеження, виконання завдань, роботи з наочним і практичним матеріалом;
- добре орієнтується в підручнику, зошиті, на робочому місці, в знайомому приміщенні;
- виявляє навички оперування роздатковим матеріалом;
- користується приладом для письма шрифтом Брайля (для сліпих учнів);
- впевнено користується письмовим приладдям;
- усвідомлено сприймає, запам’ятовує та відтворює необхідну інформацію;
- свідомо використовує прийоми обчислень;
- використовує набуті знання для виконання практичних дій;
- чітко та точно викладає необхідні пояснення;
- використовує засвоєну математичну лексику у відповідях на запитання вчителя, у власних поясненнях;
- виявляє інтерес до вивчення математики;
- виявляє свідому готовність до оцінювання результату своїх дій;
- адекватно сприймає оцінку виконаних дій чи завдань;
- виявляє самостійність під час виконання завдань на етапі закріплення та повторення матеріалу;
- виявляє зібраність, організованість та відповідальність при виконанні завдань, бажання вчитись.

3 клас

(140 год, 4 год. на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Усна та письмова нумерація чисел у межах 1000</p> <p>Ознайомлення з новою лічильною одиницею – сотнею. Лічба сотнями.</p> <p>Утворення чисел у межах 1000. Поняття <i>трицифрове число</i> і <i>одиниця третього розряду</i>.</p> <p>Називання чисел у прямому і зворотному порядку у межах 1000. Читання трицифрових чисел.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– розуміє поняття <i>сотня</i>; знає, як утворюється сотня, назви сотень у їх послідовності; вміє лічити сотнями;</p> <p>– має поняття про утворення чисел у межах 1000; розуміє поняття <i>трицифрове число</i> та <i>одиниця третього розряду</i>; може розкласти трицифрове число на розрядні одиниці;</p> <p>– називає числа у прямому та зворотному порядку у межах 1000; читає трицифрові числа;</p>	<p>Розширення запасу математичних уявлень та понять.</p> <p>Розвиток аналітичного мислення.</p> <p>Розвиток уміння користуватися математичною лексикою у самостійному мовленні.</p>

	<p>Запис трицифрових чисел. Помісьцеве значення цифри в запису чисел. Значення нуля у запису чисел.</p> <p>Десятковий склад чисел, розкладання трицифрових чисел на розрядні доданки. Порівняння чисел.</p> <p>Обчислення, які виконуються на основі знання нумерації (300+50, 350-50, 350-300, 400+1).</p>	<p>– записує трицифрове число та вказує на помісьцеве значення цифри у запису; усвідомлює значення нуля у запису чисел;</p> <p>– має поняття про десятковий склад числа; порівнює трицифрові числа на основі розкладання на розрядні доданки;</p> <p>– виконує відповідні обчислення на основі знання нумерації;</p>	<p>Розвиток навичок охайного, правильного та свідомого запису завдань.</p> <p>Розвиток процесів аналізу, синтезу, порівняння та інших.</p> <p>Розвиток уміння використовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань.</p>
2	<p>Додавання і віднімання в межах 1000</p> <p>Усне додавання і віднімання чисел без переходу через розрядну одиницю (700+200, 800-300, 100+50, 460+30, 460+300, 300+240, 750-400, 350+230, 360-210, 750-40);</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– виконує усне додавання та віднімання чисел без переходу та з переходом через розрядну одиницю;</p>	<p>Розвиток навичок усних обчислень.</p>

	<p>з переходом через розрядну одиницю (540+60, 800–80, 700–240, 360+580, 640–180).</p> <p>Письмове додавання і віднімання трицифрових чисел.</p> <p>Зв'язок дій додавання і віднімання.</p> <p>Перевірка дій додавання та віднімання.</p>	<p>– правильно записує та обчислює приклади на додавання та віднімання трицифрових чисел;</p> <p>– має уявлення про зв'язок дій додавання та віднімання; використовує одну дію для перевірки іншої;</p>	<p>Розвиток умінь практично застосовувати набуті знання.</p> <p>Активізація мислительної діяльності учнів на основі виконання практичних вправ.</p>
3	<p>Табличне множення і ділення Таблиці множення чисел 6, 7, 8, 9 та ділення на числа 4, 5, 6, 7, 8, 9.</p> <p>Зв'язок дій множення і ділення. Перевірка дій множення і ділення</p> <p>Множення чисел на 1 і 0, ділення на 1.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– знає таблиці множення та ділення відповідних чисел;</p> <p>– має уявлення про зв'язок дій множення та ділення; користується однією дією для перевірки іншої;</p> <p>– знає правило множення та ділення числа на 1, множен-</p>	<p>Розвиток процесів пам'яті: запам'ятовування та відтворення.</p> <p>Розвиток розумових дій аналізу, синтезу, узагальнення.</p> <p>Розвиток математичного мислення та мовлення, їх логічної</p>

	<p>Ділення рівних чисел.</p> <p>Ділення 0 на число. Неможливість ділення на 0.</p> <p>Множення і ділення числа на 10.</p> <p>Відношення “більше в”, “менше в”. Кратне порівняння чисел.</p> <p>Поняття: <i>половина, третина, чверть</i> та інші частини числа. Знаходження частини числа. Знаходження числа за його частиною.</p> <p>Ділення з остачею.</p>	<p>ня на 0; розв’язує відповідні приклади;</p> <p>– розв’язує приклади на ділення рівних чисел;</p> <p>– знає відповідні правила та використовує їх для розв’язання прикладів;</p> <p>– знає правило ділення числа на 10; усно та письмово розв’язує відповідні приклади;</p> <p>– має уявлення про відповідні відношення та кратне порівняння чисел;</p> <p>– усвідомлює відповідні поняття; розв’язує приклади на знаходження частини числа та числа за його частиною;</p> <p>– розуміє поняття <i>остача</i>; розв’язує приклади на ділення з остачею.</p>	<p>стрункості.</p> <p>Розвиток в учнів умінь застосовувати набуті знання під час виконання практичних завдань.</p> <p>Формування уміння обґрунтувати хід виконання дії .</p> <p>Активізація пізнавальної діяльності учнів.</p> <p>Формування правильних математичних уявлень і понять.</p>
--	--	---	--

4	<p style="text-align: center;">Позатабличне множення і ділення</p> <p>Множення і ділення розрядних чисел на одноцифрове (20 · 3, 60 : 2).</p> <p>Множення суми на число.</p> <p>Множення двоцифрового числа на одноцифрове.</p> <p>Ділення суми на число.</p> <p>Ділення двоцифрового числа на одноцифрове.</p> <p>Ділення числа на добуток.</p> <p>Ділення двоцифрового числа на двоцифрове (55 : 11, 96 : 24).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розв’язує усно та письмово відповідні приклади; – знає порядок виконання дій; усно та письмово розв’язує відповідні приклади; – знає порядок множення двоцифрового числа; розв’язує відповідні приклади; – свідомо дотримується порядку виконання дій; усно та письмово розв’язує приклади; – знає порядок ділення двоцифрового числа; усно та письмово розв’язує приклади; – послідовно виконує дії при розв’язуванні прикладів та задач; – усно та письмово розв’язує відповідні приклади; 	<p>Розвиток умінь застосовувати набуті знання в нових ситуаціях.</p> <p>Розвиток самоконтролю, вміння планувати свою роботу, знаходити правильний спосіб виконання завдання.</p> <p>Формування в учнів організованості та самостійності у навчальній діяльності.</p> <p>Розвиток розумових та практичних вмінь учнів.</p>
---	---	---	---

	<p>[Числові та буквені вирази] Числові вирази з дужками і без дужок.</p> <p>Знаходження значень буквених виразів, які містять одну–дві змінні.</p> <p>Порядок виконання дій у числових виразах на кілька дій.</p> <p>Запис буквами властивостей арифметичних дій.</p> <p>Розв’язування прикладів з буквеними даними.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює поняття <i>дужки, в дужках</i>; вміє прочитати вираз з дужками та записати його в зошиті; – має уявлення про змінну; знаходить значення виразів; – знає та називає порядок виконання дій, використовує його для зв’язання прикладів; – знає властивості арифметичних дій та може записати їх у вигляді буквеного виразу; – може розв’язувати приклади з буквеними даними; 	<p>Розвиток математичного мислення та мовлення, їх логічної стрункості.</p> <p>Розширення математичних уявлень.</p> <p>Розвиток уміння використовувати набуті знання в новій ситуації.</p> <p>Розвиток процесу узагальнення.</p> <p>Розвиток уміння правильно та охайно виконувати практичні завдання.</p>
	<p>Рівняння і нерівності Розв’язування рівнянь на основі взаємозв’язків між компонентами та результатами дій.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає та може пояснити, як знайти невідомий компонент дії, якщо є відомий та резуль- 	<p>Розвиток умінь застосовувати набуті знання в новій ситуації.</p>

		Розв'язування нерівностей з одним невідомим.	тат; розв'язує відповідні рівняння; – розв'язує відповідні нерівності; пояснює спосіб їх розв'язання;	Активізація мислительної діяльності учнів на основі виконання практичних вправ.
7		<p>Величини</p> <p>Час. Міри часу – секунда, хвилина, година, доба, тиждень, рік, століття. Позначення одиниць часу: <i>сек, хв, год</i>.</p> <p>Співвідношення між годиною, хвилиною, секундою. Визначення часу за годинником.</p> <p>Довжина. Одиниці довжини – міліметр, кілометр, їх позначення: <i>мм, км</i>.</p> <p>Співвідношення між одиницями довжини $1 \text{ км} = 1000 \text{ м}$, $1 \text{ м} = 100 \text{ см}$, $1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$.</p> <p>Маса. Одиниці маси – грам, центнер.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– має уявлення про міри часу та їх позначення;</p> <p>– знає та називає кількість хвилин в годині, секунд в хвилині; може визначити час за годинником;</p> <p>– має уявлення про одиниці довжини та їх позначення;</p> <p>– знає та називає кількість метрів в кілометрі, міліметрів в сантиметрі;</p> <p>– має уявлення про одиниці маси – грам та центнер;</p>	<p>Розширення обсягу математичних уявлень.</p> <p>Формування практичних навичок визначення часу.</p> <p>Розвиток умінь застосовувати набуті знання під час виконання практичних завдань.</p> <p>Розвиток навичок співвіднесення величин.</p> <p>Розвиток умінь практичного визначення маси.</p>

	<p>Співвідношення між одиницями маси: 1 кг = 1000 г, 1 ц = 100 кг.</p> <p>Грошові розрахунки. Залежність між ціною, кількістю, вартістю.</p> <p>Перетворення одиниць величин, їх порівняння.</p>	<p>– знає та називає, скільки в кілограмі грамів, в центнері кілограмів;</p> <p>– має уявлення про грошові одиниці (копійка, гривня); усвідомлює поняття <i>ціна, кількість, вартість, гроші</i>; має уявлення про залежність між ними; свідомо виконує нескладні грошові розрахунки;</p> <p>– перетворює та порівнює одиниці величин, спираючись на співвідношення між ними;</p>	<p>Розвиток уміння застосовувати набуті математичні знання у життєвих ситуаціях.</p> <p>Розвиток процесів аналізу та порівняння.</p>
8	<p>Задачі</p> <p>Складені задачі, до яких входить знаходження невідомого компонента.</p> <p>Складені задачі, до яких входить збільшення (зменшення) числа у кілька разів.</p> <p>[Задачі на знаходження четвертого пропорційного спосо-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– свідомо добирає порядок виконання дій для знаходження невідомого компонента;</p> <p>– пояснює порядок виконання дій в задачі; правильно робить обчислення;</p> <p>– знає спосіб зведення до одиниці для знаходження четвер-</p>	<p>Розвиток мислення та мовлення учнів.</p> <p>Розвиток навичок зіставлення та протиставлення.</p> <p>Розвиток навичок аналізу умови задачі та ходу її роз-</p>

	<p>бом зведення до одиниці (два види)].</p> <p>Задачі на знаходження суми двох добутоків та обернені до них.</p> <p>[Розширена задача на спосіб зведення до одиниці].</p> <p>Задача, яка включає знаходження суми трьох і двох доданків.</p> <p>Задачі, пов'язані з одиничною нормою.</p>	<p>того пропорційного; використовує знання цього способу для розв'язання задач двох видів;</p> <p>– свідомо дотримується порядку виконання дій та пояснює хід розв'язання прямих та обернених задач;</p> <p>– користується способом зведення до одиниці для розв'язання розширених задач;</p> <p>– усвідомлює умову задачі; робить пояснення при розв'язанні задачі;</p> <p>– розв'язує задачі даного виду;</p>	<p>в'язання.</p> <p>Розвиток уміння обґрунтовувати вибір кожної дії та пояснювати одержані результати.</p> <p>Розвиток вміння давати точну, лаконічну та правильну відповідь на питання задачі.</p> <p>Розвиток самостійності вибору відомого та раціонального способу розв'язання задач.</p>
9	<p>Геометричні фігури та величини</p> <p>Креслення і вимірювання відрізків, [ламаної лінії].</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– може самостійно накреслити відрізок та ламану за допо-</p>	<p>Формування та розвиток уміння працювати з креслярськи-</p>

	<p>Кут. Види кутів. Прямокутник. Квадрат.</p> <p>Периметр прямокутника (квадрата).</p> <p>Знаходження сторони квадрата за його периметром.</p> <p>[Периметр многокутника].</p> <p>[Побудова прямокутників і квадратів на папері в клітинку за даними сторін].</p>	<p>могою лінійки, приладу Брайля; виміряти їх довжину;</p> <p>– має уявлення про кути та їх види; впізнає та називає вказані геометричні фігури; знає про відмінність між прямокутником та квадратом;</p> <p>– може обчислити периметр прямокутника (квадрата), якщо відома довжина його сторін;</p> <p>– знаходить довжину сторін квадрата, якщо відомий його периметр;</p> <p>– обчислює периметр многокутника, якщо відома довжина його сторін;</p> <p>– самостійно будує на папері в клітинку прямокутник та квадрат за даними сторін: <i>для слабозорих учнів</i> – за допомогою лінійки; <i>для сліпих учнів</i></p>	<p>ми та вимірювальними інструментами.</p> <p>Розвиток аналітичного сприймання та узагальнення.</p> <p>Розвиток уміння застосовувати набуті теоретичні знання під час виконання практичних завдань.</p> <p>Розвиток навичок самостійності в роботі, точного виконання завдань.</p> <p>Розвиток вміння чітко та послідовно виконувати практичні завдання.</p>
--	---	--	--

		Коло. Радіус і центр кола.	– за допомогою приладу для письма шрифтом Брайля; – має уявлення про коло, його центр та радіус; впізнає та називає цю геометричну фігуру.	Корекція просторових уявлень.
10		Повторення і закріплення		
11		Міжпредметні зв'язки Розвиток навичок орієнтування, порівняння предметів та чисел, виконання арифметичних дій, складання та розв'язання задач, вимірювання під час вивчення інших предметів.		

На кінець навчального року учень:

- знає напам'ять таблицю множення і відповідні випадки ділення; знає порядок виконання дій у виразах;
- знає назви і позначення одиниць величин – довжини (мм, см, м, дм, км), маси (г, кг, ц), часу (сек, хв, год), грошові одиниці (*коп., грн*);
- знає співвідношення між одиницями довжини, маси, часу;

- читає, записує і порівнює числа у межах 1000;
 - виконує усно позатабличне множення і ділення в межах 100;
 - виконує усне позатабличне віднімання і додавання у межах 1000;
 - виконує ділення з остачею;
- вміє знаходити значення виразів на 3–4 дії;
- знаходить, на скільки одиниць одне число більше чи менше від другого, у скільки разів одне число більше чи менше від другого;
 - знаходить частину числа і число за його частиною;
 - розв’язує рівняння на основі взаємозв’язків між компонентами і результатами дії;
 - розв’язує текстові арифметичні задачі, які містять відношення “більше в”, “менше в”;
 - розв’язує складені задачі на зведення до одиниці;
 - розв’язує задачі на знаходження суми двох добутків і їм обернені;
 - розв’язує складені задачі на визначення ціни, кількості та вартості товару;
 - знаходить периметр прямокутника;
 - користується позначеннями одиниць величин: *мм, см, км, с, хв, год*;
 - визначає час за годинником.
- впевнено користується збереженими аналізаторами в процесі обстеження, виконання завдань, роботи з наочним і дидактичним матеріалом;
- виявляє впевнені навички оперування роздатковим матеріалом;
 - впевнено орієнтується в підручнику, зошиті, в знайомому приміщенні;
 - користується вимірювальним та креслярським приладдям;
 - користується приладом для письма шрифтом Брайля (для сліпих учнів);
 - усвідомлено сприймає необхідну інформацію, робить її нескладний аналіз, дає відповідні пояснення;
 - застосовує набуті математичні знання в новій ситуації;

- користується засвоєною математичною лексикою у власних відповідях та поясненнях;
- виявляє інтерес до вивчення математики;
- адекватно сприймає оцінку виконаних дій, завдань;
- виявляє самостійність при виконанні завдань на етапі закріплення та повторення, та елементи самостійності при розгляді нового матеріалу;
- виявляє зібраність, відповідальність та організованість, бажання вчитись.

4 клас

(140 год, 4 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p style="text-align: center;">Усна і письмова нумерація багатоцифрових чисел</p> <p>Ознайомлення з лічильною одиницею – тисячею. Утворення і назви чисел у межах мільйона.</p> <p>Лічба тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює поняття <i>тисяча</i>; знає, як утворюються числа у межах мільйона, назви тисяч у їх послідовності; – лічить тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч; 	<p>Розвиток мислительних процесів.</p> <p>Розвиток процесів пам'яті (запам'ятовування, утримання та відтворення).</p>

	<p>Мільйон. Мільярд (у порядку ознайомлення).</p> <p>Читання і запис багатоцифрових чисел. Поміщеве значення цифр у позначенні багатоцифрового числа.</p> <p>Поняття класу. Десяткова система числення.</p> <p>Розрядні числа. Запис багатоцифрових чисел у вигляді суми розрядних доданків.</p> <p>Порівняння багатоцифрових чисел. Обчислення, які ґрунтуються на нумерації багатоцифрових чисел</p>	<p>– розуміє поняття <i>мільйон</i>, знає, як він утворюється; має уявлення про мільярд;</p> <p>– читає та записує багатоцифрове число; вказує на поміщеве значення цифр у позначенні багатоцифрового числа;</p> <p>– розуміє поняття <i>клас</i>, <i>клас одиниць</i>, <i>клас тисяч</i>, <i>клас мільйонів</i>; має уявлення про зв'язок між класами та розрядами, про десяткову систему числення;</p> <p>– вказує клас та розряд числа у багатоцифрових числах; записує багатоцифрове число у вигляді розрядних доданків;</p> <p>– порівнює багатоцифрові числа та робить усні обчислення на основі знань про десятковий склад числа та нумерацію; усно збільшує (зменшує) числа в 10, 100, 1000 разів;</p>	<p>Збагачення словника учнів математичною термінологією.</p> <p>Розвиток умінь читання та письма числових позначень.</p> <p>Розширення математичних уявлень та понять.</p> <p>Розвиток уміння правильного та охайного письма.</p> <p>Розвиток процесів порівняння.</p>
--	--	--	--

2	<p>[Додавання і віднімання багатоцифрового числа]</p> <p>Письмове додавання і віднімання багатоцифрових чисел.</p> <p>Переставний і сполучний закони додавання. Додавання у випадку кількох доданків.</p> <p>Додавання і віднімання іменованих чисел.</p> <p>Залежність між компонентами та результатом арифметичних дій додавання і віднімання.</p> <p>Перевірка дій додавання і віднімання.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – письмово додає та віднімає багатоцифрові числа у стовпчик; – знає закони додавання, наводить приклади; використовує знання цих законів у випадках додавання кількох доданків; – знає та використовує два способи письмового додавання та віднімання складених іменованих чисел; – розв’язує приклади на знаходження невідомого компонента дій додавання та віднімання, коли відомий другий компонент та результат дії; – перевіряє дії додавання та віднімання на основі знань про зв’язок дій; 	<p>Розвиток умінь письмового виконання арифметичних дій.</p> <p>Розвиток математичного мислення.</p> <p>Активізація мислительної діяльності на основі практичних дій.</p> <p>Формування прагнень до оволодіння математичними знаннями.</p> <p>Удосконалення вмінь практичного застосування математичних знань.</p>
---	--	--	--

3	<p style="text-align: center;">Множення і ділення</p> <p>Письмове множення багатоцифрових чисел на одно- та двоцифрові числа.</p> <p>Переставний, сполучний та розподільний закони множення.</p> <p>Множення на 10, 100, 1000.</p> <p>Властивість частки: ділення числа на добуток і ділення суми на число.</p> <p>Ділення багатоцифрових чисел на одно- та двоцифрові числа.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– знає порядок множення багатоцифрового числа на одно- та двоцифрове число; розв’язує відповідні приклади;</p> <p>– використовує знання законів множення для розв’язання прикладів;</p> <p>– знає правило множення числа на 10, 100, 1000; усно та письмово розв’язує відповідні приклади;</p> <p>– має уявлення про властивість частки; дотримується порядку виконання дій для розв’язання прикладів;</p> <p>– знає порядок ділення числа на одно- та двоцифрове число; чітко визначає кількість знаків у частці; розв’язує відповідні приклади;</p>	<p>Розвиток процесів пам’яті: запам’ятовування та відтворення.</p> <p>Розвиток розумових операцій аналізу, синтезу та узагальнення.</p> <p>Розвиток математичного мислення та мовлення, їх логічної стрункості.</p> <p>Формування вміння пояснювати хід виконання дії.</p> <p>Розвиток в учнів умінь застосовувати набуті знання під час виконання практичних завдань.</p>
---	--	---	--

	<p>Ділення на 10, 100, 1000.</p> <p>Ділення з остачею.</p> <p>Множення і ділення багатоцифрових чисел на трицифрові (в порядку ознайомлення).</p> <p>Зв'язок дій множення і ділення.</p> <p>Перевірка дій множення і ділення.</p> <p>Множення і ділення іменованих чисел.</p>	<p>– знає правило ділення числа на 10, 100, 1000; усно та письмово розв'язує відповідні приклади;</p> <p>– розуміє поняття <i>остача</i>; розв'язує приклади на ділення з остачею;</p> <p>– ознайомлений з діленням багатоцифрових чисел на трицифрові;</p> <p>– використовує взаємообернений зв'язок множення та ділення для здійснення перевірки виконаних дій;</p> <p>– розв'язує приклади на ділення та множення іменованих чисел на одно- та двоцифрове число;</p>	<p>Розвиток розумових та практичних вмінь учнів.</p> <p>Формування правильних математичних уявлень і понять. Активізація пізнавальної діяльності учнів.</p> <p>Розвиток самоконтролю, вміння планувати свою роботу, знаходити правильний спосіб виконання завдання.</p> <p>Формування в учнів організованості та самостійності в навчальній діяльності.</p>
4	<p style="text-align: center;">Дроби</p> <p>Знаходження частини числа і числа за його частиною.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– усвідомлює поняття <i>частина числа</i>; розв'язує приклади</p>	<p>Розвиток процесів логічного мислення, мовлення, пам'яті.</p>

		<p>Поняття дробу. Чисельник і знаменник дробу. Запис, читання дробу.</p> <p>Знаходження дробу числа. Порівняння дробів з однаковими знаменниками.</p>	<p>на знаходження частини числа та числа за його частиною;</p> <p>– розуміє поняття <i>дріб, чисельник дробу, знаменник дробу</i>; правильно записує та читає дробу;</p> <p>– розв’язує відповідні приклади, спираючись на предметну основу (круг, квадрат, прямокутник);</p>	<p>Розширення запасу конкретних уявлень та словника.</p> <p>Розвиток аналітичних процесів на основі предметно-практичної діяльності.</p>
5	<p>Вирази</p> <p>Знаходження значень числових виразів з дужками і без них.</p> <p>[Знаходження значення буквеного виразу при заданих числових значеннях букв, що входять до нього].</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– знає порядок виконання дій у виразах з дужками та без них; використовує його для розв’язання прикладів;</p> <p>– самостійно розв’язує приклади даного виду;</p>	<p>Розвиток пам’яті та довільної уваги.</p> <p>Розвиток вміння самостійно чітко та послідовно виконувати практичні завдання.</p>	
6	<p>Рівняння і нерівності</p> <p>Рівняння з однією змінною типу:</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– самостійно розв’язує рівняння даного типу;</p>	<p>Розвиток вміння використовувати набуті знання для роз-</p>	

	$17 - x = 50 - 30,$ $(16 + x) - 34 = 10.$ Нерівності з однією змінною.	– розв’язує нерівності з однією змінною;	в’язання практичних завдань.
7	<p style="text-align: center;">Задачі</p> Складені задачі, які вміщують знаходження невідомого компонента арифметичної дії. [Задачі на знаходження четвертого пропорційного]. Складені задачі на знаходження четвертого пропорційного. Складені задачі, які вміщують знаходження частини числа і числа за його частиною. Задачі, обернені до задач на знаходження двох добутоків. [Ускладнені задачі на звернен-	<p><i>Учень:</i></p> – розуміє умову задачі; свідомо добирає порядок виконання дій для знаходження невідомого компонента; пояснює свій вибір; – розв’язує задачі даного виду; – розуміє умову задачі; усвідомлено добирає порядок виконання дій; робить відповідні пояснення; – знаходить частину числа та число за його частиною; робить відповідні пояснення; – розв’язує обернені задачі до вказаного виду задач; – використовує знання спо-	Розвиток логічного мислення та лаконічного мовлення учнів. Розвиток вміння аналізу умови задачі та ходу її розв’язання. Розвиток вміння обґрунтовувати вибір кожної дії та пояснювати одержані результати. Розвиток вміння давати точну, лаконічну та правильну відповідь на питання задачі. Розвиток самостійності вибору

	<p>ня до одиниці].</p> <p>Задачі на спільну роботу.</p> <p>[Задачі на пропорційне ділення].</p> <p>[Задачі на знаходження числа за двома різницями].</p> <p>Задачі на знаходження середнього арифметичного.</p> <p>[Задачі з буквеним компонентом].</p>	<p>способу зведення до одиниці для розв'язання ускладнених задач;</p> <p>– розв'язує задачі даного виду;</p> <p>– розв'язує задачі на пропорційне ділення;</p> <p>– свідомо розв'язує задачі на знаходження числа за двома різницями; робить відповідні пояснення;</p> <p>– знаходить середнє арифметичне; розв'язує задачі відповідного виду;</p> <p>– розв'язує задачі з буквеним компонентом; робить відповідні пояснення;</p>	<p>відомого та раціонального способу розв'язання задач.</p> <p>Розвиток процесів аналізу та порівняння.</p> <p>Розвиток аналітичного сприймання та узагальнення.</p> <p>Розвиток навичок свідомого виконання завдань.</p>
8	<p>Величини</p> <p>Час. Міри часу. Співвідношення між ними. Задачі на обчислення часу.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– має уявлення про час та міри часу; знає таблицю мір</p>	<p>Формування вміння практичного оволодіння визначення часу.</p>

	<p>Маса. Одиниця маси – тонна.</p> <p>Поняття швидкості. Позначення швидкості – $км/год$, $м/сек$. Взаємозв'язок між швидкістю, часом, відстанню.</p> <p>Грошові розрахунки. Взаємозв'язок між ціною, кількістю, вартістю.</p> <p>Перетворення одиниць величин.</p>	<p>часу; розв'язує задачі на обчислення часу;</p> <p>– має уявлення про одиницю маси – тонну; знає таблицю мір маси; виконує практичні роботи на зважування предметів;</p> <p>– має уявлення про швидкість, позначення швидкості, про існуючу залежність між швидкістю, часом та відстанню;</p> <p>– має уявлення про залежність між ціною, кількістю та вартістю; виконує відповідні грошові розрахунки;</p> <p>– роздроблює та перетворює одиниці відповідних величин;</p>	<p>Розвиток вміння застосовувати набуті знання при виконанні практичних завдань</p> <p>Розвиток навичок співвідношення між величинами.</p> <p>Розвиток уміння практичного визначення ціни за кількістю та вартістю.</p> <p>Розвиток навичок зіставлення та протиставлення.</p>
9	<p>Геометричні фігури та величини</p> <p>Геометричні тіла: призма (па-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– має уявлення про вказані</p>	<p>Розширення обсягу математи-</p>

	<p>ралелепіпед, куб), піраміда, конус, куля, циліндр (їх форма, назва).</p> <p>Коло. Побудова кола за допомогою циркуля. Діаметр кола.</p> <p>Поняття про площу. Міри площі – квадратний сантиметр ($см^2$), квадратний дециметр ($дм^2$), квадратний метр ($м^2$), 1 ар, 1 гектар ($га$), квадратний кілометр ($км^2$).</p> <p>[Правило знаходження площі прямокутника].</p> <p>Знаходження довжини однієї з сторін прямокутника за його площею і відомим розміром другої сторони.</p>	<p>геометричні тіла, їх форму та назву;</p> <p>– має уявлення про геометричну фігуру – коло та діаметр кола; вміє накреслити за допомогою циркуля коло з радіусом заданої довжини та заданим центром;</p> <p>– має уявлення про площу, міри площі та їх позначення;</p> <p>– знаходить площу прямокутника; ознайомлений з формулою для обчислення площі прямокутника ($S = a \cdot b$);</p> <p>– знаходить довжину однієї сторони прямокутника, якщо відомі його площа та друга сторона; <i>для сліпих учнів:</i> без</p>	<p>чних уявлень на основі предметно-практичної діяльності.</p> <p>Розвиток уміння працювати з креслярським приладдям.</p> <p>Розширення словника шляхом засвоєння нових понять.</p> <p>Розвиток пам'яті та просторової уяви.</p> <p>Розвиток аналітичного мислення.</p>
--	--	--	---

		<p>[Визначення площі прямокутної ділянки за її планом].</p> <p>[Знаходження площі різних фігур за допомогою палетки].</p> <p>[Задачі, пов'язані з периметром і площею прямокутника].</p>	<p>вимірювання та побудови;</p> <p>– має уявлення про план та позначення на плані; вказує на плані довжину та ширину ділянки; визначає площу прямокутної ділянки за її планом;</p> <p>– користується палеткою для визначення площі фігур; визначає площу заданої фігури за допомогою палетки;</p> <p>– розв'язує задачі на знаходження периметру та площі прямокутника та його сторін; для сліпих учнів: без вимірювання та побудови.</p>	<p>Розвиток уміння застосовувати набуті математичні знання у життєвих ситуаціях.</p> <p>Розвиток самостійності та навички точного виконання завдань.</p> <p>Розвиток уміння розв'язувати завдання прикладного характеру.</p>
10		Повторення та закріплення		
11		Міжпредметні зв'язки Розвиток навичок орієнтування, порівняння предметів		

	та чисел, виконання арифметичних дій, складання та розв'язання задач, перетворення відповідних величин, вимірювання та знаходження площі фігур під час вивчення інших предметів.		
--	--	--	--

На кінець навчального року учень:

- називає компоненти арифметичних дій і читає найпростіші числові вирази (сума, різниця, добуток, частка);
- виконує усні і письмові обчислення в межах 100 на всі арифметичні дії;
- знає назви і послідовність натуральних чисел від 1 до 1 000 000, місце 0 в розширеному ряді, десятковий склад чисел;
- читає, записує та порівнює числа в межах мільйона;
- виконує письмові обчислення: додавання і віднімання в межах мільйона, множення і ділення на одна або двоцифрові числа;
- знає напам'ять таблиці додавання і множення одноцифрових чисел та відповідні випадки віднімання і ділення;
- знає порядок виконання дій у виразах;
- знає про залежність результату дії від зміни компонентів;
- знаходить значення числового виразу на 3–4 арифметичні дії;
- розв'язує рівняння ускладненої структури із однією змінною;
- виконує підбір значень змінної у нерівностях;

- розв’язує прості арифметичні задачі, пов’язані з відношенням більше (менше): задачі на збільшення (зменшення) числа на кілька одиниць (в кілька разів), задачі на різницеве або кратне порівняння чисел та складені задачі на 3–4 дії;
- знає назви і позначення одиниць величин – довжини (*км, м, дм, см, мм*), маси (*кг, г, т, ц*), площі (*м², дм², см², га, ар*), швидкості (*км/год, м/сек*), часу (*год, хв, сек*), об’єму (*л*), вартості (*грн; коп.*);
- співвідносить одиниці довжини, площі, маси, часу, грошові одиниці;
- знає про залежність між швидкістю, часом і відстанню; між ціною, кількістю і вартістю; між площею і довжинами сторін прямокутника; між компонентами і результатами дій;
- розв’язує складені задачі, в яких використовує залежність між величинами (швидкістю, часом і відстанню при рівномірному прямолінійному русі; ціною, кількістю і вартістю товару, площею прямокутника і довжинами суміжних сторін);
- розпізнає та зображує (на папері в клітинку за допомогою циркуля і лінійки) геометричні фігури – точку, відрізок, промінь, пряму, ламану, кут, коло, круг, квадрат, прямокутник, трикутник;
- вимірює довжину відрізка, довжину ламаної;
- креслить відрізок заданої довжини;
- обчислює периметр многокутників; площу прямокутника і квадрата.
- впевнено користується збереженими аналізаторами в процесі обстеження, виконання завдань, роботи з наочним та дидактичним матеріалом;
- добре орієнтується в знайомому мікро- та макропросторі;
- впевнено користується вимірювальним та креслярським приладдям;
- впевнено користується приладом для письма шрифтом Брайля (для сліпих учнів);
- розуміє загальний принцип законів, які лежать в основі вивчених математичних фактів;
- усвідомлює ті зв’язки, які існують між явищами, що розглядаються;
- робить нескладні зіставлення та узагальнення в доступних межах;

- усвідомлено застосовує прийоми усних та письмових обчислень, вибирає більш раціональні шляхи рішення;
- виявляє творчу активність при виконанні практичних вправ;
- використовує набуті знання в новій ситуації;
- виявляє інтерес до вивчення математики, бажання оволодіти новими знаннями;
- використовує засвоєну математичну лексику у самостійних відповідях та поясненнях;
- виявляє самостійність не тільки на етапі закріплення та повторення, але й при засвоєнні нового матеріалу;
- адекватно сприймає оцінку виконаних дій, свідомо виправляє помилки;
- виявляє прагнення до отримання більш високої оцінки;
- виявляє зібраність, відповідальність, організованість, бажання вчитись.

Я І УКРАЇНА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчання слабозорих і сліпих дітей доволі специфічне і непросте. Складність полягає у тому, що їм у переважній більшості бракує дошкільної підготовки. Відомо, що успішність у навчанні залежить від розвитку таких показників, як самостійність дитини, сформованість у неї засобів пізнавальної діяльності (характер дій з предметами і вид сприймання), рівень інтелектуальної підготовленості (сформованість таких операцій мислення, як аналіз, синтез, порівняння), мотиваційність. Ці показники характеризують навчальні можливості учнів.

Через значне зниження гостроти зору або його відсутність діти сприймають об'єкти навколишньої дійсності уповільнено і фрагментарно, а тому у них виникають труднощі у формуванні цілісного образу. Крім того, сліпим і слабозорим дітям важко сприймати предмети на відстані й ті, що рухаються, а також великі та дрібні за розміром. Тому багато що у навколишній дійсності залишається поза зором і увагою дітей. Все це призводить до утруднень вербалізації, побудови описового тексту; дітям важко використовувати запропонований педагогом готовий план, а навичками самостійного складання плану вони не володіють.

Вищесказане негативно позначається на активності дітей, тому що у них не виникає спрямованість на пізнання предметів та уявлень навколишньої дійсності. Через це спостережливність не сформована і на сьомому році життя, що заважає помічати характерні особливості об'єктів і явищ довкілля. Зниження активності призводить до обмеження самостійності. Ці об'єктивні причини доповнюються ще і суб'єктивними. Надмірне опікування з боку дорослих призводить до того, що діти звикають до постійної допомоги, стають пасивними.

Тому навчальний матеріал з освітньої галузі «Людина і світ», закладений у Державному стандарті спеціальної школи, надзвичайно актуальний для дітей із зоровою депривацією, оскільки саме він дозволяє учням молодшого шкільного віку розпочати свою адаптацію до навколиш-

нього середовища з цілеспрямованого формування цілісних уявлень про людину, суспільство, природу; вироблення практичного, оцінного та нормативно-регулятивного ставлення до цих життєво необхідних галузей знання.

Головна мета курсу – засвоєння узагальнених уявлень і понять про цілісність природи, суспільства і взаємозв'язки з ними людини; розширення і систематизація соціального та пізнавального досвіду; вироблення ціннісних орієнтацій щодо культурної спадщини українського народу, регіону, сім'ї, інших людей, природного і соціокультурного середовища, засвоєння соціальних норм, культурних і статево-рольових стандартів поведінки.

Основні завдання курсу у школах для сліпих та слабозорих дітей полягають у формуванні, накопиченні та систематизації уявлень і понять дітей про предмети і явища довкілля, збагаченні їхнього соціально-ціннісного досвіду, формуванні навичок правильної поведінки у різноманітних галузях життя; вихованні позитивних якостей особистості. Це потребує вироблення у них навичок логічного мислення, культури поведінки у соціальному і природному середовищі, елементарних умінь, необхідних для посиленої участі у громадськокорисних справах, почуття патріотизму, поваги до інших людей, працьовитості, відповідальності та інших особистісних якостей.

Специфічним завданням курсу є оволодіння учнів з глибокими порушеннями зору певним досвідом у пізнанні й відображенні навчального матеріалу.

Орієнтовною основою для вибору конкретного змісту навчання дітей з глибокими порушеннями зору є значущість його для підготовки до інтеграції з нормально зрячими однолітками. Але сліпі діти потребують використання: а) більшої наочності, бажано природної, муляжів, рельєфної; невеликих розмірів, які можна обійняти руками, працюючи з нею; б) візуальних посібників для оволодіння слуховими і тактильними еталонами слів і предметів.

Працюючи зі слабозорими дітьми, учитель враховує особливості зорового діагнозу, тому дотримується при подачі матеріалу охоронно-педагогічного режиму: зберігає розмір унаочнення, зокрема не дає дрібних предметів для обстеження; використовує лупи та інші оптичні засоби, які

сприяють розширенню можливостей хворих очей для сприйняття предметів навколишньої дійсності, поданих у різних видах наочності. Учитель, ознайомлюючи учнів з предметами, намагається дотримуватися вимог відповідності вибраних матеріалів, наявності характерних і відмінних рис, доступності для сприймання за допомогою порушеного зору й збережених аналізаторів, зокрема тактильного й слухового. Ознайомлюючи учнів з моделями, макетами, скульптурами, рельєфно-плоскими посібниками, вчитель враховує їх масштабність, кольорову гаму, насиченість.

У програмі подано мінімум екскурсійних і практичних занять, проведення яких залежить від конкретних умов школи. Під час спостережень, екскурсій, практичних робіт, дослідів учитель використовує тифлоприлади та засоби оптичної корекції зору, спеціальні фонові екрани, пристрої для орієнтування в просторі.

Навчальна програма з курсу «Я і Україна» побудована за предметними змістовими лініями, визначеними Державним стандартом початкової освіти сліпих і слабозорих учнів, у якому знання синтезовано за такими лініями: «Людина», «Суспільство», «Природа», «Компенсаторно-розвивальна». Змістові лінії «Людина», «Суспільство», «Природа» є також програмовими темами.

Засвоєння учнями змісту курсу «Я і Україна» слід починати зі знань про людину. З підготовчого класу учні мають системно опанувати той матеріал, який найбільш близький їм, тобто знання про самих себе. Надалі саме ці знання стануть «міркою» в опануванні такого матеріалу, як суспільство і природа, тому що подальші знання діти усвідомлюватимуть через призму свого «я», порівнюватимуть їх із собою, зі своїми почуттями, можливостями, бажаннями. У зв'язку з цим засвоєння змісту курсу «Я і Україна» пропонується розпочати зі змістової лінії «Людина».

Природно, що в житті людина не є самотня, вона живе у суспільстві. Щоб зручно почуватися у суспільстві, потрібно добре знати тих, хто тебе оточує, за якими правилами живуть люди у суспільстві, що для них прийнятно, а що – ні. Тому другою предметною змістовою лінією у про-

грамі є матеріал, який тісно пов'язаний з людиною і має назву «Суспільство».

Цілеспрямована систематизація знань дітей про себе і суспільство допоможе підвести їх до змістової лінії «**Природа**», усвідомити те, що людина – частина природи. Матеріал компенсаторно-розвивальної лінії подається на рівні знань, умінь і уявлень.

Таке розташування матеріалу допоможе сформуванню компенсаторні можливості дітей і на основі цього виробити у них системні знання про людину, суспільство, природу, опанувати загальні способи пізнання і відображення світу та себе в ньому.

В основу курсу «Я і Україна» покладено науково доведену ідею, згідно з якою поступове ознайомлення школярів зі знаннями про самих себе, про найближче і більш віддалене природне середовище сприяє розвитку їхньої самосвідомості й допомагає самовизначенню у довкіллі, починаючи з себе, сім'ї, школи, родини, рідного краю, України, завершуючи людством у цілому.

Але шляхи оволодіння змістом у школярів в підготовчому та 1–4 класах різні. Навчання у підготовчому класі йде за традиційною системою, де пізнання навколишньої дійсності спрямоване на перехід від одиничного до загального. Мислення при такому навчанні називають емпіричним, а діяльність учнів зводиться до спостереження і копіювання продемонстрованих операцій. У підготовчому класі діти з глибокими порушеннями зору адаптуються до умов школи, проходять необхідну підготовку до навчання, тому основним видом діяльності має бути гра з елементами навчання. Відомо, що навчальна діяльність формується саме в ігровій.

У 1–4 класах основним видом діяльності учнів стає навчальна. Пізнавальна діяльність учнів розглядається як наукове пізнання, основним атрибутом якого є теоретичне мислення. Пізнання навколишньої дійсності йде від абстрактного до конкретного, мислення при такому навчанні називають теоретичним, а діяльність учнів набуває характеру пошуково-пізнавальної, спрямованої на аналіз властивостей внутрішньої структури, зовнішніх умов існування предметів і тіл, а також на аналіз тих змін, які відбува-

ються з ними. Розвиток теоретичного мислення особливо важливий для сліпих і слабозорих учнів, у яких відображення об'єктів через узагальнене логічне пізнання стає максимально адекватним. При цьому саме тут найменше виявляється вплив зорових порушень. Формування теоретичного мислення відбувається шляхом спеціальної побудови навчального предмета, особливої організації пізнавальної діяльності. Такий підхід у навчанні дітей з глибокими порушеннями зору пояснюється особливостями вікового розвитку та відповідними завданнями навчання. Таким чином, зміна вікових етапів розвитку дитини розглядається як основа зміни змісту освіти.

Структура курсу визначається тематичним розподілом навчального матеріалу по класах. У програмі пропонується поєднання цього матеріалу за лінійно-концентричним принципом.

Так, у 1 класі знання про пори року учні отримують лише у процесі екскурсій, де вони проводять активні спостереження за погодою, природою, життям людей і тварин у природі, вчать культури поведінки, формують активний словник.

У 2 класі учні систематизують отримані знання про природу за допомогою цілеспрямованого оволодіння теоретичними знаннями про пори року і виконують практичні роботи у даному напрямку: продовжують вести календар погоди, вчать користуватися термометром, флюгером тощо.

Відомо, що сприймання засобів унаочнення у тотально сліпих дітей відбувається лише на основі мономануального дотику, у сліпих із залишковим зором і слабозорих – недосконалого зору. При цьому повністю відсутня плановірність їхніх дій, домінує хаотичність. Все це призводить до поверхового самостійного ознайомлення з предметами навколишньої дійсності, утрудненням вербалізації сприйнятого, створення на цій основі тексту в цілому.

Тому зміст програми суттєво розвантажений внаслідок перенесення частини тем на спеціальні корекційні уроки, які отримали назву уроків компенсаторного розвитку учнів з глибокими порушеннями зору. Це такі теми, як: «Школа», «Овочі», «Фрукти», «Ягоди», «Дерева», «Кущі», «Квіти», «Тварини», «Риби», «Птахи», «Кома-

хи». * Ця тематика дуже специфічна для дітей з глибокими порушеннями зору.

По-перше, формування поняття про предметний світ є істинною сферою компенсації зорових порушень, по-друге, знання з предметного світу найбільш складні для сприйняття їх дітьми з глибокими порушеннями зору і потребують спеціальних умов для роботи: а) збільшення часу на ознайомлення з матеріалом; б) обов'язкова наявність унаочнення; в) опанування алгоритмом зорової і дотикової діяльності; г) керівництво вчителя процесом сприйняття предметного матеріалу. Завдяки змісту уроків компенсаторного розвитку учитель організовує роботу з підгрупами дітей, більш суттєво та системно спрямовуючи її на оволодіння способами обстеження різноманітних предметів, прищеплює їм культуру самостійного дослідження предметів навколишньої дійсності, а також допомагає оволодіти культурою мислення, мовлення. Таке навчання дасть змогу учням з глибокими порушеннями зору осмислювати світ як цілісний і одночасно як розчленований, бачити внутрішню логіку його зв'язку, більш ретельно оволодіти науковими поняттями про довкілля. Це також стане розвивальним аспектом, який передбачає не тільки допомогти учням з глибокими порушеннями зору одержати певний досвід у пізнанні і відображенні матеріалу, а й цілеспрямованіше сформувані й удосконалити такі психічні новоутворення, якими є самосвідомість, теоретичне мислення, усне зв'язне мовлення в їх взаємозв'язку, активний розвиток навчальних можливостей учнів у цілому. Знання та вміння стануть підґрунтям для подальшого їх застосування. Так, наприклад, на уроках компенсаторного розвитку учні з 1 класу навчаються планування своєї діяльності. До 2 класу вони самостійно усвідомлено оволодівають плануванням описових текстів різних предметів. Тому в 2 класі, під час опанування матеріалу з такої змістової лінії, як природа (літо, осінь, зима, весна), без особливих ускладнень учитель використовує набуту раніше модель засвоєння матеріалу і навчає будувати план зв'язної описової розповіді про пори року. Наприклад, модель

* Програма компенсаторного розвитку сліпих учнів шкіл-інтернатів для дітей з вадами зору. 1-4 класи. - К.: «Богдана», 2002 р.

змістової лінії «**Природа**» складається з таких структурних компонентів:

- зміни висоти сонця над обрієм;
- довготривалість світлового дня;
- температура повітря;
- колір неба;
- опади;
- зміни в рослинному світі;
- зміни в житті тварин;
- зміни в житті людей;
- прикмети пори року;
- особливості сучасного та народного календаря;
- пора року в поезії, музиці, народній творчості.

Таким чином, зміст освітньої галузі «Людина і світ» учні молодших класів засвоюють під час вивчення навчального курсу «Я і Україна», а також на уроках з компенсаторного розвитку в процесі засвоєння природничого змісту на міжпредметній основі.

Розвантаження змісту програми допомогло зменшити обсяг матеріалу на проходження вищеназваних тем з курсу «Я і Україна» і дало можливість доповнити зміст програми новими темами, які зберегли тенденцію до поновлення та розширення знань дітей про навколишню дійсність. Так, змістова лінія «Людина» доповнилась такими відомостями: вік людини; права дитини, права громадян; ознайомлення з Конституцією України, Декларацією прав людини (2 клас); статевий розвиток хлопчиків та дівчаток (3 клас); як народжуються діти, розвиток людського організму (4 клас). Змістова лінія «Природа» доповнилась такими відомостями: пора року у літературі, мистецтві, народній творчості. Святковий та народний календарі (2 клас); Сонячна система, будова Сонячної системи; зірки, планети та їх супутники (4 клас). Змістова лінія «Суспільство» доповнилась такими відомостями: близькі родичі, предки, рід, родинні стосунки, традиції, свята (1 клас); культурні та культові заклади вашого міста (2 клас); історико-етнографічні регіони, їх культура; що таке економіка, гроші (3 клас); раси, основні місця їх проживання; сусіди нашої держави (4 клас).

З введенням до змісту курсу «Я і Україна» історичних

матеріалів виникає потреба провести загальне попереднє ознайомлення учнів 3 класу з картою. Основна робота з цим видом наочності відбувається у 4 класі. Завдяки карті діти ознайомляться з місцем розташування, протяжністю, розміром регіонів, які історично утворилися. Таку карту сліпі учні сприймають без особливих утруднень, бо вона не складна та не має будь-яких додаткових позначок. На ній повинні бути представлені тільки історичні регіони України. Це допоможе учням уявити цілісну територію України та її частини.

Програма дає орієнтовні години на окремі розділи. Це дозволяє вчителю самому збільшувати або зменшувати час на вивчення окремих тем залежно від рівня знань учнів та тих труднощів, які виникають у процесі навчання. У програмі визначено вимоги до знань, умінь і навичок учнів в кінці з кожного розділу.

Зірочкою (*) позначено вимоги до знань та вмінь, які формуються на спеціальних уроках компенсаторного розвитку учнів.

Програму структуровано за колонками, зміст яких розкритий у вступі до всіх програм.

Окремо зауважимо, що оновлення змісту навчального матеріалу для підготовчого, 1–4 класів, вивчення якого є обов'язковим як для сліпих, так і для слабозорих учнів, здійснюється, по-перше, в результаті кількісного розширення навчального матеріалу, як і у масовій школі; по-друге, декількох змін черговості змістових ліній; по-третє, внаслідок якісного удосконалення знань сліпих і слабозорих шляхом посилення ролі інтелектуального і специфічного компоненту через збільшення кількості практичних завдань з об'єктами довкілля; по-четверте, низку тем з курсу «Я і Україна» перенесено для опрацювання на уроки компенсаторного розвитку. Таким чином, реалізується сутність специфіки психічного розвитку осіб з дефектами зору, яка полягає в управлінні психічним розвитком, зумовленим залежністю взаємозв'язку вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості, об'єктів пізнання, форм відображення і форм порушень зорового аналізатора.

У колонці «Спрямованість розвивального навчання учнів та очікувані результати» відображено етапи пізна-

вальної діяльності, які допомагають здійснити навчальну діяльність як пізнавальну: усвідомлення мотивів навчання, прийняття навчального завдання, уявлення про зміст та засоби діяльності, контроль та рефлексія за діяльністю. Цей матеріал є спеціальним об'єктом засвоєння учнів і засвідчує, що у процесі навчання за теоретичним типом учні засвоюють структуру навчальної діяльності, яка розуміється як розвиток компенсаторних якостей, основних психічних новоутворень і має часову характеристику: підготовчий клас – підготовка до становлення основних психічних новоутворень; 1 клас – їх становлення, у 2 класі – формування, 3 клас – розвиток, а в 4 класі – становлення навчальної діяльності.

У підготовчому класі учитель навчає дітей слухати, розуміти чуже мовлення; допомагає оволодівати відповідним словником, правильно відображати слова у мовленні. У процесі вивчення предметів учитель виробляє в учнів сенсорну культуру, застосовуючи спеціальні прийоми й способи обстеження навчального матеріалу, ознайомлює учнів зі способами дій з метою з'ясування властивостей предметів і об'єктів довкілля, навчає вербалізувати здобуті знання у зв'язному висловлюванні описового характеру.

У підготовчому класі проводиться підготовча робота до становлення основних психічних новоутворень учнів. Для цього, по-перше, створюються емоційно насичені ситуації та використовується ігрова діяльність, які викликають підвищений інтерес дітей до завдань, до актуалізації знань і створюють необхідну обстановку для сприймання й усвідомлення наступного матеріалу, активізації спілкування дітей, яке поступово ускладнюється, збагачення сенсорного досвіду шляхом організації предметно-практичної діяльності. Все це сприяє оволодінню способами й прийомами пізнавальної діяльності, формуванню їхніх уявлень про предметне і соціальне оточення, стимуляції мовленнєвої діяльності. Діти привчаються виконувати практичні дії за словесною інструкцією, акцентувати свою увагу на необхідність вербального відображення цих дій.

У 1 класі вчитель ознайомлює учнів зі структурою навчальної діяльності, а також зі способами дій з метою з'ясування властивостей конкретних предметів навколишньої

дійсності за теоретичним типом (від абстрактного до конкретного), формує вміння вербально відтворювати здобуті дані у зв'язному висловлюванні описового характеру.

У 2 класі учитель проводить вивчення предметів навколишньої дійсності на основі понять і узагальнених способів учбових дій, становлення яких відбулося у 1 класі, що сприяє активному формуванню таких новоутворень, як теоретичне мислення, усне зв'язне мовлення, самосвідомість в їх взаємозв'язку. Учитель ширше використовує поряд з природною і схематичне унаочнення, муляжі, формує у дітей вміння аналізувати зображене і почуте.

У 3 класі учитель сприяє розвитку вмінь учнів відображати суттєві зв'язки між предметами довкілля, що відбуваються з ними, формує вміння вербально відтворювати здобуті дані у зв'язному висловлюванні описового та розповідного характеру. Учитель звертає увагу на більш самостійне виконання дітьми завдань, навчає їх використовувати у роботі наочні опори. Водночас звертає увагу на оволодіння вміннями будувати зв'язні висловлювання розповідного характеру.

У 4 класі учитель продовжує розпочату у попередніх класах роботу, що сприяє формуванню в учнів умінь доволіно використовувати набуті компенсаторні способи діяльності, сформує у них нове ставлення до довкілля. Звертається увага на формування в учнів словесно-логічного мислення, зокрема, вміння будувати зв'язні відповіді, дотримуючись логіки висловлювання, пояснювати причинно-наслідкові, часові та просторові зв'язки між подіями.

ПРОГРАМА

2 клас

(70 год на рік; 2 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Людина</p> <p>Людина – частина природи. Що відрізняє людину від тварини (мислення, мовлення, праця). Характер та поведінка людини.</p> <p>Чому злостивість, дратівливість, вередливість та інші негативні якості шкодять самій людині. Про хороший і поганий настрій. Зв'язок хорошого настрою, здоров'я і праці. Культура поведінки. Знайомство. Вітання і прощання. Ввічливість. Прохання і подяка. Комплімент і лестощі. Протилежні людські якості</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– знає, що людина – частина природи; чим вона відрізняється від тварини;– має уявлення про хороші та негативні якості характеру і поведінки людини;– дотримується правил культури поведінки; культури міжособистісних стосунків;– вживає основні форми привітання, прощання, слова ввічливості;	<p>Пізнавальна діяльність</p> <p>Формування пізнавальної потреби у навчанні шляхом стимуляції учнів знаходити спільний спосіб в отриманні усіх результатів навчальних завдань всіх програмних тем про людину, суспільство, природу.</p> <p>Формування потреби в активних діях теоретичного і практичного характеру.</p> <p>Формування поняття про результат та процес діяльності шляхом використання схеми.</p>

2	<p>(добро і зло, щедрість і жадібність). Вік людини. Дитинство, юність, зрілість, старість. Культура взаємостосунків. Необхідність збереження свого життя та життя інших людей. Значення слів «правило» – «право» – «закон». Права громадян, найпростіші права дитини, відповідальність за правопорушення, що поширені серед дітей. Ознайомлення з деякими статтями Конституції України, які гарантують захист прав людини, лад і злагоду у нашому спільному Домі; з Декларацією прав людини.</p> <p style="text-align: center;">Суспільство</p> <p>Місце, де ти живеш. Домашня адреса. Вулиця, де знаходиться твоя школа. На честь кого або на честь чого вона так називається. Що знаходиться</p>	<p>– ознайомлений зі значенням слів «правило» – «право» – «закон»; має уявлення про права громадян та дитини; – має уявлення про документи захисту прав людини.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– знає назву свого міста (села), вулиці, де живе та розташована школа; походження назви своєї вулиці; – знає назви річок, озер та</p>	<p>Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності.</p> <p>Формування поняття про складові основного завдання та його частини.</p> <p>Формування свідомого виконання розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння, моделювання, абстрагування, планування) у межах роботи з навчальним матеріалом.</p> <p>Формування поняття про умови завдання.</p> <p>Формування поняття про спосіб виконання завдання.</p> <p>Формування поняття про спо-</p>
---	--	---	--

	<p>на твоїй вулиці (цікаві архітектурні споруди, історичні пам'ятки, підприємства). Назви річок, озер та інших природних об'єктів, біля яких розташовується місто (село). Виникнення назви міста (села). Перекази, легенди, письмові свідчення про його заснування. Які найважливіші та цікаві події відбувалися у вашому місті за час його існування? Міська символіка (герб і прапор). Мешканці вашого міста (села). Чим переважно займаються. Підприємства вашого міста (села). Продукція, яку вони виробляють. Відомі люди вашого міста (села). Навчальні заклади вашого міста (села). Заклади культури (театри, музеї, галереї, будинки культури тощо). Історичні, архі-</p>	<p>інших природних об'єктів, біля яких розташоване місто (село); найважливіші культурні та історичні пам'ятки своєї місцевості; – розташування закладів культури своєї місцевості та првила поведінки у них; – називає відомих мешканців свого міста (села).</p>	<p>соби оцінювання результату виконаної роботи.</p> <p><i>Учень з епізодичною допомогою вчителя</i> застосовує розумові дії (аналіз, синтез, класифікацію, абстрагування, узагальнення, порівняння, моделювання та планування) у роботі з навчальним матеріалом.</p> <p><i>Учень усвідомлює:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> * що всі предмети та явища за певними ознаками об'єднуються у групи; * що ознаки бувають загальними, особливими, одиничними; * що порівнювати – це означає знаходити в об'єктах чи явищах спільне й відмінне.
--	---	---	--

3	<p>тектурні та культурні пам'ятки і пам'ятники вашого міста. Правила поведінки у цих закладах. Святкування дня вашого міста. <i>Експерсії:</i> по вулицях міста (села), до пам'ятників, парків, річок, музеїв тощо.</p> <p style="text-align: center;">Природа</p> <p>Навколишній світ. Природа жива і нежива. Зміни, які постійно відбуваються в навколишньому середовищі: пов'язані з часом доби (наприклад, поступово сходить сонце і змінюється колір неба, розкриваються квіти, починають або закінчують співати пташки тощо); із сезонними змінами (наприклад, висота сонця над обрієм, температура повітря, опади, зміни в світі рослин, тварин, в житті людей – в їх праці, в побуті). Зміни у навколишньому середовищі, які</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає живу і неживу природу; – називає пори року та їх суттєві ознаки; – пов'язує зміни навколишнього середовища з часом доби, сезонними явищами; – наводить приклади творів літератури, мистецтва, народної творчості про пори року; – властивості снігу, народні прикмети про сніг; – має уявлення про необхідність природоохоронних дій, охорони пам'яток культури; – підтримує чистоту вдома і 	<p>Мовленнєва діяльність. Збагачення й уточнення словника учнів.</p> <p>Формування свідомого виконання мовленнєвих дій: розкриття теми висловлювання, визначення основної думки, систематизація матеріалу, побудова матеріалу у формі опису, з дотриманням логічної послідовності усного висловлювання.</p> <p><i>Учень з епізодичною допомогою вчителя</i> виконує наступні дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> – * визначає родові поняття; – * знаходить кількість видів понять у родовому понятті; – * вибирає підставу для поділу понять за суттєвими ознаками;
---	---	---	--

	<p>періодично повторюються: падолист, дощ, сніг тощо; необоротні зміни (зростання або відмирання однорічних рослин, руйнування гір, зміна річища тощо). Спостереження змін у навколишньому середовищі, ведення календаря природи.</p> <p>Осінь. Осінні зміни в природі: висота сонця над обрієм, довготривалість світлового дня, температура повітря, колір неба і хмар, опади. Прилади, необхідні для ведення спостережень за природними явищами (термометр, флюгер). Вимірювання температури повітря, води, тіла. Визначення сили вітру. Види хмар.</p> <p>Зміни в рослинному світі: визрівання плодів та насіння; зміни кольору листя, падолист, особливості падолисту в умовах міського середовища. Збір</p>	<p>на вулиці;</p> <p>– розуміє, що живе в мінливому рухомому світі, в якому деякі явища ніколи не повторюються, а деякі – повторюються періодично, утворюючи природні цикли (кругообіги);</p> <p>кожна пора року приносить свої зміни в навколишній світ, які періодично повторюються з року в рік, природа пристосовується до цих змін, а людина повинна не заважати, а допомагати в цьому природі,</p> <p>– має уявлення про різноманітність рослин і тварин, про зв'язок живого і неживого;</p> <p>– виконує нескладні спостереження змін і явищ навколишнього світу, які відбуваються, коли одна пора року приходить на зміну іншій;</p> <p>– фіксує результати спостережень у календарі природи,</p>	<p>– * порівнює предмети між собою;</p> <p>– * дає повне й чітке визначення понять, адекватно відображаючи предмети та явища реальної дійсності;</p> <p>– * оперує поняттями в самостійній діяльності;</p> <p>– * складає самостійно розповідь описового характеру за власним планом.</p> <p>Особистість <i>Учень з епізодичною допомогою учителя:</i></p> <p>– виконує умови завдання;</p> <p>– дотримується способу його виконання;</p> <p>– оцінює результати власної роботи і роботи однокласників;</p>
--	---	---	--

	<p>врожаю. Підготовка ланів, садів і парків до зими.</p> <p>Осінні зміни в житті тварин. Підготовка тварин до зими.</p> <p>Осіnnий святковий та народний календар. Осінь у поезії, музиці, народній творчості.</p> <p>Зима. Зміни, які відбуваються в природі взимку: висота сонця над обрієм, тривалість світлового дня, температура повітря, колір неба і хмар, опади. Зимові явища: сніг, сніжинки, снігопад, хуртовина.</p> <p>Властивості снігу: білий, холодний, утримує в собі багато повітря. Сніговий покрив і його зміни. Зміни в житті людей взимку.</p> <p>Зимовий ліс. Зміни в житті диких і свійських тварин: способи пристосування до суворих умов зими.</p> <p>Сніг у літературі, мистецтві,</p>	<p>погоди;</p> <ul style="list-style-type: none"> – наводить конкретні приклади змін, які відбуваються в природі, приклади явищ, які періодично повторюються через певний проміжок часу; – проводить вимірювання температури повітря; – * розпізнає дерева своєї місцевості за їх стовбуром, гіллям, листям, квітами, плодами і насінням; визначає вік дерев; типи дерев, види кущів, їх окремі найхарактерніші ознаки, умови росту і розвитку рослин; деякі ознаки пристосування рослин до різних умов життя; – підтримує чистоту на подвір'ї та вулиці, оберігає зелені насадження; – цінує красу рідної природи і витворів мистецтва; – знає річний святковий ка- 	<p>– шанобливо ставиться до однокласників, батьків, сусідів та інших людей; до історії, історичних і культурних пам'яток.</p>
--	---	--	---

	<p>народній творчості. Зимовий святковий та народний календар. Перші ознаки весни. <i>Спостереження:</i> осінніх (зимових) прикмет (зміни тривалості світлового дня, висоти сонця над обрієм, видів хмар, опадів, змін кольору неба; форм сніжинок; змін снігового покриву); зимових змін у рослинному і тваринному світі; праці людей взимку. <i>Досліди:</i> складання гербарію осіннього листя; вивчення властивостей снігу; спостереження перетворень: сніг–лід, сніг–вода; визначення середньої температури повітря. <i>Практичні роботи:</i> конструювання сніжинок та складання альбому сніжинок; складання таблиці властивостей снігу; ви-</p>	лендар.	
--	--	---------	--

	<p>мірювання глибини снігового покриву; виготовлення годівниць для тварин та підгодовування; ведення календаря погоди.</p> <p><i>Екскурсії:</i> до осіннього (зимового) лісу, до парку; на вулиці міста (села).</p> <p>Весна. Зміни, які відбуваються в природі навесні: висота сонця над обрієм, тривалість світлового дня, температура повітря, колір неба і хмар, опади. Перші весняні явища: розтавання снігів, поява струмків, льодохід. Весняні перетворення в рослинному світі. Червона книга весни. Весняні зміни в тваринному світі: пробудження комах, повернення птахів з теплих країв, весняні співи птахів, гніздування, виведення пташенят.</p> <p>Зміни в житті людей.</p> <p>Весна в поезії, музиці, народ-</p>		
--	--	--	--

	<p>ній творчості.</p> <p><i>Спостереження:</i> весняних явищ у природі (змін снігового покриву навесні, льодоходу, тривалості світлового дня, висоти сонця над обрієм, видів хмар, опадів, змін кольору неба, середньої температури повітря).</p> <p><i>Практичні роботи:</i> допомога у весняних роботах, на городах, участь у прибиранні вулиць, шкільного подвір'я та ін.</p> <p><i>Екскурсії:</i> до лісу, парку, на вулиці міста; до зоопарку, акваріуму, тераріуму, на ферму для спостережень весняних змін в житті тварин.</p> <p>Літо. Сучасний та народний календарі, прикмети літа.</p> <p>Ознаки літа: висока температура повітря, чисте синє небо, ліси вдяглися в розкішне молоде листя, вирости високі</p>		
--	---	--	--

	<p>трави, народились пташенята, звірята та інші ознаки.</p> <p>Зміни, які відбуваються в природі влітку: висота сонця над обрієм, температура повітря, колір неба, опади: дощ, вітер, хмарність;</p> <p>зміни в рослинному світі: зростання, цвітіння, визрівання плодів і насіння; життя тварин влітку.</p> <p>Зміни, які вносить літо в життя людей (праця влітку: збір урожаю, сівба озимих, збір лікарських рослин, охорона рослин і тварин; різноманітний і здоровий відпочинок влітку).</p> <p>Літній святковий календар.</p> <p>Перші ознаки осені, які можна спостерігати наприкінці літа: поступове зниження температури повітря, особливо вночі, кольору неба (набуває сіруватих відтінків), квітне верес,</p>		
--	--	--	--

	<p>жовкне листя кленів, достигли яблука. Кінець літа – чудова врожайна пора. Літо в поезії, музиці, народній творчості. <i>Спостереження:</i> завдання на літо. <i>Практичні роботи:</i> посильна участь в літніх роботах на городі.</p>		
<p style="text-align: center;"><i>На кінець навчального року учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає основні форми привітання, слова ввічливості; – назву свого міста (села), вулиці, де живе та де розташована школа; – пори року та їх суттєві ознаки; – назви річок, озер та інших природних об'єктів, біля яких розташоване його місто (село); – називає найважливіші культурні та історичні пам'ятки своєї місцевості; – властивості снігу, народні прикмети про сніг; – уявляє різноманітність рослин і тварин, зв'язок живого і неживого; – реалії життя в мінливому рухомому світі, в якому деякі зміни ніколи не повторюються, а деякі – повторюються періодично, утворюючи природні цикли; – знає, що кожна пора року приносить свої зміни в навколишній світ, які періодично повторюються з 			

року в рік, природа пристосовується до цих змін, а людина повинна не заважати, а допомагати в цьому природі;

– розуміє необхідність природоохоронних дій, охорони пам'яток культури, підтримки чистоти вдома і на вулиці;

– вміє виконувати нескладні спостереження змін і явищ навколишнього світу, які відбуваються, коли одна пора року приходить на зміну іншій;

– виконує фіксування результатів спостережень: записи, календар природи, погоди;

– наводить конкретні приклади змін, які відбуваються в природі, приклади явищ, які періодично повторюються через певний проміжок часу;

– * розпізнає дерева своєї місцевості за їх стовбуром, гіллям, листям, квітами, плодами і насінням; визначає вік дерев, типи дерев, види кущів, їх окремі найхарактерніші ознаки, умови росту і розвитку рослин; деякі ознаки пристосування рослин до різних умов життя;

– проводить вимірювання температури повітря;

– підтримує чистоту на подвір'ї та вулиці, оберігає зелені насадження;

– надає перевагу саме діяльності;

– уявляє значущість для себе безпосереднього результату діяльності;

з епізодичною допомогою вчителя усвідомлює результат та процес своєї діяльності;

– свідомо використовує культуру дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності;

– розуміє необхідність і здійснює поділ завдання на його частини;

з епізодичною допомогою вчителя учень:

– застосовує розумові та мовленнєві дії в навчальній діяльності;

– усвідомлює умову завдання, спосіб виконання та оцінювання отриманого результату;

– шанобливо ставиться до однокласників, батьків, сусідів та інших людей; до історії, історичних і культурних пам'ятників і пам'яток своєї місцевості.

3 клас

(70 год на рік; 2 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p style="text-align: center;">Людина</p> <p>Людина – частина живої природи. Умови існування людини. Скелет і м'язи – опорно-рухова система людини. Органи дихання.</p> <p>Кров. Органи кровообігу.</p> <p>Органи травлення. Шлях їжі органами травлення.</p> <p>Склад їжі. Вітаміни та їх значення. Раціональне харчування людини.</p> <p>Нервова система. Взаємозв'язок нервової системи з органами і системами органів. Шкіра. Значення шкіри для організму людини. Волосся. Нігті. Догляд за шкірою, нігтями, волоссям.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– знає назви найголовніших органів людини;– * групи рослин, групи тварин, їх характерні ознаки; назви місцевих рослин і тварин, занесених до Червоної книги України;– найважливіші природні об'єкти, промислові підприємства;– історичні і культурні пам'ятки та імена найвидатніших діячів свого краю;– має уявлення про організм людини як єдине ціле, про основні функції органів;– про статеву систему хлопчиків та дівчаток;	<p><i>Пізнавальна діяльність</i></p> <p>Розвиток пізнавальної потреби у навчанні шляхом стимуляції учнів знаходити спільний спосіб в отриманні усіх результатів стосовно навчальних завдань.</p> <p>Розвиток потреби в активних діях учнів теоретичного і практичного характеру.</p> <p>Розвиток поняття про результат та процес діяльності шляхом використання схеми.</p>

	<p>Статева система хлопчиків та дівчаток і правила особистої гігієни.</p> <p>Залежність довголіття людини від чинників довкілля та здорового способу життя. Шкідливі звички та їх подолання.</p> <p>Добро і милосердя. Ставлення до людей похилого віку. Чому особливого догляду потребують хворі.</p> <p>Людське життя – найвища цінність. Неприпустимість заподіяння шкоди собі та іншим.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> дослідження своєї шкіри; визначення пульсу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – умови, які забезпечують здоров'я та емоційне благополуччя людини; – роль природного середовища у житті людей; – вміє доглядати за шкірою, нігтями, волоссям; поводитися з хворими та людьми похилого віку; – знає про шкідливі звички та необхідність їх подолання; – вміє дотримуватися правил особистої гігієни; – виконує правила збереження здоров'я; – бере посильну участь у природоохоронній діяльності; – набуває таких якостей, як доброта, милосердя, співчуття, справедливість, повага і любов до рідного краю; гордість за досягнення представників рідного краю у різних сферах життя; – уболіває за долю свого наро- 	<p>Розвиток свідомого виконання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності.</p> <p>Розвиток поняття про складові частини основного завдання.</p> <p>Розвиток свідомого виконання розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння, моделювання, абстрагування, планування) у роботі з навчальним матеріалом.</p> <p>Розвиток поняття про умови завдання.</p> <p>Розвиток поняття про спосіб виконання завдання.</p> <p>Розвиток умінь оцінювати результат виконаної роботи.</p> <p>Учень самостійно застосовує</p>
--	---	--	---

2	<p style="text-align: center;">Суспільство</p> <p>Наш край. Історична назва, її походження. Сусідні регіони (області, райони, населені пункти) нашого краю. Особливості природи, побуту, господарської діяльності і культури нашого краю у минулому і тепер. Його самобутність. Видатні українці минулого і сучасності. Головні події в історії України. Що таке держава? Наша держава – Україна. Столиця України – Київ. Державна символіка України. Ставлення до державної символіки. Права та обов'язки громадян України.</p>	<p>ду; шанобливо ставиться до результатів власної та чужої праці.</p> <p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про історичну назву свого краю, її походження; – ознайомлений з сусідніми регіонами свого краю; – знає особливості побуту, господарської діяльності і культури свого краю у минулому і тепер; – державну символіку України; – права та обов'язки громадян; 	<p>розумові дії (аналіз, синтез, класифікацію, абстрагування, узагальнення, порівняння, моделювання, планування) у роботі з навчальним матеріалом.</p> <p><i>Учень під час роботи з навчальним матеріалом самостійно:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – *порівнює предмети між собою; – *визначає родові поняття; – *знаходить кількість видових понять у родовому понятті; – *вибирає підставу для поділу понять за суттєвими ознаками; – *оперує поняттями в самостійній діяльності; – *розкриває обсяг понять,
---	---	--	--

3	<p>Що таке економіка. Гроші. <i>Екскурсії:</i> до краєзнавчого музею народного побуту та архітектури; шкільного музею.</p> <p style="text-align: center;">Природа</p> <p>Природа жива і нежива. Тіла, речовини, частинки. Явища природи. Вода. Значення води для природи і людини. Властивості води. Кругообіг води в природі. Водойми. Природні та штучні водойми. Характеристика водойм: підземні води, джерела, річки, озера, болота. Моря і океани. Використання води в господарській діяльності людини. Енергія рухомої води. Охорона води від забруднення. Повітря, його склад і властивості. Енергія повітря. Джерела забруднення повітря. Охорона</p>	<p>– має уявлення про економіку та гроші.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– розпізнає живу і неживу природу; – розрізняє тіла, речовини, частинки; – має уявлення про кругообіг води в природі; про види та характеристики водойм, енергію рухомої води; повітря, його склад, властивості та енергію; форми земної поверхні, багатства земних надр, водойми; історію, економіку і культуру рідного краю, України; корисні копалини, їх використання; – знає засоби охорони водойм,</p>	<p>тобто визначає кількість видів понять.</p> <p><i>Учень самостійно користується наступними правилами роботи:</i></p> <p>1) поділ обсягу понять відбувається на основі суттєвих ознак; 2) родове поняття містить у собі основу поділу та члени поділу; 3) ознака, за якою відбувається поділ обсягу родового поняття на види, називається основою ділення;</p> <p>* що потрібно робити, щоб дати коротке визначення поняття; * про основні види родового поняття; * про ознаки, які відрізняють один вид поняття від іншого.</p> <p>Розвиток свідомого виконання мовленнєвих дій: розкриття теми висловлювання, визна-</p>
---	--	--	---

	<p>повітря.</p> <p>Форми земної поверхні: рівнини, гори, яри; їх характеристика. Корисні копалини, їх характеристика, видобування і використання. Енергія палива. Ґрунти. Загальна характеристика. Значення ґрунтів. Охорона ґрунтів. Різноманітність живих організмів (віруси, дроб'янки, гриби, папороті, хвощі, мохи, водорості).</p> <p>Цінність природи для людей (практична, естетична, моральна, валеологічна, пізнавальна). Куди дівати сміття? Найбільш гострі екологічні та інші проблеми міста.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> виявлення у ґрунті піску, глини, органічних речовин; розгляд муляжу «Плодові тіла їстівних та отруйних грибів». Замальовки, ліплення, виго-</p>	<p>повітря, ґрунту;</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про різноманітність живих організмів; – розуміє практичну, естетичну, моральну, валеологічну, пізнавальну цінність природи для людей; – має уявлення про екологічні та інші проблеми міста. 	<p>чення основної думки, систематизація матеріалу, побудова матеріалу у формі опису та розповіді, з дотриманням логічної послідовності усного висловлювання.</p> <p>Збагачення і уточнення словника учнів.</p> <p><i>Учень самостійно виконує наступні дії:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – *дає повне й чітке визначення поняття, адекватно відображаючи предмети та явища реальної дійсності; – *складає самостійно розповідь описового та розповідного характеру за особистим планом; <p>Особистість Самостійно: – виконує умови завдання;</p>
--	--	--	---

	товлення аплікацій грибів; визначення стану водоймища (чисте, забруднене, заросле, висихаюче).		– оцінює результати роботи; – шанобливо ставиться до люд- ського життя, природи.
--	---	--	--

На кінець навчального року учень:

- знає назви найголовніших органів людини;
групи рослин, тварин, їх характерні ознаки;
назви місцевих рослин і тварин, занесених до Червоної книги України;
найважливіші природні об'єкти, промислові підприємства, історичні і культурні пам'ятки та імена
найвидатніших діячів свого краю;
- уявляє, що організм людини – єдине ціле, основні функції органів і систем органів;
умови, які забезпечують здоров'я та емоційне благополуччя людини;
роль природного середовища у житті людей;
форми земної поверхні, багатства земних надр, водойми;
історію, економіку і культуру рідного краю, України;
- дотримується правил особистої гігієни;
- виконує правила збереження здоров'я;
- бере посильну участь у природоохоронній діяльності;
- набуває таких якостей, як доброта, милосердя, співчуття, справедливості, гордість за досягнення пред-
ставників рідного краю у різних сферах життя;
- уболіває за долю свого народу; шанобливо ставиться до результатів власної та чужої праці, виявляє
повагу і любов до рідного краю.

- отримує задоволення від своєї діяльності;
- розуміє значущість для себе безпосереднього результату діяльності;
- розуміє результат та процес своєї діяльності;
- самостійно використовує культуру дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності;
- розуміє необхідність поділу основного завдання на його частини;
- самостійно застосовує розумові та мовленнєві дії в навчальній діяльності;
- розуміє умови завдання, спосіб виконання та оцінювання результату виконаної роботи.

4 клас

(70 год на рік; 2 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p style="text-align: center;">Людина</p> <p>Як народжуються діти. Розвиток людського організму. Чому немовлята і малюки потребують особливої уваги і допомоги. Людина – розумна істота. Сходинки пізнання: сприймання, пам'ять, мислення, уява. Навчання як складова життєвого успіху. Вчимося вчитися (планування робочого</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про народження дітей, розвиток людського організму; – уявляє сходинки пізнання: сприймання, пам'ять, мислення, уяву, основу життєвого успіху; – розуміє значення планування свого часу, тренування волі, уваги, зосередженості, 	<p><i>Становлення навчальної діяльності</i></p> <p>Становлення потреби учнів у самостійній діяльності, спрямованої на досягнення позитивних результатів</p> <p>Становлення потягу учнів до самостійних активних дій в пізнанні нового матеріалу тео-</p>

2	<p>часу; тренування волі, уваги, зосередженості; досягнення успіху; раціональні прийоми запам'ятовування).</p> <p>Творчі здібності людини і можливість їх розвитку.</p> <p>Історії творчих досягнень людини в науці, спорті, мистецтві (на вибір учителя і учнів).</p> <p>Внутрішній світ людини. Емоційний стан людини (радість, страх, гнів, захоплення тощо).</p> <p>Чому злостивість, дратівливість, вередливість шкодять самій людини.</p> <p>Почуття людини. Культура людських почуттів.</p> <p>Людина серед людей. Культура людських відносин. Зовнішня краса та краса почуттів і вчинків.</p> <p style="text-align: center;">Суспільство</p> <p>Земля – планета людей. Раси, основні місця їх проживання.</p>	<p>розвитку творчих здібностей;</p> <p>– володіє деякими раціональними прийомами запам'ятовування;</p> <p>– розповідає про історії людських досягнень в науці, спорті, мистецтві;</p> <p>– розрізняє емоційний стан людини: радість, страх, гнів, захоплення;</p> <p>– розуміє культуру людських почуттів, стосунків, вчинків.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– має уявлення про раси, основні місця їх проживання;</p>	<p>ретичного і практичного характеру.</p> <p>Становлення потреби у почутті власної гідності.</p> <p>Становлення вміння бачити у завданні відоме і невідоме.</p> <p>Становлення вміння програмувати свою діяльність.</p> <p>Становлення вміння бачити відношення, якими пов'язані об'єкти.</p> <p>Вільне використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами.</p> <p>Вільне використання правил розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння, моделювання, абстрагування, планування).</p>
---	--	--	---

	<p>Населення Земної кулі. Сусіди нашої держави: назви країн, їх розташування на карті світу. Столиці, великі міста. Природні зони, в яких розташовані ці країни, їх рослинний і тваринний світ: тундра, тайга, ліси, степи і лісостепи, пустелі, гори. Які народи живуть в сусідніх країнах, їх звичаї, традиції, основні заняття, виробництво. Економічні, політичні і культурні зв'язки України як європейської країни з іншими країнами. Взаємозбагачення культур. Єдність людства – запорука його виживання і розв'язання життєво важливих проблем.</p>	<p>– про сусідів нашої держави, їх столиці, найбільші міста, розташування їх на карті світу; – називає представників природного і тваринного світу країн-сусідів, цікаві традиції, основні виробництва; – великі та розвинуті іноземні країни: назви, географічне положення (6 прикладів); – назву та символіку нашої країни; її географічне положення; – основні правила культури спілкування між людьми; – має уявлення про економічні, політичні і культурні зв'язки України з іншими країнами; – про взаємозбагачення культур; – уявляє, що наша оселя – це не тільки наш будинок, це і</p>	<p>Вільне використання мовленевих дій: розкриття теми висловлювання, визначення основної думки, систематизація матеріалу, побудова матеріалу в певній формі (опис, розповідь), дотримання логічної послідовності.</p> <p>Використання самоконтролю: а) повнота дій; б) порядок дій; в) правильність дій.</p> <p>Використання самооцінки: а) повнота дій; б) порядок дій; в) правильність дій.</p> <p>Становлення уявлень про структуру учбової діяльності: а) прийняття навчального завдання (уявляє свідоме і несвідоме в завданні; напрямок про-</p>
--	---	---	--

3	<p style="text-align: center;">Природа</p> <p>Всесвіт. Сонячна система. Будова Сонячної системи. Зірки, планети та їх супутники. Сонце – джерело енергії на Землі. Планета Земля. Форма Землі. Глобус – модель Землі. Земне тяжіння. Добове обертання і річний рух Землі навколо Сонця. Горизонт. Сторони горизонту. Орієнтування на місцевості. План місцевості. Карта, масштаб, умовні позна-</p>	<p>наш край, і наша країна, і наша планета Земля; – що для кожної цивілізованої людини важливо знати і поважати звичаї і традиції інших народів світу, бо ми живемо на одній планеті і повинні розумітися між собою; – уявляє різноманітність природи України.</p> <p><i>Учень:</i> – показує на глобусі й карті материки і океани; частини світу, сторони горизонту; – орієнтується на місцевості, користуючись планом, масштабом, картою, компасом; – читає умовні позначення на плані та карті; – показує на карті Україну, її кордони, найбільші міста.</p>	<p>грамування своєї діяльності); б) розуміння змісту та засобів діяльності (використання перцептивних, розумових, мовленнєвих, мнемічних дій та способів їх виконання); в) контроль та рефлексія за діяльністю (повнота, порядок, правильність дій).</p> <p><i>Особистість</i> – виявляє повагу до представників різних народів, рас і культур; – прагне до самовдосконалення; – розпізнає свій та інших людей емоційний стан; – вміє керувати власними емоціями; – оцінює власні почуття та пе-</p>
---	--	---	--

	<p>чення. Фізична карта півкуль. Материка та океани.</p> <p>Україна на фізичній карті. Різноманітність природи України: форми земної поверхні, багатства земних надр, найбільші водойми; розташування природних зон; типові представники рослинного і тваринного світу. Заповідники, національні парки України.</p> <p>Природоохоронна діяльність в Україні.</p> <p>Багатство й різноманітність рослинного і тваринного світу Землі.</p> <p>Збереження природи Землі – завдання людства.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> вивчення географічних карт, робота з контурними картами: нанесення кордонів країн (на вибір), позначення корисних копалин, характерних видів рослин і</p>		реживання.
--	--	--	------------

	<p>тварин, основних сільськогосподарських культур, великих промислових центрів, екологічно небезпечних зон; робота з компасом; обчислювання масштабу; прокладання маршруту; складання плану місцевості; орієнтування на місцевості.</p>		
--	---	--	--

На кінець навчального року учень:

- знає частини світу, місцезнаходження материків і океанів; сторони горизонту; основні правила спілкування між людьми;
- назву та символіку нашої країни; її географічне положення;
- назви країн-сусідів нашої держави, їх географічне положення, назви їх столиць, яскраві особливості природи цих країн, цікаві традиції, основні виробництва;
- великі та розвинуті іноземні країни: назви, географічне положення (6 прикладів);
- уявляє, що наша оселя – це не тільки наш будинок, ай наш край, наша країна, наша планета Земля;
- що кожна цивілізована людина має знати і поважати звичаї і традиції інших народів світу, бо ми живемо на одній планеті і повинні розумітися між собою;
- показує на глобусі й карті материки і океани;
- орієнтується на місцевості, користується планом, масштабом, картою, компасом;
- читає умовні позначення на плані та карті;

- розпізнає свій та інших людей емоційний стан;
- оцінює свої почуття та переживання;
- показує на карті Україну та її кордони; найбільші міста України;
- отримує задоволення від самостійної діяльності;
- розуміє значущість для себе позитивних результатів своєї праці;
- уявляє у завданні відоме і невідоме;
- уявляє дії програмування своєї діяльності;
- вільно користується усним зв'язним мовленням, теоретичним мисленням, самосвідомістю;

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

З кожним роком в Україні зростає кількість факторів, які негативно впливають на здоров'я людини та стан довкілля.

У зв'язку з цим актуальною є орієнтація навчальних закладів України на збереження та зміцнення здоров'я учнів та формування у них навичок безпечної поведінки, особливо в системі спеціальної освіти.

Оскільки під час навчального процесу учнів готують до самостійної життєдіяльності в сучасних соціально-економічних та екологічних умовах, то їм потрібно забезпечити необхідні знання, уміння та навички, які сприятимуть зміцненню і збереженню їхнього здоров'я, запобіганню нещасним випадкам, умінню розрізняти небезпеку та приймати правильні рішення відносно неї.

Інтегрований курс «Основи здоров'я» вивчається у початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями зору як окремий предмет та є складовою освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура». Основна його мета полягає у вихованні в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я як найвищої соціальної цінності, формування основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я, оволодіння навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки.

Змістовою основою програми з курсу «Основи здоров'я» є Державний стандарт освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», програма з курсу «Основи здоров'я» та «Основи безпеки життєдіяльності» для масової школи, досвід учителів спеціальних шкіл для дітей з порушеннями зору, статистичні дані нещасних випадків серед дітей та надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру, які впливають на здоров'я людини.

Завданнями курсу «Основи здоров'я» є:

– формування в учнів уявлень і понять про здоров'я людини та його ознаки, мотивації щодо дбайливого ставлення до власного здоров'я;

– набуття учнями знань, умінь та навичок особистої гігієни, профілактики травматизму під час навчальних занять, навчальної праці та відпочинку;

- формування основ здорового способу життя;
- засвоєння учнями правил поведінки при ознаках захворювання;
- ознайомлення з впливом режиму дня, раціонального харчування, рухової активності та загартовування організму на здоров'я людини;
- оволодіння знаннями, уміннями та навичками безпеки життєдіяльності у школі, вдома, на вулиці, на відпочинку;
- виховання позитивних якостей особистості (співчутливості, доброзичливості, охайності, дисциплінованості, обережності, уважності, спостережливості та ін.);
- корекція вторинних порушень розвитку.

Програма з курсу «Основи здоров'я» розроблена за новою структурою, яка містить зміст навчального матеріалу, навчальні досягнення учнів та матеріал щодо корекційно-розвивальної роботи.

Зміст навчального матеріалу побудовано на основі відомостей про здоров'я людини, здоровий спосіб життя, безпечну для здоров'я поведінку.

В навчальних досягненнях учнів визначено основні вимоги до знань і вмінь, якими повинні оволодіти учні в результаті засвоєння навчального матеріалу. Вимоги до навчальних досягнень учнів співвідносяться зі змістом розділів (тем) змісту навчального матеріалу.

Окремо визначено основні напрямки, в яких повинна здійснюватися корекційно-розвивальна робота на основі змісту навчального матеріалу та навчальних досягнень учнів стосовно пізнавальної сфери (розвиток сприймання, пам'яті, уявлення, мислення, мови і мовлення, уваги), емоційно-вольової та особистісної сфери.

Курс основ здоров'я має дві складові:

- валеологічна (містить знання з науки про здоров'я людини);
- основи безпеки життєдіяльності.

Відповідно до цього зміст програми складається з таких розділів:

I. Людина і здоров'я.

II. Основи безпеки життєдіяльності.

III. Навколишнє середовище.

Перший розділ містить інформацію про людину та її

здоров'я, розглядаються питання формування в учнів здорового способу життя.

Другий розділ охоплює питання небезпечних ситуацій у школі, вдома, на вулиці, на відпочинку та ознайомлює учнів з правилами безпечної поведінки.

Третій розділ ознайомлює учнів з правилами поведінки під час природних стихійних лих та аварійних ситуацій.

Зазначені розділи є наскрізними для всієї початкової школи, але зміст та обсяг теоретичної інформації змінюється відповідно до зростаючих пізнавальних можливостей сліпих і слабозорих учнів.

Кількість годин в межах існуючих тем учитель може змінювати, враховуючи індивідуальні особливості дітей, рівень засвоєння ними навчального матеріалу та місцеві умови, в яких відбувається навчальний процес (територіальне розташування школи, наближення епідемій, виникнення аварійної ситуації, стихійні лиха тощо).

Всі зміни мають бути погоджені з педагогічною радою школи.

На вивчення курсу «Основи здоров'я» в кожному класі відводиться 17,5 годин на навчальний рік. Курс вивчається протягом усього навчального року (щотижня по 0,5 години).

Розподіл навчального матеріалу за темами

№	Теми	Класи				
		0	1	2	3	4
Розділ I. Людина і здоров'я.						
1	«Основи здоров'я» – загальна характеристика	+	+	-	-	-
2	Щоденне піклування про своє здоров'я	+	+	+	-	-
3	Здоров'я і хвороби	+	+	+	+	+
4	Загартовування організму	-	+	+	-	-
5	Здоров'я і харчування	+	+	+	+	+
6	Рух і здоров'я	+	+	+	+	+

7	Здоров'я у сім'ї	+	+	+	+	+
8	Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини	+	+	+	+	+
Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності.						
9	Безпечна поведінка у школі	+	+	+	+	+
10	Безпека пішоходів	+	+	+	+	+
11	Безпека у населеному пункті	-	-	+	+	+
12	Безпека пасажирів	-	-	-	+	+
13	Безпека вдома	+	+	+	+	+
14	Особиста безпека	+	+	+	+	+
15	Безпечний відпочинок	+	+	+	-	-
Розділ III. Довкілля.						
16	Природні стихійні лиха	-	-	-	+	+
17	Аварійні ситуації	-	-	-	+	+

В процесі підготовки до уроків вчителю необхідно здійснювати міжпредметні зв'язки (з фізичною культурою, читанням, «Я і Україна»).

Проведення занять в початковій школі доцільно організувати шляхом практичної та ігрової діяльності.

Поряд з теоретичними знаннями необхідно формувати практичні вміння та навички, якими повинні оволодіти сліпі і слабоворі учні під час вивчення курсу «Основи здоров'я».

Особливе значення для засвоєння учнями знань має доступність викладу навчального матеріалу, його унаочнення та систематичне повторення.

ПРОГРАМА

2 клас

(17,5 год ; 0,5 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	9	<p>Розділ І. Людина і здоров'я</p> <p>Щоденне піклування про своє здоров'я</p> <p>Здоровий спосіб життя та його складові. Вплив розпорядку дня на здоров'я людини. Чергування праці (навчання) і відпочинку. Ознаки втоми. Повноцінний відпочинок удень та вночі. Значення дотримання правил особистої гігієни. Підтримування чистоти тіла. Догляд за шкірою, нігтями, волоссям, очима.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–має уявлення про складові здорового способу життя, називає їх з допомогою вчителя; –знає та виконує правила розпорядку дня; –пояснює значення розпорядку дня для здоров'я людини; –має загальне уявлення про повноцінний відпочинок та чергування праці та відпочинку;</p>	<p>Формування уявлень про здоровий спосіб життя та його складові. Збагачення уявлень про вплив розпорядку дня на здоров'я людини. Формування потреби в дотриманні правил особистої гігієни, чистоти одягу та взуття на основі усвідомлення значення чистоти та охайності для здоров'я людини.</p>

	<p>Гігієна ротової порожнини: –правильне чищення зубів зубною щіткою; –своєчасне лікування зубів. Індивідуальне використання предметів особистої гігієни (зубна щітка, гребінець тощо). Підтримування чистоти натільної білизни, одягу, взуття. Предмети та засоби догляду за тілом, одягом. Значення свіжого повітря для здоров'я людини. Щоденні прогулянки на свіжому повітрі. Відповідність одягу погодним умовам під час прогулянки.</p>	<p>–називає ознаки втоми з допомогою вчителя; –дотримується правил особистої гігієни; –знає предмети особистої гігієни та правильно індивідуально їх використовує; –дотримується правил гігієни ротової порожнини; –володіє навичкою правильного чищення зубів; –розуміє необхідність своєчасного лікування зубів; –пояснює необхідність підтримання чистоти натільної білизни, одягу, взуття; –доглядає за чистотою одягу та взуття; –має уявлення про значення щоденних прогулянок на свіжому повітрі для здоров'я людини; –вибирає відповідний погодним умовам одяг для прогулянок.</p>	<p>Формування елементів самостійності в діяльності на основі знань про правила особистої гігієни, розпорядку дня, підтримання чистоти одягу та взуття. Розвиток уявлень про предмети засобів особистої гігієни та можливості їх використання. Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами–назвами предметів та засобів особистої гігієни. Розвиток мислення на основі формування умінь визначати значення розпорядку дня, свіжого повітря для здоров'я людини. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування ознак втоми, правил гігієни ротової порожнини. Виховання особистісних якостей (охайності та дисциплінованості).</p>
--	---	---	--

2	<p>Здоров'я і хвороби</p> <p>Інфекційні хвороби (грип, вітрянка, кір, ангіна, свинка тощо). Ознаки інфекційних захворювань:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підвищення температури тіла (від 37 °C і вище); – біль; – поява на тілі висипів, свербіж. <p>Профілактика інфекційних захворювань (виділення окремого посуду та столових приборів; прибирання та провітрювання кімнати). Поняття про щеплення, карантин. Основні вимоги при контакті з інфекційними хворими:</p> <ul style="list-style-type: none"> – марлева пов'язка; – ретельне миття рук; – не користуватися посудом хворого. <p>Застудні захворювання та їх ознаки: підвищення темпера-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкові уявлення про інфекційні та застудні хвороби, щеплення, карантин; – визначає основні ознаки інфекційних та застудних захворювань з допомогою вчителя (вихователя), лікаря, батьків; – називає основні правила поведінки при контакті з інфекційними хворими (з допомогою вчителя, батьків); – виконує елементарні правила захисту від інфекцій; – розуміє необхідність виконання призначень лікаря; – знає про небезпеку використання ліків без дозволу дорослих; – дотримується правил користування ліками під керівництвом дорослих. 	<p>Формування початкових уявлень про інфекційні та застудні захворювання. Формування первинних понять про карантин, щеплення. Розвиток мислення та мовлення на основі формування умінь визначати ознаки інфекційних та застудних захворювань. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил поведінки з інфекційними хворими та користування ліками. Розвиток відчуттів різної модальності (больові, температурні) на основі формування вміння їх розпізнавати (вивчення ознак захворювання).</p>
---	---	--	--

	тури тіла, нежить, кашель, головний біль. Виконання призначень лікаря. Користування ліками. Небезпечність використання ліків без дозволу дорослих.		
3	<p>Загартовування організму</p> <p>Позитивний вплив загартовування на здоров'я людини. Загартування за допомогою повітря, води, сонячних променів. Види загартування влітку (повітряні та сонячні ванни, ходіння босоніж, купання та обливання).</p> <p>Види загартування взимку (прогулянки на свіжому повітрі, повітряні ванни у приміщенні, водні процедури: приймання душу, обтирання вологим рушником).</p> <p>Основні вимоги до загартування: врахування пори року, самопочуття людини в період</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має уявлення про позитивний вплив загартовування організму на здоров'я людини; –наводить приклади видів загартування влітку та взимку; –розповідає про загартування за допомогою повітря, води, сонячних променів; –дотримує основних вимог щодо загартування; –виконує прості загартувальні процедури разом із дорослими. 	<p>Уточнення уявлень про загартування на основі знань про види загартування влітку та взимку.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил загартування.</p> <p>Виховання організованості (під час виконання загартовувальних процедур).</p>

		початку загартування; поступовість, послідовність та систематичність загартування. Дотримання правила приймання сонячних та повітряних ванн, водних процедур, ходіння босоніж.		
4	<p>Здоров'я і харчування.</p> <p>Основи повноцінного харчування (різноманітна, якісна, достатня за кількістю їжа).</p> <p>Основні групи корисних продуктів харчування:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) хліб та крупи; 2) овочі та фрукти; 3) молочні продукти; 4) м'ясо, риба, яйця. <p>Продукти, які потрібно споживати з обмеженням (солодощі, борошняні вироби, морозиво, копчені, жирні, гострі, солоні страви, газовані напої – кока-кола, пепсі-кола, продукти, насичені штучними барвника-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має загальне уявлення про повноцінне харчування; –називає основні групи корисних продуктів харчування, наводить приклади продуктів кожної групи; –розрізняє продукти харчування за назвою (овочі, фрукти, м'ясо, рибу, хлібні вироби, молочні продукти); –відрізняє корисні продукти й продукти харчування, які потрібно споживати з обмеженням; –наводить приклади продуктів харчування, які потрібно 	<p>Збагачення уявлень про повноцінне харчування.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування основних груп продуктів харчування, правил прийому їжі.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування навичок розрізняти продукти споживання за назвою та ознакою корисності вживання.</p> <p>Розвиток умінь визначати органічні відчуття та правильно їх називати (відчуття голоду, спраги).</p> <p>Виховання охайності під час</p>	

	<p>ми та наповнювачами). Правила прийому їжі: –їсти в один і той самий час 4–5 разів на день; –не поспішати та не розмовляти під час прийому їжі; –ретельно пережовувати їжу; –не наїдатися на ніч; –не переїдати.</p>	<p>споживати з обмеженням; –дотримує правил прийому їжі, називає їх.</p>	<p>виконання правил прийому їжі. Розвиток мовлення на основі запам'ятовування назв продуктів харчування.</p>
5	<p>Рух і здоров'я Значення рухового режиму для зростання та фізичного розвитку дитини (розвиток сили, витривалості, спритності). Основні компоненти рухового режиму: ранкова гімнастика, фізхвилинка, заняття фізичними вправами та спортивними іграми (за рекомендацією лікаря–офтальмолога). Комплекси ранкової гімнастики та фізхвилинок.</p>	<p><i>Учень:</i> –має початкові уявлення про силу, витривалість, спритність; –розуміє значення рухового режиму для здоров'я людини; –називає основні компоненти рухового режиму; –виконує комплекси ранкової гімнастики та фізхвилинок під керівництвом учителя (вихователя).</p>	<p>Формування початкових понять про значення рухового режиму для фізичного розвитку дитини. Розвиток рухової пам'яті та супроводжуючого мовлення (називання основних компонентів рухового режиму). Розвиток зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні місць, відведених для фізичних занять. Розвиток зосередженості, ува-</p>

				<p>ги впродовж виконання фізичних вправ, рухливих ігор.</p> <p>Формування вміння координувати власні дії з діями інших учнів.</p> <p>Розвиток емоційної сфери.</p>
6	<p>Здоров'я у сім'ї</p> <p>Уміння спілкуватися в сім'ї. Обов'язки дитини в родині: –допомога дорослим членам сім'ї у домашніх справах (прибирання житла, миття посуду, приготування їжі, робота в саду або на городі); –піклування про молодших членів родини; –допомога найстаршим членам сім'ї; –догляд за квітами та домашніми тваринами.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–дотримується правил спілкування з членами родини; –знає обов'язки дитини в сім'ї; –розповідає про свої обов'язки в родині; –самостійно доглядає за квітами; –прибирає житло та миє посуд під наглядом дорослих.</p>	<p>Формування вмінь культури спілкування з членами родини.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вмінь визначати та називати обов'язки членів родини.</p> <p>Виховання позитивного ставлення до праці та позитивних якостей особистості (охайності, самостійності, доброзичливості, взаємодопомоги, співчуття) на основі усвідомлення своїх обов'язків у родині.</p>	
7	<p>Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини</p>	<p><i>Учень:</i></p>		

	<p>Настрій та його вплив на здоров'я людини. Усмішка – запорука гарного настрою.</p> <p>Правила поведінки школяра. Спілкування з учителями, вихователями, працівниками школи та взаємовідносини зі старшими та молодшими школярами.</p> <p>Шкідливі та корисні звички, їх вплив на здоров'я людини.</p> <p>Шкідливі звички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тривале сидіння перед телевізором і комп'ютером; – гризіння нігтів, олівців тощо. <p>Корисні звички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дотримання розпорядку дня та правил особистої гігієни; – раціональне вживання їжі; – заняття фізичними вправами; – ввічлива поведінка. <p>Необхідність подолання шкідливих звичок.</p>	<p>– має уявлення про настрій та його вплив на здоров'я людини;</p> <p>– розпізнає гарний та поганий настрій;</p> <p>– виконує правила поведінки школяра;</p> <p>– дотримується правил спілкування з працівниками школи, з молодшими та старшими школярами (з допомогою вчителя);</p> <p>– розрізняє корисні та шкідливі звички, наводить їх приклади;</p> <p>– розуміє необхідність подолання шкідливих звичок.</p>	<p>Уточнення уявлень про настрій та його вплив на здоров'я людини.</p> <p>Розвиток емоційної сфери, логічного мислення на основі формування вмінь розпізнавати та визначати причини гарного та поганого настрою.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі пригадування правил поведінки школяра.</p> <p>Розвиток навичок культури спілкування зі старшими та молодшими школярами, дорослими.</p> <p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння класифікувати та розрізняти корисні та шкідливі звички.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення на основі формування умінь визначати та називати корисні та шкідливі звички.</p>
--	---	--	--

8	8,5	<p>Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності</p> <p>Безпечна поведінка у школі Правила безпечної поведінки в школі (на уроках, у спортивному залі, на перервах, у поза-шкільний час). Вибір безпечних місць для ігор та розваг у шкільних приміщеннях та шкільному дворі. Запобігання травматизму під час навчальної праці. Організація робочого місця. Техніка безпеки на уроках трудового навчання (під час роботи з голкою, ножицями). Поведінка під час проведення масових заходів (свят, змагань, колективних походів, екскурсій).</p>	<p><i>Учень:</i> –дотримує правил безпечної поведінки у шкільних приміщеннях та техніки безпеки на уроках трудового навчання; –вибирає безпечні місця для ігор та розваг у шкільних приміщеннях та шкільному дворі; –дотримується правил організації робочого місця, правил техніки безпеки на уроках трудового навчання; –має загальні уявлення про правила безпечної поведінки під час проведення масових заходів, дотримується їх.</p>	<p>Розширення уявлень про правила безпечної поведінки в школі (на уроках, у спортивному залі, на перервах, у поза-шкільний час). Розвиток мислення на основі формування вміння визначати безпечні місця для розваг у школі. Формування організаційних умінь навчально-практичної діяльності (організація робочого місця). Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил техніки безпеки під час навчальної праці. Виховання уважності та обережності.</p>
9		<p>Безпека пішоходів Будова вулиці (проїжджа час-</p>	<p><i>Учень:</i> –розповідає про будову вулиці-</p>	<p>Розвиток мислення шляхом</p>

	<p>тина, тротуар, перехід, перехрестя). Світлофор.</p> <p>Учасники дорожнього руху (водії автомобілів, тролейбусів та автобусів, пішоходи, велосипедисти).</p> <p>Безпечний рух пішоходів. Основні правила поведінки пішоходів.</p> <p>Правила безпечного переходу вулиці (пішохідні переходи, сигнали світлофора).</p> <p>Перехід вулиці за умов відсутності пішохідного переходу.</p>	<p>ці за макетом, графічною схемою;</p> <p>–називає учасників дорожнього руху за запитаннями вчителя;</p> <p>–знає та дотримується правил поведінки пішоходів та правил безпечного переходу вулиці;</p> <p>–відтворює назву дії, що передбачає сигнал світлофора;</p> <p>–визначає правила переходу вулиці за умов відсутності пішохідного переходу.</p>	<p>розширення знань про будову вулиці.</p> <p>Формування супроводжуючого мовлення (називання дій, що виконуються за сигналами світлофора).</p> <p>Розвиток концентрації слухової уваги та формування навичок визначення послідовності дій під час переходу вулиці.</p> <p>Розвиток пам'яті під час вивчення учасників дорожнього руху.</p>
10	<p>Безпека у населеному пункті</p> <p>Небезпечні місця у населеному пункті, де живе дитина:</p> <p>– у місті (східці, ліфт, будівельний майданчик, територія підприємства, звалище, старі будинки, автомобільні дороги тощо);</p> <p>– у сільській місцевості (сходи, горище, підвал, покинутий</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–має початкові знання про небезпечні місця у населеному пункті;</p> <p>–знає небезпечні місця свого населеного пункту за запитаннями вчителя;</p> <p>–має початкові уявлення про загрозу життю та здоров'ю дитини розваг у небезпечних</p>	<p>Розширення загальних понять про небезпечні місця у населеному пункті.</p> <p>Розвиток уваги, мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні небезпечних місць у населеному пункті.</p>

	<p>будинок, звалище, шосейні дороги, лінії електропередач тощо).</p> <p>Розваги в небезпечних місцях – загроза життю та здоров'ю дітей.</p>	<p>місцях свого населеного пункту.</p>	<p>Формування початкових уявлень про загрозу життю та здоров'ю дитини під час розваг у небезпечних місцях свого населеного пункту.</p>
11	<p>Безпека вдома</p> <p>Наодинці вдома. Вибір місця для безпечної гри. Небезпечні речовини (ліки, побутова хімія, горючі та легкозаймисті речовини), їх зберігання, безпека отруєння.</p> <p>Побутова техніка. Користування електричними приладами за дозволом дорослих. Правила безпечного користування електроприладами (користування електроприладами під наглядом дорослих).</p> <p>Дотримання безпеки користування кухонним посудом (скляний посуд, столові прибори тощо).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –знає та називає місця для безпечної гри вдома; –наводить приклади небезпечних речовин; –пояснює безпеку використання ліків, побутової хімії та легкозаймистих речовин без дозволу дорослих; –має уявлення про правила безпечного користування кухонним посудом; –розповідає про безпеку від вогню; – пояснює неприпустимість пустоців з сірниками; –знає правила поведінки під час пожежі. 	<p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння визначати вдома місця для безпечної гри.</p> <p>Розвиток пам'яті під час запам'ятовування правил безпечного користування електричними приладами, поведінки під час пожежі.</p> <p>Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу новими словами та виразами (<i>небезпечні речовини, побутова хімія, легкозаймисті речовини, побутова техніка</i> тощо).</p> <p>Виховання особистісних якостей (уважності, обережності,</p>

		Небезпека від вогню. Сірники – це не іграшка. Причини виникнення пожежі. Правила поведінки під час пожежі. Поведінка під час пожежі у сусідів.		спостережливості).
12		<p>Особиста безпека</p> <p>Правила поведінки при намаганні незнайомих проникнути в оселю. Службові телефони батьків, за якими можна зателефонувати у разі небезпеки. Небезпека самостійної прогулянки незнайомою вулицею. Як себе поводити, якщо заблукав, куди звернутися по допомогу.</p> <p>Що треба знати про себе (прізвище, ім'я, домашню адресу, телефон, адресу школи, телефон зв'язку з батьками).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–має початкові знання про правила поведінки у разі намагань незнайомих проникнути в оселю;</p> <p>–має уявлення про небезпеку самостійної прогулянки незнайомою вулицею;</p> <p>–розповідає, як себе поводити та куди звернутися по допомогу, якщо заблукав (за питаннями вчителя);</p> <p>–знає своє прізвище, ім'я, домашню адресу та адресу школи, телефони зв'язку з батьками.</p>	<p>Розвиток мислення на основі формування вмінь аналізувати та визначати дії у випадках, коли заблукав, у разі намагань незнайомих проникнути в оселю.</p> <p>Формування елементів самостійності у діяльності (телефонування батькам у разі небезпеки; визначення поведінки у разі небезпеки – при намаганні незнайомих проникнути в оселю.</p> <p>Формування уявлення про небезпеку самостійної прогулянки.</p> <p>Розвиток пам'яті під час запам'ятовування домашньої адреси, адреси школи та телефонів зв'язку з батьками.</p>

13	<p>Безпечний відпочинок</p> <p>Розваги влітку (катання на гойдалках, розваги на дитячих майданчиках), взимку (катання на санчатах, лижах, ліплення сніжків).</p> <p>Вибір безпечних місць для розваг. Причини травм та запобігання травмуванню під час відпочинку (удари, синці, порізи, подряпини).</p> <p>Відпочинок на природі.</p> <p>Відпочинок у лісі. Перестороги під час збирання рослин, ягід, грибів. Поводження в лісі з вогнем. Небезпека заблукати.</p> <p>Відпочинок біля води. Правила безпечної поведінки на воді, біля води.</p> <p>Запобігання сонячним опікам та тепловим ударам під час відпочинку влітку. Ознаки сонячних опіків. Запобігання об-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розповідає про види літнього та зимового відпочинку; – знає безпечні місця для відпочинку; – називає причини травм та правила запобігання травмуванню під час відпочинку (з допомогою вчителя); – наводить приклади відпочинку на природі; – знає про обережність під час збирання рослин, ягід, грибів; – пояснює небезпеку необережного поведіння з вогнем у лісі; – знає правила безпечної поведінки під час відпочинку влітку біля води та зимового відпочинку; – називає ознаки сонячних опіків, переохолодження, обмороження (з допомогою вчителя); – визначає небезпеку контак- 	<p>Розширення уявлень про види та безпечні місця для літнього та зимового відпочинку.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмій аналізувати причини травм та робити висновки щодо правил запобігання травмуванню.</p> <p>Формування початкових понять про обережність під час збирання рослин, ягід, грибів.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення на основі формування вмій пояснювати небезпеку неправильного поведіння з вогнем у лісі.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування та відтворення безпечної поведінки під час відпочинку влітку біля води та зимового відпочинку.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування умій визначати небезпеку контактування з</p>
----	---	---	---

		<p>мороженню та переохолодженню під час відпочинку взимку. Ознаки переохолодження та обмороження.</p> <p>Небезпека контактування з тваринами (свійськими, бродячими, дикими). Укуси комах (оса, бджола, комар, кліщ тощо). Захист від комах. Звернення по допомогу при укусах тварин та комах.</p>	<p>тування з тваринами; –має уявлення про захист від укусів комах; –розповідає про способи звернення по допомогу при укусах тварин та комах.</p>	тваринами.
--	--	--	--	------------

3 клас

(17,5 год; 0,5 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	7,5	<p>Розділ І. Людина і здоров'я</p> <p>Здоров'я і хвороби</p> <p>Хвороби від брудних рук: –гострі шлункові інфекційні хвороби (дизентерія); –глистні хвороби (глисти).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–має уявлення про шлункові інфекції та глистні хвороби; –визначає їх ознаки (з допомогою вчителя);</p>	<p>Формування уявлень про шлункові інфекції та глистні хвороби.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі</p>

	<p>Ознаки шлункових інфекцій та глистних хвороб. Запобігання шлунковим інфекціям та глистних хворобам:</p> <ul style="list-style-type: none"> –миття рук із милом перед їдою, після відвідування туалету, приходу з вулиці, контактування з тваринами; –миття овочів та фруктів перед уживанням; –користування індивідуальним посудом та столовими приборами; –вживання чистої кип'яченої води (небезпека вживання сирої води тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> – знає та дотримується правил запобігання шлунковим інфекціям та глистним хворобам; – знає про небезпеку вживання сирої води; – дотримується правил користування індивідуальним посудом та столовими приборами; – самостійно миє овочі та фрукти; – пояснює, в яких випадках потрібно обов'язково мити руки. 	<p>запам'ятовування правил запобігання інфекціям.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вміння визначати ознаки захворювання.</p> <p>Виховання елементів самостійності в діяльності (миття рук, овочів, фруктів, користування індивідуальним посудом та столовими приборами).</p>
2	<p>Здоров'я і харчування</p> <p>Продукти харчування, які потрібні для росту та розвитку дитячого організму (продукти харчування, багаті на поживні речовини, вітаміни).</p> <p>Щоденне вживання води (під час пиття, з рідкою їжею, ово-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має початкові знання про потребу людського організму в поживних речовинах та вітамінах; –називає продукти харчування, багаті на поживні речовини та 	<p>Збагачення, уточнення словника новими словами–назвами складових частин продуктів харчування (поживні речовини, вітаміни) та назвами традиційних українських страв.</p> <p>Розвиток мислення на основі</p>

	<p>чами, фруктами). Значення чистої води для здоров'я людини.</p> <p>Українська кухня. Традиційні українські страви.</p>	<p>вітаміни (з допомогою вчителя);</p> <p>– пояснює значення води для здоров'я людини (з допомогою вчителя);</p> <p>– називає традиційні українські страви, розпізнає їх за назвами, розповідає, які страви вживають у родині.</p>	<p>формування вміння розпізнавати та називати традиційні страви української кухні.</p> <p>Розвиток умінь визначати органічні відчуття та правильно їх називати (відчуття голоду, спраги).</p>
3	<p>Рух і здоров'я</p> <p>Фізичні вправи і спорт (легка атлетика, гімнастика, плавання, спортивні естафети тощо). Оздоровче значення занять фізичними вправами і спортом для фізичного розвитку та зростання школярів. Фізичні вправи – засоби профілактики різних захворювань (застудних, порушень опорно-рухового апарату), формування правильної постави. Правильне виконання фізичних вправ – основна умова їх користі для організму.</p>	<p>Учень:</p> <p>– має початкові знання про фізичні вправи та доступні види спорту, називає їх (з допомогою вчителя);</p> <p>– розуміє оздоровче значення занять фізичними вправами та спортом;</p> <p>– має уявлення про профілактику різних захворювань та формування правильної постави засобами фізичних вправ;</p> <p>– виконує фізичні вправи за словесною інструкцією;</p> <p>– пояснює значення свіжого</p>	<p>Збагачення початкових понять та уявлень про фізичні вправи, доступні види спорту, профілактику захворювань та формування правильної постави.</p> <p>Розвиток зосередженості, уваги впродовж виконання фізичних вправ, гри в спортивні рухливі ігри.</p> <p>Формування вміння координувати власні дії з діями інших учасників.</p> <p>Формування звички правильної постави на основі знань про правильне виконання фізич-</p>

	<p>Вправи для збільшення росту. Значення свіжого повітря під час занять фізичними вправами, спортом.</p> <p>Правила поведінки у спортивному залі та на спортивно-му майданчику. Запобігання травматизму під час виконання фізичних вправ.</p>	<p>повітря під час спортивних занять;</p> <p>–має уявлення про загрозу одержання травм під час спортивних занять;</p> <p>–знає та дотримується правил запобігання травматизму під час спортивних занять під наглядом учителя.</p>	<p>них вправ.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування та відтворення правил поведінки під час виконання фізичних вправ та занять спортом.</p> <p>Розвиток концентрації уваги та швидкості реакції під час виконання фізичних вправ.</p>
4	<p>Здоров'я у сім'ї</p> <p>Піклування про збереження та зміцнення здоров'я в родині. Обов'язки членів родини. Сімейні традиції щодо забезпечення здорового способу життя (домашня праця, дотримання розпорядку дня та правил особистої гігієни, спільний відпочинок та заняття фізкультурою).</p> <p>Піклування про найменших та найстарших членів родини.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–знає обов'язки членів родини;</p> <p>–наводить приклади сімейних традицій щодо забезпечення здорового способу життя;</p> <p>–дотримується правил поважного спілкування з членами сім'ї та друзями;</p> <p>–розповідає, як у родині піклуються про найменших та найстарших членів сім'ї.</p>	<p>Розширення уявлень про сімейні традиції щодо забезпечення здорового способу життя.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вмінь визначати та називати обов'язки членів родини.</p> <p>Виховання позитивного ставлення до найменших та найстарших членів сім'ї.</p> <p>Виховання позитивних якостей особистості (охайності, самостійності, співчуття, доброти, взаємодопомоги).</p>

5	<p>Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини</p> <p>Значення настрою для здоров'я людини, позитивні та негативні почуття (радість, сум, незадоволення, страх, щастя, задоволення, гнів, заздрість, сором, образа тощо). Контролювання своїх почуттів, створення гарного настрою. Правила спілкування з дорослими. Взаємовідносини з друзями. Правила товаришування, вибір друзів.</p> <p>Шкідливі звички – тютюнопаління, токсикоманія. Шкідливий вплив нікотину та токсичних речовин на здоров'я людини.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснює значення настрою для здоров'я людини (з допомогою вчителя); – розрізняє позитивні та негативні почуття за запитаннями вчителя; – має уявлення про необхідність контролювати свої почуття; – дотримується правил спілкування з дорослими та товаришами; – знає про шкідливий вплив тютюнопаління та токсикоманії, неприпустимість вживання нікотину та токсичних речовин. 	<p>Збагачення уявлень про настрій та його вплив на здоров'я людини.</p> <p>Розвиток емоційної сфери, мислення на основі формування вмінь розпізнавати і визначати позитивні та негативні почуття.</p> <p>Розвиток уміння контролювати свої почуття.</p> <p>Формування навичок культури спілкування зі старшими та молодшими школярами, дорослими.</p> <p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вмінь визначати шкідливий вплив тютюнопаління та токсикоманії.</p>
---	--	---	--

6	<p>8</p> <p>Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності</p> <p>Безпечна поведінка у школі</p> <p>Причини травматизму у школі (порушення правил поведінки у школі, бійки, небезпечні предмети – гострі, ріжучі, колючі, ліки, побутова хімія тощо).</p> <p>Правила упередження травматизму в школі. Звернення по допомогу при травмах.</p> <p>Можливі надзвичайні ситуації у школі (пожежа, аварія, стихійне лихо). Порядок екстреної евакуації зі школи.</p> <p>Правила поведінки під час евакуації. Паніка. Дії під час паніки.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –знає причини та правила запобігання травматизму під час перебування в школі; –має загальне уявлення про першу медичну допомогу при травмах; –має початкове уявлення про можливі надзвичайні ситуації у школі, правила поведінки у разі її виникнення; –дає з допомогою вчителя визначення поняття «паніка»; –розуміє значення екстреної евакуації у разі виникнення надзвичайної ситуації у школі; –називає з допомогою вчителя шляхи евакуації. 	<p>Розвиток мислення на основі формування вмій визначати:</p> <ul style="list-style-type: none"> –причини травматизму у школі, шляхи його упередження; –шляхи екстреної евакуації зі школи; –правила поведінки у разі виникнення надзвичайної ситуації у школі та під час евакуації. <p>Формування загального уявлення про першу медичну допомогу при травмуванні.</p> <p>Формування початкового уявлення про можливі надзвичайні ситуації у школі, правила поведінки у разі їх виникнення, евакуацію.</p> <p>Ознайомлення з поняттям «паніка».</p>
---	--	---	--

				Збагачення словникового запасу новими словами та виразами (<i>евакуація, паніка, надзвичайна та аварійна ситуації, стихійне лихо</i>).
7	<p>Безпека пішоходів</p> <p>Дорога з обмеженою оглядовістю (крутий поворот дороги; інші перешкоди; активний автомобільний рух). Правила переходу дороги.</p> <p>Місця виїзду автомобілів із дворів, автостоянок, їх небезпека для пішоходів.</p> <p>Дорога за несприятливих умов (опади, туман, сутінки, темна пора доби тощо). Дорога зі слизькою поверхнею (дощ, сніг, ожеледиця). Правила переходу вулиці за несприятливих умов.</p> <p>Маршрут до школи. Небезпечні місця по дорозі до школи (будівельні майданчики, тран-</p>	<p>Учень:</p> <p>–має загальне уявлення про дорогу за несприятливих умов;</p> <p>–знає правила переходу дороги за несприятливих умов (з допомогою вчителя);</p> <p>–описує свій маршрут до школи;</p> <p>–наводить приклади небезпечних місць по дорозі до школи, пояснює їх небезпеку (з допомогою вчителя).</p>	<p>Формування загального уявлення про дорогу за несприятливих умов.</p> <p>Розвиток мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні правил переходу доріг з за несприятливих умов.</p> <p>Розвиток сприймання, концентрації уваги та формування навичок визначення послідовності дій під час переходу вулиці.</p> <p>Конкретизація уявлень про небезпечні місця на маршруті до школи.</p> <p>Розвиток мобільності на основі</p>	

		шеї, канами, ями, каналізаційні люки, ремонт дороги тощо).		формування умінь зосередженості уваги та сприймання щодо вибору безпечного маршруту від дому до школи.
8		<p>Безпека у населеному пункті Небезпечність розваг у дворі поблизу трансформаторних будок та ліній електропередач. Пожежонебезпечні предмети та речовини (сірники, горючі та легкозаймисті предмети). Дотримання правил поведінки з незнайомими (небезпечними) предметами.</p>	<p><i>Учень:</i> –має уявлення про призначення трансформаторних будок; –має початкові знання про небезпеку перебування поблизу трансформаторних будок та ліній електропередач; –називає пожежонебезпечні предмети та речовини; –розповідає про неприпустимість пустощів із пожежонебезпечними предметами (з допомогою вчителя); –знає правила поведінки з незнайомими (небезпечними) предметами.</p>	<p>Розширення загальних понять про небезпеку перебування поблизу трансформаторних будок та ліній електропередач. Розвиток пам'яті та мовлення на основі запам'ятовування назв пожежонебезпечних предметів та речовин. Розвиток мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання про правила поведінки з незнайомими (небезпечними) предметами.</p>
9		<p>Безпека пасажирів. Пасажири. Види громадського транспорту:</p>	<p><i>Учень:</i> –пояснює, хто такі пасажири;</p>	<p>Формування понять про пасажирів, види громадського</p>

	<p>– наземний транспорт (автобус, тролейбус, трамвай, маршрутне таксі);</p> <p>– підземний транспорт (метро). Призначені місця зупинок наземного громадського транспорту (облаштування зупинок, позначення зупинок, правила очікування транспорту на зупинці, правила посадки та висадки пасажирів на зупинці).</p> <p>Правила поведінки пасажирів у салоні громадського транспорту:</p> <ul style="list-style-type: none"> – триматися за поручень; – не штовхатися, не пустувати, не розмовляти голосно в салоні; – не заважати водію; – поступатися місцем інвалідам, пасажирам з дітьми, вагітним жінкам, людям похилого віку; – готуватися до виходу заздалегідь; 	<ul style="list-style-type: none"> – знає види громадського транспорту, наводить приклади; – може розповісти про види транспорту, якими користується по дорозі до школи; – розуміє призначення місць зупинок наземного транспорту; – розповідає про облаштування зупинок наземного транспорту; – пояснює правила посадки та висадки пасажирів на зупинці; – дотримується правил поведінки у салоні громадського транспорту. 	<p>транспорту, призначені місця зупинок.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення на основі розповідей про види транспорту, якими користується, та правила посадки і висадки пасажирів.</p> <p>Розвиток образної пам'яті на основі вивчення облаштування зупинок наземного транспорту.</p> <p>Виховання організованості та дисциплінованості.</p>
--	---	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> –не перешкоджати зачиненню дверей, не спиратися на них; –не стрибати з транспорту, що рухається. 		
10	<p style="text-align: center;">Безпека вдома</p> <p>Правила користування водопровідною мережею. Пошкодження водомережі. Небезпека від води. Правила поведінки при пошкодженні водомережі (перекрити кран, вимкнути електрику, повідомити дорослим). Небезпека від газу. Заборона самостійного користування газом. Правила користування газовою плитою (не залишати ввімкнену плиту без нагляду, перевіряти, чи закриті крани, регулярно провітрювати кухню). Правила поведінки, коли відчувається запах газу в приміщенні:</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має початкові знання про небезпеку від води, газу; –називає правила безпечного користування водою та газом; –знає: –правила поведінки при пошкодженні водомережі та коли відчувається запах газу; –правила користування газовою плитою. 	<p>Формування початкового уявлення про користування водопровідною мережею та газом. Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння визначати небезпеку при пошкодженні водомережі та коли відчувається запах газу. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування телефонів аварійної служби та служби газу. Виховання особистісних якостей (уважності, обережності, спостережливості).</p>	

		<ul style="list-style-type: none"> –перевірити, чи закриті кра-ни; –не вмикати світло та електро-прилади; –не запалювати сірники; –негайно відкрити вікна. 		
11	<p style="text-align: center;">Особиста безпека</p> <p>Правила поведінки при зустрiчi з незнайомими людьми на вулицi. Небезпечнi знайомства. Відмова від пропозицiй незнайомцiв погуляти, покататися в машинi. Небезпека запрошення додому незнайомих або малознайомих людей за відсутностi батькiв.</p> <p>Небезпечнi зустрiчi з незнайомцями у пiд'їзди.</p> <p>Лiфт. Правила безпечного користування лiфтом:</p> <ul style="list-style-type: none"> –не заходити у лiфт iз незнайомцями; –перевірити наявнiсть кабіни лiфта; 	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має уявлення про небезпечнiсть знайомства та зустрiчi з незнайомцями на вулицi, у пiд'їзди, в лiфти; –знає правила поведінки при зустрiчi з незнайомими людьми на вулицi, у пiд'їзди; –пояснює небезпеку пропозицiй незнайомцiв, запрошення їх додому (за запитаннями вчителя); –розпiдає про правила безпечного користування лiфтом. 		<p>Формування елементiв самостiйного прийняття рiшень та поведінки при зустрiчi з незнайомими людьми (на вулицi, у пiд'їзди, у лiфти).</p> <p>Розвиток мислення на основi формування вмiнь аналізувати та визначати небезпеку пропозицiй незнайомцiв.</p> <p>Розвиток пам'ятi та мовлення на основi засвоєння правил користування лiфтом.</p>

		<p>–не перевантажувати ліфт; –не намагатися вийти з кабіни, якщо ліфт застрягнув.</p>		
12	2	<p>Розділ III. Довкілля. Природні стихійні лиха</p> <p>Поняття про стихійні природні лиха</p> <p>Гроза, снігопад, ожеледиця, повінь. Гроза (грим, блискавка, вітер, дощ). Небезпечність грози для людини. Правила безпечної поведінки під час грози вдома, на вулиці, у лісі, в полі, біля води. Снігопад, ожеледиця. Правила безпечної поведінки під час снігопаду на вулиці. Правила безпечного пересування вулицею та переходу дороги при ожеледиці. Повінь. Місця, де найчастіше буває повінь (населені пункти,</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– володіє початковими уявленнями про природні стихійні лиха; – називає ознаки грози, снігопаду, ожеледиці, повені; – визначає місця, де найчастіше буває повінь, та розповідає про її наслідки; – називає правила безпечної поведінки під час грози, снігопаду, ожеледиці, повені (з допомогою вчителя); – має уявлення про евакуацію людей під час стихійних лих; – знає про існування рятувальних служб.</p>	<p>Формування початкових уявлень про природні стихійні лиха. Розвиток сприймання ознак грози, снігопаду, ожеледиці, повені. Розвиток мислення на основі виявлення причинно-наслідкових зв'язків між природними стихійними лихами та їх наслідками. Збагачення словникового запасу назвами погодних явищ (гроза, грим, блискавка, снігопад, ожеледиця, повінь тощо). Розширення уявлення про ева-</p>

		розташовані біля річок). Наслідки повені. Евакуація людей під час повені. Попередження про початок евакуації. Допомога рятувальних служб.		куацію людей та роботу рятувальних служб.
13		Аварійні ситуації Поняття про аварії – надзвичайні ситуації, спричинені діяльністю людини. Види аварійних ситуацій (аварії на підприємствах, автомобільні, на водному транспорті, авіаційні, залізничні). Автомобільні аварії – загроза для життя і здоров'я людини. Причини автомобільних аварій (грубі порушення правил дорожнього руху водіями та пішоходами). Виконання правил дорожнього руху – запобігання автомобільним аваріям. Допомога рятувальних служб	<i>Учень:</i> – має початкове уявлення про аварійні ситуації; – називає види аварійних ситуацій (з допомогою вчителя); – визначає причини та правила запобігання автомобільним аваріям (з допомогою вчителя); – знає про допомогу рятувальних служб.	Формування початкових понять про аварійні ситуації. Розвиток мислення на основі формування вмінь аналізувати та визначати причини аварій. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування видів аварійних ситуацій, правил поведінки під час аварії.

		(міліція, швидка медична допомога, пожежна охорона). Правила поведінки під час аварійної ситуації, виконання рекомендацій рятувальників.		
--	--	---	--	--

4 клас

(17,5 год; 0,5 год на тиждень)

№	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	7,5	<p>Розділ І. Людина і здоров'я</p> <p>Здоров'я і хвороби</p> <p>Інфекційні захворювання :</p> <ul style="list-style-type: none"> –інфекційні хвороби (ангіна, грип, вітрянка, свинка тощо); –шлунково-кишкові інфекції (дизентерія, сальмонельоз тощо); –глистні хвороби (глисти). <p>Збудники інфекційних хвороб (бактерії, віруси, паразити).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –знає про інфекційні захворювання; –називає види інфекційних захворювань, наводить приклади інфекційних хвороб; –має уявлення про шляхи поширення інфекційних хвороб; 	<p>Уточнення уявлень про інфекційні захворювання.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вміння визначати шляхи поширення інфекційних захворювань.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил запобігання інфекцій.</p>

	<p>Шляхи поширення інфекційних захворювань:</p> <ul style="list-style-type: none"> – від хворої людини (через повітря при чханні, кашлі або при користуванні спільними іграшками, посудом, білизною); – від тварин; – через питну воду. <p>Правила запобігання інфекційним хворобам:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дотримання правил гігієни; – дотримання карантину; – щеплення. <p>Особливо небезпечна хвороба – СНІД. Шляхи зараження ВІЛ-інфекцією (через кров, ушкоджену шкіру чи слизову оболонку).</p> <p>Небезпечність розваг із використаними шприцями та голками.</p> <p>Медичні заклади України:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кабінет лікаря у школі; – поліклініка; 	<ul style="list-style-type: none"> – розповідає правила запобігання інфекційним хворобам; – має початкове уявлення про СНІД; – знає про неприпустимість ігор із використаними шприцями та голками; – дотримується елементарних правил запобігання інфекційним хворобам; – наводить приклади медичних закладів. 	<p>Формування початкового уявлення про СНІД.</p> <p>Формування понять про медичні заклади України.</p>
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> –служба швидкої медичної допомоги; –лікарня; –санаторій. 		
2	<p style="text-align: center;">Здоров'я і харчування</p> <p>Харчові отруєння, їх причини та ознаки.</p> <p>Ознаки неякісного стану продуктів харчування (неприємний запах та вигляд продуктів, порушення цілісності упаковки).</p> <p>Запобігання харчовим отруєнням:</p> <ul style="list-style-type: none"> –вживання свіжої та якісної їжі; –визначення придатності продуктів, які купують в магазині (перевірка цілісності упаковки, дати виготовлення та терміну зберігання продуктів); –дотримання правил зберігання продуктів харчування. <p>Запобігання отруєнню грибами.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має початкові знання про харчові отруєння, їх ознаки; –називає правила запобігання харчовим отруєнням та отруєнню грибами (з допомогою вчителя); –визначає ознаки неякісного стану продуктів харчування (з допомогою вчителя); –дотримується елементарних правил запобігання харчовим отруєнням. 	<p>Формування понять про харчові отруєння та отруєння грибами.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати ознаки неякісного стану продуктів харчування.</p> <p>Розвиток мовлення на основі засвоєння правил запобігання харчовим отруєнням та отруєння грибами.</p>	

3	<p style="text-align: center;">Рух і здоров'я</p> <p>Рух людини за допомогою м'язів. Робота м'язів рук та ніг (види рухів). Сила м'язів. Необхідність занять фізичними вправами для збільшення й зміцнення м'язів. Тренування сили м'язів за допомогою спеціальних вправ. Правила тренування сили м'язів (поступове збільшення навантаження). Комплекси вправ для зміцнення м'язів.</p> <p>Формування правильної постави. Ознаки правильної постави (пряме положення голови, спини, розвернуті плечі, втягнутий живіт). Шкідливі звички, які негативно впливають на формування постави. Спеціальні вправи для формування правильної постави.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –має початкове уявлення про м'язи, силу м'язів; –розрізняє види рухів, які виконуються за допомогою м'язів рук або ніг; –виконує тренувальні вправи для зміцнення м'язів та формування правильної постави (під керівництвом учителя фізичної культури, реабілітолога); –називає ознаки правильної постави; –здійснює контроль за правильною своєю поставою під керівництвом учителя (вихователя); –розповідає про шкідливі звички, які негативно впливають на формування правильної постави, та необхідність їх своєчасного усунення. 	<p>Формування початкових уявлень про м'язи, силу м'язів. Розвиток мислення на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків між дією м'язів рук або ніг та видами рухів. Формування звички правильної постави. Виховання уважності, організованості.</p>
4	<p style="text-align: center;">Здоров'я у сім'ї</p> <p>Доброзичливі та турботливі</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –наводить приклади добро- 	

	<p>стосунки між членами родини.</p> <p>Поради, допомога, підтримка рідних.</p> <p>Піклування про всіх членів сім'ї.</p> <p>Що робити, якщо хтось із членів родини захворів:</p> <ul style="list-style-type: none"> –виявити співчуття та увагу до хворого, надати допомогу; –зателефонувати рідним на роботу; –звернутися по пораду та допомогу до сусідів. 	<p>зичливих та турботливих стосунків між членами родини;</p> <ul style="list-style-type: none"> –розповідає про випадки допомоги та підтримки рідних, наводить приклади корисних порад батьків (з допомогою вчителя); –визначає свої дії у разі, коли хтось із родини захворів; –вміє звертатися по допомогу (до сусідів). 	<p>Формування уявлення про значення сім'ї як джерела підтримки та допомоги для кожного її члена.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати правильні дії у разі хвороби членів сім'ї.</p> <p>Виховання доброзичливості, співчуття, позитивного ставлення до членів родини.</p> <p>Розвиток культури спілкування на основі навчання звертатися по допомогу.</p>
5	<p>Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини</p> <p>Тютюнопаління та вживання алкоголю. Шкідливий вплив тютюнового диму та алкоголю на дитячий організм.</p> <p>Токсикоманія. Токсичні речовини. Наслідки вживання токсичних речовин.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> –знає про шкідливий вплив тютюнопаління, алкоголю, токсикоманії та наркоманії на організм людини; –про виникнення залежності від тютюну, алкоголю, токсичних та наркотичних речо- 	<p>Формування уявлення про тютюнопаління, вживання алкоголю, токсичних та наркотичних речовин.</p> <p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вмінь визначати шкідливий</p>

		<p>Вживання наркотичних речовин. Руйнівна сила наркотиків. Виникнення стійкої залежності від тютюну, алкоголю, токсичних та наркотичних речовин, складність лікування. Як протистояти пропозиціям інших щодо тютюнопаління, вживання алкоголю, токсичних та наркотичних речовин. Правила поведінки в громадських місцях. Як себе поводити у школі, бібліотеці, магазині, лікарні, аптеці, театрі тощо. Правила поведінки на вулиці, у транспорті. Ввічлива поведінка при спілкуванні з дорослими.</p>	<p>вин, неприпустимість їх вживання; –про складність лікування алкоголізму, токсикоманії та наркоманії; –визначає способи протистояння небезпечним пропозиціям (за підтримки вчителя); –дотримується правил поведінки в громадських місцях, на вулиці, у транспорті; –ввічливо поводить під час спілкування з дорослими;</p>	<p>вплив на здоров'я людини та наслідки вживання алкоголю, токсичних та наркотичних речовин, тютюнопаління. Формування навичок культури спілкування з дорослими, ввічливої поведінки в громадських місцях.</p>
6	8	<p>Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності</p> <p>Безпечна поведінка в школі</p> <p>Конфлікт. Виникнення конфліктної ситуації в учнівському колективі. Причини</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>–має уявлення про конфлікт; –визначає причини виникнення конфлікту, способи</p>	<p>Формування початкового уявлення про конфлікт. Розвиток мислення на основі</p>

	<p>виникнення конфлікту та способи його уникання. Вирішення конфлікту без застосування фізичної сили. Бійка – причина травматизму. Поведінка у випадку вимагання з боку старших школярів.</p>	<p>його уникання (з допомогою вчителя); –розуміє небезпеку бійок; –знає правила поведінки у випадках вимагань (з допомогою вчителя).</p>	<p>формування вмінь визначати причини та способи уникання конфліктної ситуації в учнівському колективі. Формування комунікативних навичок.</p>
7	<p>Безпека пішоходів Односторонній та двосторонній дорожній рух. Розділова смуга, її призначення. Правила переходу дороги з одностороннім та двостороннім рухом. Перехрестя (регульовані й нерегульовані). Типи перехресть (тристоронні, чотиристоронні, складні). Правила безпечного переходу перехресть. Попереджувальні звукові та світлові сигнали автомобілів. Що означають світлові покажчики повороту. Спеціальні машини (машини</p>	<p><i>Учень:</i> –розповідає про односторонній та двосторонній дорожній рух, розділову смугу та її призначення; –знає та дотримується правил переходу дороги з одностороннім та двостороннім рухом; –знає, що таке перехрестя, наводить приклади видів та типів перехресть; –має уявлення про попереджувальні звукові та світлові сигнали автомобілів; –розрізняє спеціальні машини, громадський транспорт та приватні автомобілі;</p>	<p>Розширення уявлення про дорожній рух. Розвиток концентрації уваги та формування навичок визначення послідовності дій під час переходу дороги з одностороннім та двостороннім рухом. Розвиток мислення на основі формування навичок розрізняти спеціальні машини, громадський транспорт та приватні автомобілі. Збагачення словникового запасу назвами спеціальних машин (машини швидкої медичної допомоги, міліцейські, пожеж-</p>

	швидкої медичної допомоги, міліцейські, пожежної служби, аварійної служби газу). Проблисковий маячок та звуковий сигнал спеціальних машин. Право проїзду службових машин на червоне світло. Поведінка пішохода під час проїзду спеціальних машин.	– наводить приклади службових машин; – дотримується правил поведінки пішохода під час проїзду службових машин.	ної служби, аварійної служби газу). Виховання особистісних якостей: уважності, спостережливості, обережності, мобільності.
8	Безпека у населеному пункті Вибухонебезпечні предмети (аерозольні балончики, петарди, ракетниці тощо). Застережні написи («Берегти від вогню!», «Не проколювати після використання!», «Не розпилювати поблизу відкритого вогню!» тощо) та застережні знаки («легкозаймиста речовина», «вибухова речовина», «отруйна речовина»). Вибухівки (бомби, гранати, міни, патрони, снаряди). Місця небезпечних знахідок (поле,	<i>Учень:</i> – наводить приклади вибухонебезпечних предметів; – знає про позначення вибухонебезпечних предметів, називає їх за словесним описом; – має початкові знання про вибухівки; – називає можливі місця небезпечних знахідок (з допомогою вчителя); – пояснює необхідність дотримання правил поведінки за умов небезпечної знахідки; – знає про необхідність попе-	Формування понять про вибухонебезпечні предмети, вибухівки та їх позначення. Розвиток мислення та зв'язного мовлення шляхом пояснення правил поведінки за умов небезпечної знахідки. Виховання спостережливості та обережності, слухової уваги.

		яр, ліс, котлован на будівництві). Правила поведінки за умов небезпечної знахідки. Попередження про небезпечну знахідку дорослих.	редження дорослих;	
9		Безпека пасажирів Підземний транспорт – метрополітен (метро). Правила користування метрополітеном. Станція метро (двері, ескалатор, східці, платформа, турнікет). Правила безпечної поведінки на ескалаторі, на платформі під час очікування поїзда. Правила посадки та висадки пасажирів. Допомога чергових по станції метро. Безпечна поведінка у салоні поїзда.	Учень: –має знання про підземний транспорт, називає його; –розповідає про станцію метро (на основі власних спостережень, фотознімків, розповідей інших осіб); –усвідомлено використовує слова «метрополітен», «метро», «ескалатор», «платформа», «турнікет» ; –називає правила поведінки пасажирів метрополітену.	Розширення понять про громадський транспорт. Розвиток образної пам'яті на основі вивчення облаштування станції метро. Розвиток мовлення на основі засвоєння нових слів (<i>метрополітен, ескалатор, платформа, турнікет</i>). Виховання організованості та дисциплінованості.
10		Безпека вдома Небезпечні ситуації, пов'язані з пошкодженням електричної мережі (загорання або пошкод-	Учень: –має уявлення про небезпеку, пов'язану з пошкодженням електричної мережі;	Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння визначати небезпеку

	<p>ження електропроводки, несправна розетка, оголені дроти). Причини пошкодження електромережі (користування несправними електроприладами, вмикання одночасно багатьох електроприладів в одну розетку тощо). Правила поведінки у випадку появи електричної іскри, запаху горілої гуми, диму, полум'я: – негайно повідомити дорослим; – у жодному разі не можна заливати електричні прилади чи дріт водою. Вимкнення електричного світла. Орієнтування у темряві (знання розташування кімнат, кухні, ванни, меблів). Джерело світла, яким можна користуватися у разі вимкнення електрики (ліхтарик). Небезпека користування джерела-</p>	<p>– називає причини пошкодження електромережі (з допомогою вчителя); – називає правила поведінки у випадках пошкодження електромережі (за запитаннями вчителя); – знає, як поводитись у випадках вимкнення електричного світла; – пояснює небезпеку користування джерелами відкритого вогню (з допомогою вчителя).</p>	<p>при пошкодженні електричної мережі. Виховання особистісних якостей (уважності, обережності, спостережливості). Розвиток пам'яті при засвоєнні правил поведінки у випадках вимкнення електричного світла. Розвиток координації рухів та орієнтування у темряві.</p>
--	--	--	--

		ми відкритого вогню (сірники, свічка, газова лампа).		
11		<p>Особиста безпека</p> <p>Ключі від житла, їх зберігання. Правила поведінки у разі втрати ключів від житла. Самостійні прогулянки у незнайомих місцях у пізній час. Небезпека нападу зловмисників. Правила поведінки у разі переслідування та загрози нападу зловмисників.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає про необхідність зберігання ключів від житла (за запитаннями вчителя); – називає правила власної поведінки у разі втрати ключів від житла; – знає про небезпеку самостійних прогулянок у пізній час та небезпеку нападу зловмисників; – розповідає про правила поведінки у разі переслідування та загрози нападу зловмисників (за запитаннями вчителя). 	<p>Розвиток мислення на основі міркувань про власні дії у разі втрати ключів від житла.</p> <p>Формування уявлення про небезпеку самостійної прогулянки у пізній час та небезпеку нападу зловмисників.</p> <p>Формування самостійності поведінки у разі переслідування та загрози нападу зловмисників.</p>
12	2	<p>Розділ III. Довкілля</p> <p>Природні стихійні лиха</p> <p>Землетрус, буря, шторм. Землетрус. Причини землетрусів, їх сила. Руйнівні на-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє початковими знаннями про природні стихійні лиха, називає їх; 	<p>Збагачення початкових понять про природні стихійні лиха.</p> <p>Розвиток полісенсорного спри-</p>

	<p>слідки під час сильних землетрусів. Місцевість, де найчастіше виникають землетруси. Передбачення землетрусів (за допомогою спеціальних приладів або спостережень за поведінкою тварин). Попередження про наближення землетрусу. Правила безпечної поведінки під час землетрусу вдома, у школі, на вулиці. Небезпечні місця під час землетрусу.</p> <p>Буря. Шкода, яку завдає буря природі та людині. Попередження про наближення бурі. Правила безпечної поведінки під час бурі вдома, на вулиці, у полі, в лісі.</p> <p>Шторм. Сила шторму, небезпека під час шторму. Штормове попередження. Правила безпечної поведінки під час шторму.</p> <p>Паніка та її негативні наслідки. Правила поведінки, які</p>	<p>–знає руйнівні наслідки та шкоду, які наносять стихійні лиха природі та людині (на основі прочитаних творів, переглянутих фільмів, малюнків тощо);</p> <p>–знає про способи попередження наближення стихійного лиха;</p> <p>–розповідає про основні правила безпечної поведінки під час стихійного лиха;</p> <p>–має початкові уявлення про паніку та її негативні наслідки;</p> <p>–наводить приклади природних стихійних лих, які характерні для місця проживання учнів;</p> <p>–має уявлення про рятувальні служби та евакуацію людей.</p>	<p>ймання ознак землетрусу, бурі, шторму.</p> <p>Розвиток мислення на основі виявлення причинно-наслідкових зв'язків між природними стихійними лихами та їх руйнівними наслідками.</p> <p>Збагачення словникового запасу назвами природних стихійних лих (землетрус, буря, шторм).</p> <p>Розширення уявлень про паніку, евакуацію людей, роботу рятувальних служб.</p>
--	--	--	---

		<p>дозволяють уникнути паніки. Стихійні лиха, які характерні для місця проживання учнів. Допомога рятувальних служб. Евакуація людей.</p>		
13		<p>Аварійні ситуації Аварії на підприємствах (пожежі, вибухи, хімічні та радіаційні аварії). Вплив наслідків аварійних ситуацій на здоров'я людини. Допомога рятувальних служб, міліції, пожежної охорони, медичної служби, аварійної служби газу. Виконання рекомендацій рятувальних служб. Правила поведінки під час аварії. Паніка, запобігання проявам паніки. Підприємства, розташовані поблизу місця проживання учнів.</p>	<p><i>Учень:</i> –має початкові уявлення про аварії на підприємствах та вплив наслідків аварійних ситуацій на здоров'я людини; –знає про існування рятувальних служб та характер їх допомоги; –розуміє необхідність дотримання рекомендацій рятувальників; –розповідає про правила поведінки під час аварії (з допомогою вчителя); –має уявлення про паніку та шляхи її запобігання; –називає підприємства, розташовані поблизу місця проживання учнів.</p>	<p>Формування початкових понять про аварійні ситуації на підприємствах, наслідки аварійних ситуацій для здоров'я людини. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування видів аварійних ситуацій на підприємствах (пожежі, вибухи, хімічні та радіаційні аварії), правила поведінки під час аварії.</p>

Програми підготували:

Українська мова

Вавіна Людмила Сергіївна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Математика

Малюхова Наталія Іванівна, ст. науковий співробітник лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Я і Україна

Покутнєва Світлана Олексіївна, ст. науковий співробітник лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Основи здоров'я

Якобчук Євгенія Леонідівна, мол. науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Навчально-практичне видання

Програми для 2–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором. Частина 1.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Редактори: *І.О. Нізельська*
Ю.І. Колеснікова
Т.Ю. Яремчук

Підписано до друку 25.09.2006 р.
Формат 84x108/32. Друк офсетний. Папір газетний.
Гарнітура «Шкільна».
Ум. друк. арк. 13,86. Обл.-вид. арк. 8,41.
Наклад 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Неопалима купина».
Україна, м. Київ, вул. Банкова, 2
Свідоцтво серія ДК № 855 від 18.03.2002 р.

Для нотаток

Для нотаток
